REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI

ARHIVA

FOND URMARIRE PENALA

Dosar Nr. 40001 **Vol. Nr.** 97

Privind ILIE LAZAR

Data 5/6 - 71

P213/97

Urmează Vol. Nr. 98

Dir 3°

I

196

196

LAZĂR ILIE

Declarație.

Subsemnatul Dr. Ilie Lazăr născut în comuna: Giulești jud: Maramureș în 12. Dec. 1895 de profesie avocat, în viața politică a fost secretar general al organizației P.N.Ț. pentru Ardeal și Banat cu ultimul domiciliu în București: Str. Pastei nr: 2 declar următoarele:

Întrebarea: Cum a luat ființă partidul național țărănesc?

Răspuns: P.N.Ț. s-a format din două partide: național din Ardeal și țărănesc din Vechiul Regat, și a fost expresia unică și sinceră a dorințelor poporului de pe timp de 100 de ani în Ardeal și 30 de ani în Vechiul Regat. Partidul național din Ardeal l-a întemeiat generația din 1848, condusă de marele cărturari și gânditori a timpului: profesorul de drept public dela universitatea din Iași: Simeon Bărnuțiu, de Avram Iancu, și mitropolitul Andrei Șaguna, care a fost și primul președinte a acestui partid. La marea adunare națională de pe câmpia libertății din Blaj din 3/15 mai 1848.

[signature]

în fața unei asistențe de
țărani și cărturari în număr
de 40.000, Simeon Bărnuțiu
i-a pus bazele, ideologia și pro-
gramul. La această mare adu-
nare prezidată de metropoliții
celor două confesiuni, au sosit
puternice delegațiuni din toate
regiunile locuite de români, din
Vechiul Regat au venit două:
una dela Iași și una din Muntenia,
cari erau conduse de organi-
zatorii adunării dela Izlaz:
Nicolae Bălcescu, col. Câmpineanu
Maria Rosetti, Eftimie Murgu
și alții a căror nume îmi scapă.
Marele discurs a lui Simeon
Bărnuțiu și motivarea celor cu-
prinse în acest discurs, la baza că-
ruia au stat: dreptatea socială
și marile principii de revolu-
ției franceze: egalitatea, frater-
nitatea și libertatea, a fost pri-
mit de asistență cu un entuzi-
asm de nedescris. După acest
discurs, Avram Iancu s-a urcat
la tribună, a vorbit scurt și a
terminat cu istoricele cuvinte:
Gata? asistența a răspuns: gata.
Iancu a terminat cu: „Noi
hai merem" Moțiunea și
doleanțele românilor ardeleni
și bărbații, acceptate de asistență
au fost duse la curtea imperială
dela Viena de către o delegație

4. [signature]

condusă de primul președinte a noului partid: mitropolitul Andrei Șaguna, unul dintre marii diplomați a timpului.

La intervenția guvernului ungar împăratul a refuzat să primească această delegație.

După aceasta, Iancu și-a organizat legiunile pe tot cuprinsul Munților Apuseni, ciocnindu-se cu trupele maghiare pe cari le-a distrus în luptele dela Fântânele, unde a căzut și generalul Vasvári. Intre timp Kossuth s-a împăcat cu guvernul și curtea din Viena, iar împăratul a venit în Ardeal într-o călătorie politică. Iancu a fost autorizat de comitetul partidului să ceară audiență, dar a fost refuzat.

După aceasta românii ardeleni, urmând directivele și programul partidului, au început a se organiza în toate sectoarele vieții publice. Au fondat școli în sate și în unele orașe cu populație mai românească. Au întemeiat instituțiuni de cultură și economice. Guvernul din Budapesta, văzând activitatea și entuziasmul românilor, a luat cele mai drastice măsuri. Prin legi votate și prin ordonanțe militare, li s-a interzis românilor a se stabili în orașe, a fonda instituțiuni financiare și a cumpăra pământ.

[illegible]

Inchisorile s-au umplut cu intelectuali şi ţărani români. Procesele politice nu se mai terminau. Persecuţiile erau îngrozitoare, Un român nu putea obţine o funcţie la Stat decât numai dacă trecea cu tot bagajul în tabăra maghiară, silit să-şi schimbe chiar şi religia şi numele. Prigoana administrativă şi militară era de nedescris. Sălbăticiile păturii sus-puse, condusă de marii latifundiari Ardeleni: conţii şi baronii: Bánffy - Bethlen Teleky, Veselényi şi alţii au continuat până în ziua premergătoare marelui războiu mondial, când aveau nevoie de soldaţi români ca să fie trimişi să-şi verse sângele pe toate fronturile, pentru o Ungarie milenară. Prăbuşirea Austro-Ungariei, acest mare conglomerat de naţionalităţi a fost pregătită încet, dar sigur prin colaborarea în toate directivele, a minorităţilor în fruntea cărora au fost conducătorii români. Declaraţia lui Vaida din parlamentul maghiar şi adunarea dela Alba-Iulia au pus capăt Austro-

Stăpânirea ungară ./.

Perioada dintre anii 1848 și 1892 a fost perioada cea mai rodnică a poporului român din Ardeal și Banat.

Intre anii 1850-1892 poporul român din Ardeal a făcut progrese uimitoare, fiind admirată de întreaga lume civilizată. După evenimentele din 1848, sălbătăciile regimurilor de oprimare a minorităților din partea Ungariei, au fost puse sub control internațional și înfrânte. Pe teren a fost un progres uimitor, din punct de vedere cultural, social, politic și economic. Poporul dela sate și cărturarii ieșiți tot din popor au mers mână în mână, într-o colaborare impresionantă. Pe lângă cele două licee: Brașov și Blaj s-au mai înființat alte trei. Școlile de pedagogie, pregăteau pe învățătorii confesionali, iar cei dela academiile teologice, își luau și diploma de învățător.

Asociația culturală „Astra" și institutul financiar „Albina" au mers într-o colaborare impresionantă, organizând peste tot asociațiuni și sucursale, au tipărit cărți pentru popor, au dat împrumuturi ieftine și cu lungă durată.

/. [signature]

Erau fonduri speciale pentru tot soiul de burse etc. La sate în locul bisericuțelor de lemn s-au clădit biserici de piatră, care nu erau numai loc de reculegere ci acolo se dezbăteau și chestiunile de tot soiul ale comunei. Preoții erau conducătorii și sfătuitorii dezinteresați. În satul unde nu era învățător preotul era și învățător - fără leafă.

În acest timp metropolitul Șaguna a dat bisericii ortodoxe „Statutul organic" prin care această confesiune s-a condus autonom. Deputații sinodali s-au ales și din lumea laică. Aici se dezbăteau toate problemele ce interesau pătura de jos a poporului. La Viena, Pesta, Roma și Cluj s-au înființat societăți academice cu cămine, de unde ieșeau conducătorii poporului, bine pregătiți și cu entuziasm pentru a construi și ajuta pe părinții lor: țăranii. Cei reîntorși dela Roma în frunte cu Petru Maior, Șincai, [illegible] și mulți alții au întemeiat în literatura română cunoscuta școală „latinistă" și au fost între fondatorii Academiei Române. Văzând reacțiunea din Budapesta entuziasmul românilor și progresele făcute, a început ./.

o acțiune de cumpărare a caracterelor slabe, producând astfel goluri între români. La adunarea partidului din Miercurea - jud Sibiu - membrii din comitet, Mucioni și Bobeș din Bănat, au propus să se încerce o colaborare politică cu Budapesta. Aceiași propunere a făcut-o mai târziu la adunarea comitetului la Turda în 1896 și maramureșeanul Dr Ioan Mihályi. Aceste propuneri se [illegible] de conducerea partidului, erau făcute fie de caractere slabe, fie de oameni interesați; cum erau Mucioni și Bobeș și Mihali, cari erau și mari latifundiari.

Pentru acești oameni propriile prosperări și obiectivul principal: <u>Unirea tuturor românilor</u>, era o chestiune secundară.

Acest adevăr și mentalitate s-a văzut prin activitatea lor de mai târziu.

În 1892, când începe <u>procesul Memorandului</u>, atmosfera între românii ardeleni, era extrem de încordată, din cauza persecuțiilor sălbatice ale guvernelor reacționare din Budapesta.

Administrația, poliția și jandarmeria proceda cu strășnicie contra românilor. Ministrul de interne Hieronimy Carol, dizolvă, prin ordonanță ministerială partidul național al românilor.

Stelietescu

./.

Aceastǎ dificultate a fost înșelată speranța, partidul și-a continuat activitatea. În această atmosferă apăsătoare, când procesele politice nu se mai terminau, când închisorile erau pline cu români, când impozite grele și nedrepte distrugeau micile gospodării - abea înjghebate - ale țăranilor, marele președinte de atunci a partidului: Rațiu, dispune ca în fiecare regiune locuită de români să se facă - cu orice riscuri, adunări protestatare.

Aceste adunări, prin moțiuni votate, au hotărît ca conducerea partidului să depună contra guvernului obişnuit din Budapesta un „memorandum" la curtea imperială din Viena, cerînd ca împăratul să apere „dreptul" poporului român. Fiind președintele acestea autorizații; a întregului partid, convoacă comitetul central, care după trei zile de dezbateri, alege un comitet restrîns, sub președinția lui Dr Iuliu Coroianu (autorul memorandului), care pregătește „memorandul", alege o delegație compusă din trei sute de membri, traduce acest „memorand" în toate limbile, îl trimite la guvernele și presa din toate țările, și sub sub conducerea întregului comitet central pleacă la Viena, la împărat

Dr Iustoru

Paralel cu aceasta se mai hotărăşte ca studenţimea română dela Viena-Roma-Budapesta şi Cluj să pregătească şi informeze pe colegii lor din toate ţările, despre stările din Ardeal şi abuzurile Budapestei. Aurel C. Popovici, fiu de mic meseriaş, din Lugoj, - autorul cărţii „Naţionalism şi democraţie", expulzat din Ungaria, se pune în fruntea studenţimii şi după procesul dela Cluj, răspunde prin o „replică" studenţimii maghiare, care s'a pus la dispoziţia guvernelor abuzive, pentru a lovi în studenţimea română.

Delegaţiunea de trei sute a fost foarte bine primită şi găzduită de populaţia Vienei, în frunte cu marele prieten a românilor: Carol Lueger, dar a fost refuzată - la intervenţia guvernului maghiar de împărat.

După o săptămână memorandiştii să reintre în ţară, iar guvernul îi arestează şi condamnă la ani grei de temniţă.

Comitetului Central îi pregătese la Cluj marele proces, care a avut loc în marea sală a memorandului. La Cluj sosesc puternice delegaţiuni de studenţi, cari au asistat pe tot timpul procesului mii de ţărani din satele din jur. Sosesc şi delegaţi din Mica Românie, vin şi gazetari streini, cari asistă tot timpul la proces. Intreg comitetul a fost condamnat la 136 de (cu cei din provincie) închisoare. Ţinuta în procesul celor de pe banca acuzaţilor, este impresionantă. Grăitoare

Declarația lui Rațiu, că „drepturile unui popor nu să discută, ci să afirmă" și răspunsurile date de secretarul general: Dr Vasile Lucaciu, îi face figuri idolatrizate. Ei devin figurile cele mai adorate de tot românul. Și azi să cântă în popor doina lui Lucaci: "Cântă mierla prin păduri"

Rob e Lucaci la unguri
Pentru sfânta libertate
De care noi n-avem parte"
e.c.t.

Evenimentele ce au urmat, după procesul dela Cluj, arată, că lupta și jertfele de sânge ale românilor ardeleni, n'au fost zadarnice.

Opinia publică mondială să informează și reacționează, condamnând cu asprime sălbătăciile Budapestei. Atmosfera ce i să creiază Ungariei, o obligă să-și schimbe metodele.

Să schimbă foarte des guvernele, se fac tot felul de încercări de apropiere de minoritatea românească.

Se pun în fruntea acestei acțiuni de încercare de apropiere, oamenii ca Wekerle, un șvab renegat - Héderváry - Károlyi - Mursóry ect. Se fac numiri de câțiva prefecți români, să creiază catedre de limba română la Universitate în Budapesta și Cluj. Se fac câteva numiri de înalți funcționari în ministere și altele

[illegible signature]

În mica Românie opinia publică condusă de Titu Maiorescu — fiul prof. ardelean Ion Maiorescu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Nic. Iorga, Grădișteanu, Caragiale, Delavrancea, Brătianu și marea gardă de profesori ardeleni fac mare agitație contra guvernului liberal a lui Dimitrie Sturza pentru faptul că pentru [illegible] celui politicianist — la cererea Vienei — a decorat pe acuzatorul de la Cluj a memorandiștilor procurorul Jesenschy. Acest fapt i-a întristat mult pe ardeleni.

Activitatea partidului, după procesul de la Cluj, începe și mai energic, pe cale ziaristică, parlamentară, și pe plan internațional. Parlamentarii partidului aleși în 1906 și mai târziu, desvoltă o activitate de toată admirația. Ziarele: Gazeta Transilvaniei, Lupta Română, Drapelul, Libertatea, Tribuna, Foaia Poporului, Luceafărul, Telegraful Român, Unirea și altele provinciale, sunt redactate de cei mai dotați oameni ai condeiului.

[illegible]

Discursurile din parlamentul din Budapesta ale deputaților români, sînt răspândite în ziare și în străinătate. Opinia publică mondială e ținută la curent cu evenimentele și programul poporului ardelean etc. În fața acestei situațiuni, guvernele maghiare, caută pe alte căi să slăbească elanul și armonia dintre români. Vătămarea corupția și plasarea în posturi înalte, nu dau rezultate, încearcă a crea instituțiuni prin ajutorul din afară, cum a fost cazul cu crearea unei episcopii unite, cu folosirea limbii maghiare, la frontiera etnică a neamului, la Hajdudorog, cu ajutorul Vaticanului.

Aceasta însemna că toți preoții români în câțiva ani să se piardă, cum e cazul cu românii de peste Tisa, din Hajdu și Békés. Dacă aceasta reușea, era în plan și crearea unei episcopii ortodoxe în același fel. Pentru acest ajutor atât guvernele reacționare din Budapesta, românii și preoțimea

au atras extraordinar Vaticanul și pe papă, amenințînd cu ruperea relațiilor și a supușeniei spirituale.

În apropierea marelui război, care să prevadea, s-au încercat tot felul de tratative cu românii. Cea mai importantă a fost încercarea contelui Tisza – mare personalitate a timpului – care prin Kaiserul Wilhelm făcea tot felul de presiuni asupra regelui Carol I. În toroi propune conducerii partidului național să înceapă tratative și să se încerce o colaborare.

Paralel cu aceasta, trimite pe trei deputați partizani ai lui: pe Vasile Mangra – pe care îl ajută să se aleagă metropolit ortodox la Sibiu, pe prof. de limba română dela Universitatea Budapesta – Siegescu și pe deputatul guvernamental Mihály Péter, ca să strângă semnături de români cu greutate, cari cer conducerii politice a vechiului regat să meargă în caz de război, alături de puterile centrale.

/. [signature]

Din Țară sosește, pentru a convinge conducerea partidului național că „Ardelenii trebuie să pretindă fraților din vechiul Regat, ca în caz de război, mica România, trebue să meargă alături de puterile centrale." Aceasta a fost prof. Constantin Stere. I-a răspuns în numele partidului: Iuliu Maniu: „Mai bine îmi tai mâinile decât să fac fraților din Vechiul Regat o astfel de propunere".

După ruperea tratativelor dintre contele Tisza - prim ministru, delegații partidului național: Dr Valeriu Braniște, Vasile Goldiș, Ștefan Ciceo Pop și Iuliu Maniu și după eșecul de a obține semnături mai importante de români mai cu greutate, reîncep iar persecuțiile sălbatice. In parlament contele Apponyi - ministrul al instrucțiunii - prezintă un proiect de lege pentru desființarea de școli confesionale minoritare, proiect care este aspru criticat de deputații români și social-democrați.

[illegible signature]

Discursul mare la acest proiect a lui Iuliu Maniu este răspândit în toate țările, iar deputatul Vaida Voevod este dat afară din parlament cu forța brachială și amenințat, că va fi arestat în Dumineca. Ministrul cultelor: Iancovici, după o vizită oficioasă făcută bătrânului metropolit Dr Victor Mihali, la Blaj, retrage subvențiile școlilor confesionale, la fel și ajutoarele de Stat ce aveau preoții - congrua -

Dr Valeriu Braniște, un mare emotit, care a tratat cu Tisza, nerenunțând la depeși și neavând imunitate parlamentară, este arestat și împreună cu mai mulți intelectuali, depus în închisoarea de Stat dela Seghedin. Alte câteva sute de români sunt internați într-un lagăr în orașul: Sopron, la frontiera Austriacă.

Metropolitul Blajului cu tot capitlul - consilierii metropolitani - sunt internați la Oradea-Mare.

In acest timp, între membrii mai tineri și cei bătrâni, din comitetul partidului, izbucnește un conflict. Acești tineri, grupați în jurul ziarului: Tribuna, conduși

de Oct. Goga se numesc „oteliții"
— ei sunt: Sever Bocu – Tăslăuanu
Ghiță Pop și alții. Pentru resta-
bilirea armoniei și încetarea
atacurilor acestora, contra adep-
taților, sosesc din regat: Barbu
Delavrancea și Ion Luca Cara-
giale, cari reușesc a face pace
între tabere, iar la adunarea
generală a „Astrei" dela Orăștie
unde sunt invitați și acești
doi musafiri; armonia
e restabilită.

Tot atunci se hotărește că
mai mulți inși să treacă în
mod clandestin în Regat. Fug
prin – Vama cucului – peste Car-
pați: Goga Oct și Eugen Bocu S.
Oct. Tăslăuanu – dir ziarului
„Luceafărul" – Ghiță Pop, prim
redactor a ziarului „Tribuna"
Stoica V. și alții, precum și pre-
oții erudiți: Dr Vasile Lucaciu
fostul secretar general a partidu-
lui pe vremea „memorandului";
Dr Bălan – actualul metropolit,
Mota, directorul ziarului „Libertatea"
și romancierul: Ion Agârbiceanu.

[signature]

./.

După fuga aceasta, consiliile de război dela Sibiu și Brașov condamnă la moarte șapte români, avocați, preoți și un învățător și un farmacist din Brașov, pentru spionaj. Executarea lor însă, la intervenția deputatului român din parlamentul Austriac - bucovineanul, Isopescu Grecu - se comută în temniță pe viață. Intervenția la împărat, pentru acești condamnați a făcut-o cancelarul Seipel - un bun prieten a românilor.

După moartea regelui Carol I, sosește în Ardeal o mare personalitate germană, care dorește să se vadă cu președintele partidului național român, care e Gheorghe Pop de Băsești, om de 82 ani, grav bolnav. Partidul autorizează pe Iuliu Maniu să ia contact cu acest trimis extraordinar a Kaiserului Wilhelm. Nu cunosc amănunte în legătură cu această întrevedere, dar după plecarea acestuia, sosesc într-o „excursie" de-a lungul frontierei înspre România, câțiva generali germani și austrieci conduși de prințul din casa de Habsburg: Josef, comandantul

./. Diviziei

de mai târziu a frontului de est a armatei austro-germane.

Imediat, după atentatul dela Saraievo - unde a fost ucis moștenitorul tronului austro-ungar: Franz Ferdinand și soția sa, toate regimentele românești dela frontiera română, sunt mutate în Austria și în centrul Ungariei.

Studențimea română și elevii dela liceu peste 18 ani și alții mai în vârstă de 40 ani, cum a fost Iuliu Maniu, care fiind deputat mai avea și imunitate parlamentară - și deci avea dreptul să fie scutit - sunt chemați în armată și după o foarte scurtă și sumară instrucție, trimiși pe front. Regimentele românești sunt trimise pe frontul cel mai greu și distruse cu nemiluita. In vechiul Regat agitația opoziției contra guvernului e la culme, se face mare agitație pentru intrarea în război contra puterilor centrale

./. [illegible]

Atunci a scris Oct. Goga articolul apărut „Pleacă și Maniu"; opoziția conducătoare în delegările parlamentare dela Galați și Romanați, pe cetățenii „străini" fugarii: Dr Vasile Lucaciu și Octavian Goga.

Partidul național, după plecarea lui Maniu în armată și după fuga „ștabiliților" Goga-Zenu-Pop [illegible] etc. în vechiul regat, este încredințat deputaților: Ștefan Cicio Pop și Vasile Goldiș, și își mută sediul la Arad, unde trăiesc și conducătorii partidului social democrat, români cari erau până atunci la Budapesta.

Activitatea membrilor partidului național, în țările unde au plecat, este istorică și de toată frumusețea. Amănunte în legătură cu aceasta activitate se pot afla, fie dela cei pe cari îi voi indica, fie dela alți factori.

In Ungaria și în Ardealul golit de români, lucrurile s'au precipitat, iar „declarația" de desfacere de Ungaria, citită în parlament de deputatul Alex. Vaida Voevod, a încheiat procesul milenar dintre aceastea două națiuni.

./. [illegible signature]

În Rusia, foștii prizonieri din armata austro-ungară, de naționalitate română, ies din lagăre și formează un corp de voluntari, care după instrucția necesară este transportat pe frontul din Moldova, unde puși sub comanda generalilor români, luptă pentru eliberarea pământului și fraților lor, rămași acasă.

Organizatorii acestui corp ~~sunt~~ sunt membri în conducerea partidului național ardelean: Dr Victor Deleu, Dr Ion Vescan, Voicu Nițescu – foști prizonieri și ei – și „fugarii" Sever Bocu, Ghiță Pop, Bălan, Hodârbiceanu și delegații marelui cartier român dela Iași: Popovici Mihai și Victor Cădere.

La Kiev, Sever Bocu și Ghiță Pop scot ziarul „România Nouă", care se răspândește în toate lagărele între prizonierii români.

În Italia alți membri valoroși ai partidului, în frunte cu fostul secretar general:

[signature]

./.

Dr Vasile Lucaciu, organizează pe foștii prizonieri români, în legiuni, cari la fel ca și cele din Rusia pleacă pe front și luptă contra foștilor lor stăpâni.

După prăbușirea fronturilor, acești voluntari au fost primele formațiuni militare, cari s-au pus la dispoziția organizatorilor noului Stat național român.

Rolul jucat și de acești voluntari atât pe front cât și în tren care prin Viena - Ungaria, Ardeal, unde împreună cu regimentele românești mutate din Ardeal în Austria, și cari au fost reorganizate și conduse de ofițeri români din fosta armată austro-ungară, cari s-au pus sub conducerea lui Iuliu Maniu [illegible] de separare - e un act istoric cunoscut de tot neamul. Amănunte în legătură cu organizarea legiunilor în Italia am aflat de la fostul prizonier acolo: Dr Alex. Negrea, iar în legătură cu cele petrecute la Viena de la foștii ofițeri în armata austro-ungară, generalul Ilcuș și Col. Traian Popa, cari au fost principalii organizatori și colaboratori ai lui Iuliu Maniu - atunci -

[signature]

Alți membri valoroși ai parti-
dului plecară în America și
acolo, iau contact cu colonia
românească, informează
și fac propagandă pentru
România-Mare a tuturor ro-
mânilor. Pleacă în America Pr.
Vasile Lucaciu, Moța - Vasile
Stoica și împreună cu Dr. Nico-
lae Lupu, Brătășeanu și alții
își fac datoria.

La Paris erau în per-
manență mai mulți ar-
deleni, deputați cunoscători
a lucrurilor și stărilor din
Ungaria - în frunte cu Oct.
Goga, cari împreună cu dis-
tinse personalități din Vechea
Românie, informează și
fac propagandă pentru
noua așezare și Româ-
nia de Mâine, care marile
puteri trebuia să o formeze.

În Ardeal, Comitetul cen-
tral a partidului și deputații,
se întrunesc în toamna a-
nului 1918, la Oradea-Mare,
și redactează „declarația"
partidului, care a fost citită
în luna Oct. în plin parlament
de către deputatul Vaida-Voevod

./. [illegible]

Intr-o atmosferă mormântală, se urcă la tribună reprezentantul românilor și declară: „Poporul român din țara Ungariei, înțelege să-și conducă singur destinele, rupând orice legătură cu Ungaria". Urmând, natural, atacul unei aspre critici adusă reacțiunii maghiare.

Această declarație „istorică imediat" este combătută de românul renegat, deputatul guvernamental: Dr. Mihali Péter, care era și avocatul personal a contelui Tisza și secretarul parlamentului. Acest „român" și trădător de neam a declarat că „Vaida nu este autorizat a face această declarație", și că „românii ardeleni sunt foarte mulțumiți și doresc să rămână mai departe cetățeni loiali ai Ungariei milenare"!

Evident, această declarație nu și-a făcut efectul nici chiar în Camera maghiară, lucrurile precipitându-se și urmând deznodământul final. Acest mare trădător

[illegible signature]

În România-Mare a fost de cinci-ori deputat „ales" cu metodele electorale cunoscute ale partidului liberal, cu falsuri și furturi de urnă, în Maramureș, ba Ionel Brătianu l-a și decorat, iar eu fiind al. contra candidatului lui și informatorul primului ministru Brătianu, când am însoțit delegația cu predarea actului Unirii dela Alba-Iulia, și care i-am predat materialul necesar în ce privește frontiera Maramureșeană, înainte de plecare la conferința de pace, am fost arestat de acest trădător de repetite ori, și după de-ceiul pământului, cu mandatul furat. După declarația deputatului Vaida, și după asasinarea contelui Tisza, a început dezmembrarea Austro-Ungariei.

Reacțiunea din Ungaria mai încercă o reparare, chemând în fruntea unui guvern compus din oameni de stânga, pe contele - până atunci considerat „trădător" Károlyi Mihai, dar nici acesta n-a mai putut împiedeca prăbușirea.

Acest guvern îi propune partidului

[illegible]

./.

naţional român o colaborare la guvern, şi pentru a pune bazele unei astfel de colaborări, cere conducerea partidului să se întâlnească cu delegaţii acestui guvern, cari erau conduşi de cunoscutul sociolog şi om de stânga: prof. <u>Oscar Jószy</u>.

Întrevederea a avut loc la <u>Arad</u> şi după câteva zile de discuţie, românii cer ca să fie chemat, pentru a lua parte la discuţiuni şi a lua hotărâre definitivă, Iuliu Maniu „locotenentul ministru de război" din Viena. Guvernul din Budapesta îi pune la dispoziţie ministrului de război, Iuliu Maniu, un tren special cu care soseşte, însoţit de o puternică unitate militară, la Arad.

După trei zile de discuţiuni între Maniu şi Jószy, lucrurile iau sfârşit în felul următor:

<u>Jószy</u> întreabă pe Maniu:

<u>„Dar în definitiv, ce vor românii?"</u>

Maniu: „<u>Rupere totală</u>"

După aceste cuvinte istorice, Jószy cu delegaţia pleacă, iar deputatul Ciceo-Pop, este autorizat de conducere să convoace marea

./. [signature]

adunare naţională, care urma să hotărască Unirea românilor ardeleni, cu Vechiul Regat, pentru 1. Decembrie 1918 la Alba-Julia.

Lucrurile au mers repede şi metodic. In toate judeţele s'au ţinut mari întruniri, s'au votat moţiuni de desfacere de Ungaria, s'au ales delegaţii oficiali, cari au fost autorizaţi a vota - la Alba-Julia - precum şi delegaţia mai numeroasă, care urma să plece, precum şi gărzile naţionale şi comandanţii acestora, din foştii ofiţeri în armata austro-ungară, cari trebuia să păstreze ordinea, viaţa şi bunurile locuitorilor în judeţe.

Personal, am avut marea fericire a vedea cu ochii, realizat visul părinţilor şi străbunilor mei, ales fiind în judeţul meu: Maramureş comandant al gărzilor şi delegat oficial - am fost 4 inşi a vota unirea. La marea adunare dela Alba-Julia, asistenţa să cifrează la c.c.a. <u>trei sute de mii</u> - din toate clasele sociale. In asistenţă au fost şi delegaţiuni din toate regiunile locuite de români; din Serbia - Macedonia ect.

/. [illegible]

Au fost de față și partidul social-democrat al tuturor muncitorilor români, a cărui delegat: muncitorul: Iosif Jumanca a vorbit și votat în numele part. social democrat această unire. Au asistat la adunare, prezentând națiunii și delegații minorităților germane și evreești și au fost de față și oameni politici și presă din apus.

Adunarea a fost deschisă de bătrânul președinte al partidului, Gheorghe Pop de Băsești, care era și grav bolnav cu următoarele cuvinte:

„Deschid Marea Adunare a Neamului meu românesc". plângând a mai spus „acum doamne slobozește pe robul Tău, că văzând ochii mei mântuirea neamului ect" După aceste cuvinte bilice a preluat președenția Ștefan Cicio-Pop.

Președintele era asistat pe podium, de toți episcopii români și de întreg comitetul central a partidului național.

La orele 12 -fix- în sunetul clopotelor în toate orașele și satele ardelene: Vasile Goldiș citește "declarația" de unire a Ardealului cu țara mamă-Vechiul Regat. [signature]

Declarația oficială a fost motivată înaintea de următorul orator: Iuliu Maniu.

Tot atunci s-au ales și membrii „Marelui Sfat" care trebuia să formeze guvernul, precum și delegația oficială care urma să ducă și predea Regelui Ferdinand actul Unirii.

Membri acestei delegațiuni au fost aleși în persoanele: Vasile Goldiș - Vaida - Voevod - Episcopii Miron Cristea - și Iuliu Hossu iar secretar a delegațiunii: S. Caius Brediceanu. Cu delegațiunea au plecat și toți tehnicienii, cari trebuia să facă toate formele cu guvernul central, precum și noi patru foști ofițeri în armata austro-ungară, cari făceam de gardă.

La București primirea a fost însuflețitoare, delegația a fost primită și găzduită la palat unde ni s-a dat o masă la toți; de către rege.

Cu acest prilej, eu am fost primit la intervenția lui Vaida, de către primul ministru Ionel Brătianu, căruia i-am predat „memoriul" românilor maramureșeni de peste Tisa.

Brânzeu

29.

În partea dreaptă a Tisei au rămas, în comunele Apșa de Jos, Apșa de Mijloc, Biserica Albă și Slătina — treisprezece mii de români și o mare parte a averilor românilor din partea stângă a Tisei. Eu i-am cerut lui Brătianu ca la Conferința de pace numele urma să-i placă, să se tragă frontiera pe „apa Tarasă" și să înglobeze și aceasta toate. Acest lucru, însă conferința de pace nu l-a admis, rămânând Tisa graniță naturală. În acel timp în Ardeal trupele maghiare în descompunere, jefuiau și asasinau pe români. I-am cerut ca să intre unitățile românești și să înainteze spre frontiera etnică a neamului. M-a trimis la generalul Prezan, șeful Statului Major, căruia i-am raportat că situația în orașele de nord este grea la fel și în Banat care este ocupat de trupele sârbești până la Mureș și Timiș. Marele Stat Major a dat ordin ca unitățile ajunse până la Cluj-Dej să înainteze spre Satu-Mare - Sighet - Oradea-Mare.

/. [signature]

Orașul meu - Sighet a fost ocupat de regimentul 14. Roman cu lupte grele la periferia orașului. La aceste lupte am luat parte și eu cu fratele meu și garda condusă de mine. Aici am capturat primii prizonieri ai armatei române în Ardeal în număr de 411, fapt pentru care am fost decorat cu ordinul Ferdinand.

Ca armata sârbească să avanseze Banatul s-a intervenit la comandamentul aliat de la Salonic.

După predarea actului Unirii, Marele Sfat ales la Alba-Iulia a dat lui Iuliu Maniu depline puteri să formeze un guvern al Ardealului cu sediul la Sibiu și să procedeze la organizarea temeinică pe teren. S-a hotărît în acelaș timp ca până la unificarea totală să se conducă autonom. Această hotărîre însă n-a putut fi dusă până la sfârșit, deoarece politicianismul meschin a vechiului Regat condus de partidul liberal, a pus toate piedecile. Având tot concursul palatului, precum și vacarmul politici Ungurenici - fără nici un crez -

[illegible]

a împiedecat organizarea temei-
nică și entuziasmul Ardelenilor.
Cu toate hotărârile și acordurile
anterioare că „până la unificarea
legislativă, minatorii" cât acest
Guvern al Ardealului până la vo-
tarea constituției se va conduce
autonom, toate angajamentele și
le-a călcat.

Prima lovitură s-a dat uni-
tății ardelenilor prin faptul că
prin neastâmpăratul ardelean Octa-
vian Goga, a făcut o ruptură în par-
tid, plecând din partid Goga cu
o garnitură de prieteni în frunte
cu Teodor Mihali vice pres. a parti-
dului, Dr Vasile Lucaciu, fost secretar
general a partidului, Oct. [illegible] Prie,
Dr Petru Groza, Constantin Bucșan
Jacob Bodea și alții în aproape
fiecare judet. Acești dezertori tre-
buia să facă, împreună cu
generalul Averescu — fost ministru
de război în 1907 în guv. liberal —
un adevărat stupefiant a lui Bră-
tianu, un nou partid a „poporului"
pe tot cuprinsul României mari.
Prin acest partid, cărnia îi trebuia
mereu noi întăriri, a fost guverna-
tă câtva ani tara cu metode ne-
mai văzute de noi ardelenii. După
prima dezertiune a lui Goga, să
fiți că poporul ardelean con-
damnă această dezertiune ou

./. [signature]

mai făcut o a doua spărtură în partid prin Vasile Goldiș care a plecat cu Ion Lăpădatu – prof. Silviu Dragomir, prof. Lupaș și câțiva mai neînsemnați ca Victor Moldovan fost secretar general mai târziu a „Frontului renașterii naționale" a lui Carol II.

După guvernul federastic prezidat de Vaida-Voevod și după cedarea de către guvernul Averescu prin acești ardeleni fugari a primului guvern revoluționar a Ardealului „Consiliul Dirigent" s-au făcut alegeri în toată țara. Aceste alegeri, fie că le-a făcut de două ori Averescu, fie guv. Brătianu au fost cam nemaivăzut de ardeleni. Atât în Ardeal cât și în restul țării n-au putut obține majorități decât prin tot felul de falsuri, escrocherie furturi de urne și alte metode bizantino-bucureștene.

Din aceste guverne au făcut parte, Goga ca ministru al Cultelor și de interne, Lăpădatu finanțe – era omul de încredere a lui Vintilă Brătianu – Lupaș – Sănătate – Goldiș – culte – Groza – comunicații și alții√. Când partidul liberal avea în program să facă ceva nou de „Sefin" s-au încorona-rea regelui – și altele îl alunga-

./. [illegible]

√Tăslăuanu la economia națională [illegible] a întemeiat și reorganizat Soc. „Reșița"

pe Averescu și pentru un timp guverna Brătianu și partidul liberal. Scârbiți ardelenii de aceste lovituri, balcanice susținute de partid și văzând acaparările partizanilor acestor partide în tot cuprinsul Ardealului s-a creiat o atmosferă atât de ostilă „regățenilor" încât se vorbea pe față de autonomia Ardealului.

După niște alegeri banditești făcute de partidul liberal înainte de încoronare, Iuliu Maniu a făcut declarația: „aceste alegeri sunt un scandal european și o rușine națională" convingând partidul ca să nu participe la încoronare.

Partidul liberal nu putea admite ca Ardealul să fie acaparat economicește decât de instituțiunile și partizanii partidului liberal. S-a întins cu sucursalele băncii „Românești" peste tot, a făcut tot felul de combinații cu organizațiile și instituțiile economico-financiare maghiare și germane din România, eliminând peste tot elementele autohtone locale. Aproape toate societățile din Ardeal și-au mutat sediul la București, unde mai ușor se putea eluda plata și impozitul către Stat. Deci societățile erau în Ardeal, ele erau dirijate dela București. Expropierea, această mare dreptate socială s-a făcut de către un for institutit în locul instanțelor judecătorești, care era dirijat de ministrul agriculturii

şi a cărui judecători au fost numiţi tot de ministru din câţiva consilieri dela Curtea de Casaţie şi câţiva oameni politici influenţi; şi cari judecau cu uşi închise. Îmi amintesc numele la doi consilieri judecători în acest for: Dl Gheorghe Nedelcu şi Mazilu - dela Casaţie - şi Dl Petru Groza - fost ministru - ca ardelean.

În jurul acestui Comitet Agrar pe treceau mijlocu tot felul de oameni de afaceri. Secretarul general al acestui for a fost - Mitiţă Constantinescu - fost ministru. Îmi amintesc că la acest comitet agrar făceau intervenţii bine plătite toţi oamenii de casă a ministrului Constantinescu cum erau: Rusu-Abrudeanu - Constantinescu M. Eugen Savu - fost ministru de finanţe sub Goga - Manolescu - Strunga, fost ministru, etc. din Ardeal: Nic. Costea, Ion Ardelean, Lăţi. funcţionari fraţi Jacob din Bihor, Barbu Eugen şi Ilie din Satu-Mare şi alţii din Bucureşti în număr mare de tot, pe cari dintr-odată îi vedeam proprietari de blocuri. Sub ministerele de Domenii a lui Garoflid - Cudalbu Argetoianu, şi Cipăianu afacerile se continuau la acest minister. Unul dintre marii factori era un oarecare Opreanu administrator al Casei Pădurilor, care opera după indicaţiunile şi sugestiile societăţilor mari forestiere: „Lomaş" şi „Carpatina".

Aceastea societăţi s-au cartelat cu toate societăţile financiare din ţară, alegând ca preşedinte un om politic influent, pe care l-au găsit în persoana lui Dr Petru Groza.

La fel, pe gazul metan au pus stăpânire totală, director general fiind un avocat din Mediaş iar preşedinte a fost ales Alex. Lăpădatu, fost ministru şi preşedintele al partidului liberal din Ardeal.

„Petroşani", această mare societate carboniferă, condusă de Bujoi, tot membru marcant a partidului liberal - fost ministru - a fost acaparată şi exploatată tot prin consilii de administraţie în cari erau oameni politici influenţi. Din partidul meu a făcut parte în acest consiliu: Mihai Popovici - fost ministru - şi preşedinte a partidului în Ardeal.

Societatea „Mica" a fost organizată de inginerul „Gigurtu, având la început ca cel mai apropiat colaborator pe Pompiliu Piso fost vicepreş. a Camerii liberale şi (cum era) protopop ortodox din Brad - sediul „Micei".

Banca Românească condusă de un avocat Stepănescu, conducea şi Banca Naţională, unde erau numiţi - să spunem: aleşi - toţi administratorii în frunte cu guvernatorul tot, de partidul liberal.

./. [illegible signature]

Credite nu primeau, decât numai societăți, unde partidul liberal domina situația.

Societățile particulare, majoritatea săsești și unguresti din Ardeal mutându-și sediul la București au făcut tot felul de combinații cu partidul și instituțiile liberale.

În petrol, hârtie, Dinu Brătianu, Neamțu dela Craiova, Petre Bejan, Argetoianu, Grețianu, și alții erau stăpâni. și domnia națională

Ministerele de finanțe erau conduse de funcționari de carieră inamovibili, toți oameni de casa a lui Dinu Brătianu, un gen. „permanentul" secretar general Cristu Simionescu, proprietar de blocuri - probabil din [illegible]

Sunt sigur că sunt alți factori și informatori obiectivi și dezinteresați care în această chestiune pot da pentru opinia publică informațiuni mult mai precise. Eu mi-am amintit, foarte puțin, fapt de ce a fost. După aceasta revin asupra celor petrecute în partidul național din Ardeal. Loviturile date prin ceea [illegible] trădători a lui Goga și Goldiș,

./.

[signature]

partidul împins și susținut cu
și mai mare dârzenie și entuziasm,
la cererea prietenilor din Vechiul
Regat, și-a întins organizațiile de
partid și în regat, unde au intrat
în partid fără nici o condiție,
toți prietenii politici a lui Take
Ionescu, și Nicolae Filipescu după
care a mai făcut fuziune cu
partidul și prof. Nicolae Iorga,
care a fost ales al doilea preșe-
dinte a partidului.

Anul 1926, când s-a făcut fu-
ziunea cu partidul Țărănesc
condus de învățătorul Ion Mi-
halache, a găsit partidul organizat
pe tot cuprinsul țării, așa că
prin această fuziune cu repre-
zentanții țărănimei din ve-
chiul regat s-a dat țării un puter-
nic și încercat organ politic
care urma să ducă lupta
contra atotputerniciei partidului
liberal, susținut atât de [illegible]
de coroană și de finanțele țării.

În perioada dintre anii 1919 și 1923
s-au petrecut lucruri și transformări de
extremă importanță pentru țară, asupra
cărora însă nu pot reflecta și da infor-
mațiuni, deoarece în acel timp eram

[signature]

plecat în străinătate - Viena - pentru completarea de studii. În acest timp a fost și conferința de pace la care s-a prezentat - la Paris - și delegația română condusă de primul ministru: Ionel Brătianu, care a fost primul delegat. Din delegație a făcut parte o mulțime de tehnicieni și buni cunoscători a tuturor problemelor, cari urmau să fie susținute în fața conferinței. Al doilea delegat al conferinței a fost Alex. Vaida-Voevod, care după conflictul ce a avut Ionel Brătianu cu membrii conferinței pe chestia frontierei din Banat, Vaida-Voevod a rămas ca prim delegat, care a și semnat tratatul de pace, în numele României.

În țară în acel timp a fost guvernul federației, susținut de grupări diverse și reunitoare din toate provinciile unite cu patria-mamă. Aceste grupări pe urmă, rând pe rând s-au unit cu diferite partide și grupări din celelalte provincii, sau împreună cu partizanii, sau înscris în partidele liberal, averescan sau național, care și-a întins organizațiile și în vechiul regat.

În acest timp a fost pusă și bomba la Senat, de către Max Goldstein, care omorâse mai mulți senatori, între cari: fostul ministru de justiție Greceanu și episcopul Dr Dumitru Radu dela Oradea-Mare. Guvernul federației a fost prezidat

./.

de către Alex. Vaida, din el făcând parte reprezentanți din toate provinciile, iar ministru de interne fiind Dr Nicolae Lupu. După căderea acestui guvern și după trădarea lui Goga și a prietenilor lui, unii ca Inculeț și prietenii lui din Basarabia: Pintea ect. s-au înscris în partidul liberal, unde Inculeț a fost și ministru de interne, patronând o mulțime de banditisme. Sub Inculeț a fost faimosul comandant al Jandarmeriei, -<u>bandit și criminal de ofițer</u>: generalul Dumitrescu, tatăl fostului senator a regelui Carol II.

Tot în acel timp s-au dus și bucovinenii de sub conducerea lui Iancu Nistor cu partidul liberal. În Ardeal n-au rămas pentru partidul liberal oameni cu trecut și luptători români, decât figuri șterse sau trimise din vechiul regat. Cea mai reprezentativă figură - necunoscut în popor - a fost Aurel Cosma din Banat, pe care Brătianu l-a și făcut ministru. Șefii județelor au fost recrutați din oameni, cari nu aveau nici o suprafață, sau cari în trecut erau în partidele ungurești: Miholi Péter, Dragoș, Terbie, Coste Gyula- și alții.

Din cauza lipsei din timp nu mai pot extinde asupra altor chestiuni pe cari nu le cunosc decât tangențial.

Nu pot precisa, dacă ~~dacă~~ fuziunea, fost și el liberal, lui Grigore Iunian cu partidul țărănesc din Basarabia, compus de Pan Halippa și Const. Stere, a fost înainte de 1926.

X Nu pot preciza, dacă Const. Argetoianu, Stelian Popescu și Dr Lupu Nicolae au intrat, atunci, în partidul liberal unde au fost miniștri, de domenii, justiție și Lupu la Muncă, sau mai târziu!

Revenit în 1923 în țară m-am stabilit, ca avocat profesionist la București, așa că asupra evenimentelor petrecute în perioada dintre anii 1923 și 1928 când a fost chemat partidul fuzionat-național-țărănesc să facă alegeri și să formeze un guvern ieșit din acestea - prima alegeri libere în țara românească, voi preciza mai multe evenimente.

Rog însă să se țină cont de faptul, că memoria îmi este extrem de slăbită, așa că omiteri sau greșeli, în special de nume și date nu le voi afirma cu precizie, de putând fi aflate de la alți factori pe cari îi voi indica.

După căderea guv. federației și după diferitele fuziuni și regrupări, țara a fost guvernată de partidul liberal sau când acesta era obosit era adusă „coaliția", partidul averescan, care își spunea și „partidul poporului" a cărui șef a fost „ministrul de răsboi gen. Averescu" care a tras în 1907 în țărănimea, care a cerut pământ.

[illegible]

Fuziunea dintre partidele naţional ardelean şi ţărănesc din vechiul regat s-a făcut în 1926, la dorinţa marei mulţimi din ambele tabere.

Lupta cu atotputernicia partidului liberal, susţinut de către dinastie, era extrem de grea, iar revendicările păturii mari a poporului nu au putut fi satisfăcute decât de un organ politic puternic, care la 1928 n-a mai putut fi împiedecat de a fi chemat la guvernare, atât era de mare popularitatea acestui partid.

Pentru prima dată s-a întâmplat ca la această alegeri, jandarmi, bătăuşi, poliţie, falsuri, furturi de urne şi alte meschinării să nu fie văzute şi cunoscute iar rezultatul alegerilor a dat un procent de 78 la sută. Sau prezentat şi ieşit în alegeri şi reprezentanţii minorităţilor, a minorităţii maghiare şi germane pe listă proprie, iar minoritatea ucraineană şi evreiască pe listă comună cu candidaţii guvernamentali. Aşa a fost de pildă în judeţul meu - Maramureş - unde era cel mai mare procent de populaţie evreiască, candidatul acestui partid: Dr Iosif Fischer să fie pe listă cu mine în locul al doilea.

1. [signature]

Principalii conducători ai partidului Țărănesc cari au tratat fuziunea și cari pănă la fuziune erau fondatorii și conducătorii principali a partidului, erau - după cum îmi amintesc - Ion Mihalache, fost președinte al învățătorilor din întreaga țară, care e principalul factor între conducătorii partidului. El a început organizarea țărănimei în partid țărănesc, între împrejurări grele, urmat de întreaga învățătorime și de cărturari ieșiți din această țărănime. Dacă pe el a căzut sarcina să desăvârșească această mare operă, a fost pentru motivul că face parte din pătura aceasta și că începutul unei astfel de organizări trebue să aibă un om cu calități intelectuale și sufletești ca acelea ale lui Ion Mihalache, la care s-a mai adăugat și faptul că pe frontul războiului pentru unitatea națională a fost la datorie ca un adevărat erou. El este fiul factorului poștal Iancu Mihalache din Scărșnor-Topoloveni, care din leafa și venitul celor două hectare de pământ a ținut la carte pe fii săi cari au ieșit, Ion, primul - la definitivat de diplomă - pe întreaga țară, iar Dumitru - fost și poet - care a căzut pe front la fel excepțional.

/. [signature]

Luptele lui, au fost grele, și adesea nu se făcea fuziunea cu luptătorii încercați ai Ardealului era sortit și el, ca și Dobrescu-Argeș, să fie complect distrus de atot-puternicul partid liberal.

Cu colaboratori nestatornici în luptă cum era Dr Lupu cu care pornise la luptă și organizare nu putea merge înainte. Aceasta s-a și văzut, atunci când Dr Lupu l-a abandonat și a intrat ca ministru al muncii în colaborare cu partidul liberal.

Personalități mai proeminente înainte și după fuziune erau în partidul țărănesc: Virgil Madgearu, care pe lângă calitățile lui intelectuale era și un mare luptător și ardent și o cultură superioară. Virgil Madgearu, s-a văzut, atunci când a fost pus să organizeze și conducă, că este o forță excepțională și că moartea lui tragică a acestui om de caracter a fost o pierdere mare pentru întreg neamul. După fuziune acest om a devenit cel mai intim și devotat colaborator a președintelui noului partid-fuzionat - Iuliu Maniu. El a fost asasinat de către asasini din garda de fier. Pierderea lui a fost mult regretată de noi toți.

/. [signature]

Alți colaboratori ai lui Ion Mihalache au fost: Ion Răducanu, Eduard Mirto, Dumitru Căpățineanu, Cezar Spineanu, Prof. Bujor, Costăchescu Răscanu și al patrulea a cărui nume îmi scapă, care a fost ministrul instrucțiunii, azi mort - atâta. Toți acestea au mai venit ulterior în partid prof. Petre Andrei și prof. Mihail Ralea, iar în restul țării o mulțime de intelectuali, preoți învățători și câțiva militari ieșiți din armată - între care principalul gen. Negrei și Sichitiu. La București o altă pleiadă de tineri cu ajutorul cărora s-au făcut multe reforme bune pentru poporul de jos. Ghelmegeanu, Ene, Petre Ion, Stoenescu Strian, o mare mulțime de profesori care au organizat cooperația, ingineri care au organizat și condus alte lucrări și înfăptuiri care puteau fi începute și desăvârșite în împrejurările de atunci. Natural, că pentru a face transformări radicale - necesare - trebuiau schimbate multe, între care în primul rând constituția, lucru care nu se putea decât prin o revoluție totală, care n-au fost în stare s-o facă.

/.

In perioada dintre anii 1923 și 1930, când partidul național țărănesc era la cârma țării s-au petrecut lucruri mari. In fața puternicei forțe politice ce reprezenta partidul țărănesc atât liberalii cât și Camarila nu-și mai puteau permite atâtea nelegiuiri și samavolnicii, deoarece reprezentanții acestui partid atât în parlament cât și în lupta extra-parlamentară, ba chiar și pe plan extern protestau energic și împiedecau arbitrarul.

In acest timp s-au petrecut lucruri în parlament cari au scandalizat toată țara. Criticile aduse de deputații noștri abuzurilor făcute cu diferitele reforme, cari toate erau făcute în primul rând pentru a satisface partidul și pe partizani. Luptele grele ce le-a dat deputatul Virgil Madgearu ~~contra~~ pe chestia piedecilor ce punea morala dictatorului camarilei a partidului Vintilă Brătianu și ministrul cel mai imoral: Alex. Constantinescu. Lozinca "prin noi înșine" era pentru a împiedeca orice inițiativă fără participarea capitalului liberal. Afaceri ca acelea dirijate de Constantinescu cu reforma agrară, păduri și alte bogății ale țării.

./. [illegible signature]

Îmi amintesc de discursurile extraordinar de energice contra guvernului, pe chestia „Frigul", o afacere veroasă a prietenilor lui Constantinescu, în frunte cu Manolescu Strungă - Mitiţă Constantinescu şi alţii. Îmi aduc aminte de criticile şi descoperirile deputatului ardelean: Victor Moldovan contra ministrului de interne: Vaitoianu pe chestia <u>paşapoartelor</u>. O afacere a ginerelui lui Vaitoianu, fostul ministru de mai târziu: Richard Franasovici, care a luat prin trimişii speciali în America bani dela românii de acolo. Acest individ mai târziu a fost preşedintele unei mari societăţi germane din Bucureşti „<u>Victoria-Berlin</u>", a cărui conducător era un oarecare Pop-Berlin (numele românizat, el n-a fost român ci evreu -

În această perioadă a fost, o adunare politică organizată de partidul fuzionat la Alba-Iulia, unde guvernul liberal care prezida atunci, şi care a făcut <u>încercarea</u> la care partidul n-a participat adunarea la Alba-Iulia asmuţând mulţimi pentru a împiedica această adunare de proporţii nemaivăzute, subsecretarul poliţiilor care era Guţă-

./.

Tătărescu, cu zece zile înainte s-a dus în Ardeal, stabilindu-și cartierul de operațiuni la ~~[illegible]~~ Aiud de unde a ținut sub formidabilă teroare toată regiunea. Cu toate măsurile și teroarea organizată și condusă de subsecretarul de la ministerul de interne: G. Tătărescu, adunarea a reușit de minune, lăsând totuși de mare importanță, cari nu mai puteau fi nesocotite de Coroană și de partidul liberal. Atunci a făcut președintele partidului: Iuliu Maniu declarația că „alegerile” ultime ale guvernului liberal din care făcuse parte și Const. Argetoianu la domenii, Stelian Popescu la justiție, și Nicolae Iorga la muncă, „sunt un scandal european și o rușine națională”. În acea perioadă a mai „organizat” Guță Tătărescu comploturi pe cari după obiceiul balcano-levantin tot el le-a înăbușit „cu mare succes” ca acelea cu „studențimea din Cluj, care făcuse niște excese antisemite în orașele din Ardeal, între cari cea mai mare a fost la Oradea-Mare, unde au intrat în sinagogi, distrugând totul și arzând tora. Aceste excese sub conducerea lui Tătărescu au luat proporții în toată țara, ca pe urmă să vină tot el și să conducă acțiunea de represalii sângeroase, arestări în masă pe tot cuprinsul țării.

ss. [illegible]

Tot Tătărescu a fost acela care a dirijat represaliile din Basarabia - la Tatar-Bunar, și altele.

Făcea demagogie nemaivăzută de noi, iar în alegeri să prezenta în fața țărănimii, îmbrăcat țărănește.

El fiind șeful politic al județului lui de baștină: Gorj, a mai luat sub președenția lui și județul vecin de peste Carpați: Hunedoara.

Alegerile din 1928 prezidate și conduse de partidul național-țărănesc au introdus pentru prima-dată în țară românească maniere și metode corecte, legale și civilizate, necunoscute până atunci. În legătură cu acest Guță Tătărescu voi mai stărui mai târziu, ~~tot~~ când voi ajunge la guvernările și guvernele lui Carol II.

Tot în perioada aceasta dintre anii 1923-1930 au fost trei mari evenimente și anume: Alungarea din dreptul lui la succesiune a tronului a moștenitorului tronului: prințul Carol, tot în această perioadă a murit regele Ferdinand și tot atunci s-a instituit pe lângă coroană regența și mi să pare că tot în această perioadă a murit și dictatorul Ionel Brătianu.

Este important, cred - să se știe, că parlamentele din acea perioadă au fost alese și conduse de oameni ca Duca, Orleanu, Liveanu, iar Senatul de Ferechide.

[signature]

Guvernul ieşit din alegerile libere ale partidului naţional-ţărănesc, a fost încredinţat preşedintelui acestui partid: Iuliu Maniu.

Compoziţia acestui guvern a înglobat tot ce era mai reprezentativ şi mai competent din toate punctele de vedere. La interne: omul şi luptătorul mare al partidului, iubit şi stimat de noi toţi Alexandru-Vaida-Voevod, la externe, având nevoie de figură cunoscută şi cu mare reputaţie în afară a venit eruditul şi talentatul Nicolae Titulescu, care a făcut mare onoare neamului prin faptul că de două ori a fost ales preşedinte a „Ligii-Naţiunilor".

In acest timp s-a întâmplat ca acest reprezentant a neamului românesc să se ciocnească cu eruditul conte Apponyi al Ungariei în faţa forurilor şi justiţiei inter-naţionale pe chestia „optanţilor", câştigând acest mare proces. Se ştie, că minoritatea ungurească din ţara românească - un milion-patru-sute de mii - care - singură - din toate minorităţile - este şi va fi în permanenţă revizionistă, condusă de reacţiunea din Budapesta, a atacat în faţa justiţiei internaţionale prin Liga-Naţiunilor reforma agrară şi toate exproprierile

./. [illegible]

proprietarilor cari au optat
pentru Ungaria, cerând despă-
gubiri enorme. Această revendi-
care a "optanților" a fost susținută
de cel mai de talent om politic
și cu mare prestigiu al Ungariei con-
tele Apponyi. Marele succes însă,
l-a avut tot marele talent, eminen-
tul om politic român Nicolae
Titulescu, în urma pledoariei, că-
ruia pretenția optanților unguri
a fost respinsă, iar Statul român
scutit de o mare povară, rămâ-
nând pământul dat țăranilor
în stăpânirea lor. Pe acest mare
apărător a intereselor neamului
românesc, tot Guță Tătărescu - fiind
prim ministru - și Carol II. l-a de-
barcat luându-i locul.

Cu acest prilej este foarte im-
portant să amintesc, că Titulescu
care lucra în afară cu mare
succes, și care era susținut de
partidul Național Țărănesc cum
nu se poate mai bine și armonios,
de acord cu președintele partidu-
lui, se străduia ca prin relațiunile
amicale ce avea cu reprezentantul
marelui vecin dela răsărit: Rusia
Sovietică, cu Litvinov - ministru de
externe a Rusiei - să creieze între
acest mare popor și noi vecinii dela
vest o apropiere, fără a crea im-
portanță regimurile interne deose-
bite. Această dorință a noastră pentru
o astfel de armonioasă vecinătate
./.

[signature]

din iniţiativa lui Iuliu Maniu începuse încă din anii 1920.

Toate aceste evenimente le-am aflat dela Iuliu Maniu, în contactul ce am avut cu el, de-a lungul anilor de luptă. S-a confirmat acest lucru în întâlnirile ce a avut cu primul fost reprezentant al Rusiei Sovietice în România, care la plecare – când a fost rechemat şi Comnia cu acest prilej partidul naţional-ţărănesc i-a dat o „masă de adio" în casa lui Grigore Gafencu, acesta a închinat pentru „România şi marele ei conducător" Iuliu Maniu, Comnia i-a răspuns Iuliu Maniu închinând pentru „puternicul vecin dela răsărit şi pentru conducătorul ei Iosif Stalin". Eu personal am avut o întrevedere – cu mari riscuri pentru mine, în casa prietenului meu geometrul Emil Serghie – în cartierul Vatra Luminoasă – cu secretarul Legaţiunii Sovietice – un tânăr originar din Leningrad – o noapte întreagă informându-l şi căutând a pregăti o întâlnire între Iuliu Maniu şi noul ministru al Rusiei Sovietice la noi: Lavrentiev.

Acest intim a ministrului Lavrentiev l-am convins, că membrii partidului în frunte cu Maniu sunt cu cele mai bune sentimente pentru poporul sovietic.

[illegible]

.l.

După această intervenţie am fost invitat „ca să mă cunoască" la un ceai la Legaţia Sovietică.

Amănunte în această chestiune ar fi foarte important să se afle dela Emil Serghie care ne-a primit, găzduit şi regizat şi care a asistat, timp de 6-7 ore la discuţii, cari pe urmă au fost referate celor doui „şefi" în întâlnirea care a urmat-o imediat.

In această perioadă, când reprezentantul României, Nicolae Titulescu a fost ales — la Geneva — preşedinte a Ligii Naţiunilor, în ţară s-a constituit — tot la sugestia lui — „Liga pentru drepturile omului", alegând tot pe Titulescu ca preşedinte. In conducerea acestei ligi am fost recomandaţi şi aleşi de partidele de Stânga, ca reprezentanţi ai Ardealului: Dr Petru Groza şi cu mine. Secretar general a acestei ligi a fost ales scriitorul Victor Eftimiu, iar vicepreşedinţi Dr Lupu şi Dr Petru Groza, alegerea căruia ca al doilea vicepreşedinte eu am propus-o, el nefiind prezent la constituire.

In această perioadă — mi se pare — a fost şi un guvern Barbu-Ştirbey în cabinetul căruia a intrat şi omul nostru de partid: Mihai Popovici. Acest guvern s-a format cu ajutorul lui Const. Stere, care era în foarte bune raporturi cu Barbu-Ştirbey ./.

[illegible]

Amânarea din dreptul lui la succesiunea tronului, a prințului Carol, a fost - mi să pare - ultimul act a lui Ionel Brătianu, înainte de moarte, iar numirea ca prim-ministru - pentru foarte scurtă durată - a lui Stirbey - a fost, - se vorbea, - o satisfacție ce i s-a dat pentru faptul, că ar fi fost pălmuit de Carol pe sala palatului. Primul ministru, Brătianu, a cărui soție Elisa, era sora lui Stirbey, și cea mai intimă prietenă a reginei Maria, - care îl păstra pe Stirbey - ca marca ei simpatie, nu putea tolera fapta lui Carol, și deci acești "atot-puternici" toți împreună i-au "smuls regelui" Ferdinand semnătura și asentimentul de a-l elimina din succesiune. Această semnătură regele Ferdinand a dat-o cu câteva zile înainte de moartea. Dacă această versiune este ori nu, exactă - nu știu - dar în opinia publică a întregei țări aceasta să știa.

Asa să explică, că prințului Carol i să creiase în câțiva ani în tot cuprinsul țării o popularitate, în special în Armata, cum nu s-a mai văzut până atunci, de care nu mai el putea să-și bată joc, cum de altfel a și făcut, după revenire.

ss/ [signature]

În cele ce urmează voi continua a arăta, că după moartea Regelui Ferdinand, s-a instituit pe lângă regele minor Mihai o regență compusă din trei persoane: Prințul Nicolae - care a fost președinte - patriarhul țării: Miron Cristea și Prim președintele Curții de Casație Gh. Buzdugan. Ne spunea Iuliu Maniu, președintele noului guvern, ieșit din alegerile libere din 1928, că regentul Buzdugan este un om superior și „înțelegător" și că lucrează foarte bine cu el, și că ceilalți doi regenți respectă toate sugestiile lui. Moartea lui Buzdugan a fost mult regretată, iar locul era pretins cu multă stăruință de regina Maria, fost căreia președintele guvernului. Iuliu Maniu i s-a opus, propunând parlamentului alegerea tot a unui consilier de la Casație, om de mare prestigiu - cărturar erudit, și fost ministru de justiție Sărățeanu. Convenția lui Maniu cu Sărățeanu a fost, ca în caz că prințul desposedat de drepturile lui - Carol - ar reveni, Sărățeanu să-și dea dimisia, urmând ca prințul revenit să intre în regență. Aceasta o știu dela Iuliu Maniu. Lucrurile însă, s-au potrivit altfel și anume: Mai mulți oameni politici precum și militari, ostili regenței au luat în secret contact cu prințul, Carol, propunându-i

./. [illegible]

Tot felul de soluţiuni pentru revenirea în ţară şi alungarea regenţei. Unul dintre marii intriganţi şi linguşitorii lui Carol a fost Mihail Manoilescu, care a fost şi trimis de către Ionel Brătianu, în judecata consiliului de război. Acest consiliu de război însă, s-a întâmplat să-l achite, ceeace se petrecuse cu ~~un~~ ajutorul unui membru în compoziţia instanţei care l-a judecat şi anume: Locotenentul Colonel: Victor Precup, s-a opus propunerii preşedintelui instanţei şi a votat pentru achitare. Precup este actualul general, un bun prieten al meu dela care am aceasta informaţie.

După moartea lui Brătianu, Manoilescu şi Precup au stat în permanent contact cu Carol, pe care l-au vizitat de repetate ori la ferma lui de lângă Paris, iar sosirea în Ţară, regizată de Manoilescu şi Precup pe calea aerului a fost o surpriză pentru toţi. Iuliu Maniu, preşedintele guvernului a avut contact cu el, pentru a-i avea asentimentul <u>de a intra în regenţă şi a nu veni în ţară cu doamna Lupescu</u> – prin consulul Ţării dela Paris şi prin prietenul Colonel Lencutia, pe care l-a trimis la Paris şi care era bun cunoscut a lui Carol din timpul când impresiona ca organizator sportul în ţară. [semnătură]

Amănunte în această privință se pot afla dela cei doi: dr Aurel Leucuția, fost ministru şi generalul Victor Precup.

S-a mai întâmplat în această chestiune încă o faptă puțin corectă şi anume: colaboratorul, omul de partid care era ministrul de justiție în guvern: Grigore Iunian, s-a dus în noaptea sosirii lui Carol, la orele 3 dimineața, la Cotroceni unde era păzit Carol de vânătorii de munte, comandați de prefectul de poliție de mai târziu, generalul Gavrilă Marinescu, şi l-a convins, că nu trebuia să asculte de şeful guvernului: Maniu şi să nu accepte propunerile acestuia, şi să îşi ia în primire imediat tronul. După această întrevedere, Carol i-a comunicat lui Maniu hotărârea lui de a-şi <u>relua tronul</u>.

Iar Mihail Manoilescu a însoțit şi adus în țară pe doamna Lupescu cu un paşaport fals - ca fiind ta-tia lui, punându-i la dispoziție o vilă la Sinaia.

După aceste călcări de angajamente şi fapte, Carol pe măsură ce şi-a întărit situația, l-a subminat atât pe Maniu cât şi guvernul şi partidul şi s-a întâmplat ca

./.

dr Ghiulea

Duca - fostul prim ministru asasinat de garda de fier - care a făcut declarație în plin parlament, că „nu îi voi întinde mâna nici-odată acestui Carol", în scurtă vreme să îi fie cel mai intim sfătuitor, pe care pe urmă l-a numit și prim-ministru, care a făcut alegeri liberale banditești ca și pe vremuri.

După un an și opt luni de guvernare, timp în care partidul și guvernul prezidat de J. Maniu a făcut o mulțime de reforme noi și democratice știute și simțite de majoritatea acestei țări, a fost intrigat și eliminat atât dela guvernare, cât și dela conducerea partidului.

S-a întâmplat ca „prietenul" și colaboratorul cel mai bun, timp de 42 de ani: Vaida-Voevod să aleagă calea opusă lui Iuliu Maniu și să se pună la dispoziția lui Carol, declarând „eu sunt homo regius" numai de dragul de a rămâne la putere. Văzând Maniu această situație, a convocat „comitetul executiv", care avea - atunci - 127 de membri - și după o expunere lungă și clară și-a prezentat dimisia, atât din șefia partidului, cât și a guvernului, plecând din țară

[illegible signature]

Când după hotărîrea prin vot a comitetului, partidul a rămas, debarcându-şi şeful, s-a ales noul preşedinte în persoana lui Ion Mihalache, iar şef al guvernului nou, Alex. Vaida-Voevod. Rezultatul votului la această şedinţă a „comitetului executiv" a fost numai opt voturi pentru Iuliu Maniu şi soluţiile propuse de el. Intre cei opt votanţi, am fost şi eu, cu toate că Vaida m-a chemat şi timp de 4 oare a încercat să mă convingă, propunându-mi să fiu numit subsecretar de Stat. Văzând că nu mă învoesc ne-am despărţit de această rudă a mea cu vorbele lui: „eşti un prost nu îţi cunoşti interesele". La care i-am răspuns: „voi fi prost, dar eu nu pot vedea ca prin această despărţire a Dlui de Maniu, să se dea o nouă şi dureroasă lovitură Ardealului.

Aceasta a fost a treia mare defecţiune între ardeleni, după care, Vaida a fost numit nou prim ministru, care şi-a constituit noul guvern, iar după un timp a făcut noui alegeri

In timpul acestor guvernări, partidul condus de Ion Mihalache nu putea să-şi menţină unitatea, dacă nu era condus pe linia trasată de Iuliu Maniu. Carol II. a făcut tot ce a putut pentru a-l determina pe Mihalache la o acţiune publică contra lui Maniu, lucru la care Mihalache nu s-a pretat.

Sunt sub aceste guvernări o mulţime de acţiuni şi fapte, cari s-au petrecut din vina şi greşala altora şi totuşi i să pun în sarcina lui Iuliu Maniu. S-au petrecut astfel lucruri ca acelea, când din cauza lipsei de tact şi elementarei prudenţă şi simţ de dreptate, s-a tras în muncitori cari cereau pâine.

Cazul extrem de trist şi regretabil, cu Lupeni şi Griviţa ne-a făcut pe noi - cari n-avem nimic pe conştiinţă şi nici-o activitate în acest sector a vieţii publice, repet - noi am fost făcuţi vinovaţi, iar de acel comandant al corpului II. care lucra direct cu palatul şi Marinescu - nimeni nu vorbeşte, - generalul Uică -. Cazul dela Lupeni unde în lupta pentru pâine dintre muncitori şi societate, prefectul care

./.

gr [illegible]

a condus represaliile, şi a dispus
să se tragă, a făcut cel mai mare
rău şi nedreptate, cari nu pot fi
iertate. In această chestiune, în care
n-am nici o cunoştinţă şi care
n-am avut nici-odată o situaţie cu
răspundere, nu pot servi informa-
ţiuni, fiind atunci complect izolat
de acei, cari poartă această răspundere.

Dezaprob cu cea mai mare
asprime şi am făcut şi declaraţii
publice tot ce a făcut acel prefect şi
acele organe oficiale, cari urmau
să-şi primească pedeapsa exemplară.
Nu ştiu cari au fost urmările acestei
nemulţumiri şi ce e cu acel fost prefect
Ştefan Roşian, principalul vinovat.

La fel nu am nici cea mai
neînsemnată informaţiune,
afară de faptul în sine, cum
şi ce s-a petrecut la Griviţa.
Toate acestea se pot afla cu o pre-
cizie perfectă dela factori, cari
atunci erau membri a guvernului
şi cari cunosc – probabil – toate amă-
nuntele. Unul dintre acei cari în
această chestiune poate servi informa-
ţiuni, este însuşi fostul prim-ajutor
şi membru cu răspundere, care
– cred – este în viaţă şi azi. El este

[illegible]

D. R. Ioaniţescu fostul subsecretar al poliţiilor din ministerul de interne, precum şi ceilalţi foşti subsecretari din minister, s'au mai petrecut sub guvernările acelea ale partidului naţional-ţărănesc şi alte acte ca acela cu 'scandalul Skoda'.

Aici pot servi informaţiuni mai precise şi corecte, deoarece timp de treisprezece (13) ani, fiind unul din avocaţii societăţii, deunde mi-am avut existenţa, şi unde activitatea mea a fost pur profesională, apărând pe reprezentantul societăţii atât în parlament - cu prilejul scandalului - cât şi în faţa instanţelor judecătoreşti, ca 'avocat' a firmei cu leafă fixă contractuală. In ceea ce urmează voi aminti că provocarea acestui scandal l'au făcut cei cari aveau interese de ordin material - concurenţa - şi cari au „convins" şi alţi factori politici, cari urmă'reau alte scopuri să-l provoace acest scandal.

Industria indigenă urmărea urmărea ca să participe la beneficiile acestei comenzi

./. [signature]

Industriașii români Max Ausnitt
și Malaxa au fost acei cari au „con-
vins", atât pe regele Carol II. - pe care în alte
afaceri mari l-au interesat, cât și pe oa-
menii politici, că contractul făcut și sem-
nat de ministrul de războiu Cihoski și
colaboratorii lui militari, este oneros
pentru țară și că trebue reziliat. In con-
secință s-a procedat la regizarea acestei
rezilieri. S-a arestat reprezentantul so-
cietății „Skoda" Bruno Seletzky, pe care l-am
cunoscut prin prietenul meu: generalul
actual <u>Victor Precup</u>, ambii fiind proveniți
din armata activă austriacă. Motivul
acestei arestări a fost, că nu plătește
impozit către Stat, și că deține acte se-
crete - militare -. Ori după legile de-atunci
o reprezentanță nu era obligată să
plătească impozit în țară, iar „actele mi-
litare secrete", era obligat ca furnizor al
ministerului să le aibă. S-a arătat a-
tunci în fața instanțelor anchetatoare
că totul e „tras de păr" fiindcă, acele
acte secrete" au apărut și în <u>Monitorul Oficial</u>.
" și Seletzky era obligat să le aibă, el fiind
<u>mereu chemat</u> la toate consfătuirile
cu tehnicienii ministerului.

După scandalul cu ruperea
sigiliilor și după dezbaterea furtu-
noasă din camera deputaților, unde
oratorii Gr. Iunian și Juniane au ata-
cat partidul, Seletzky a fost
arestat.

şi anchetat, iar fostul secretar general
al ministerului de război şi cel mai mare
„artilerist" din armata română care a
fost personal la uzinele „Skoda" din
Pilsen, în urma raportului documentat
a căruia, s-a semnat contractul, genera-
lul Sică Popescu, care atunci era co-
mandantul corpului din Craiova,
citind în ziar dezbaterile şi atacurile
celor doi oratori - Lupu-Iunian -, s-a
sinucis - împuşcându-se - Acest fapt re-
gretat de toată suflarea românească
a mărit şi mai mult agitaţia pe
chestia „Skoda". În acel timp, când
Seletzky era anchetat, industriaşul
Max Ausnith a plecat la Praga, fă-
când propuneri concrete conducerii
uzinelor „pentru a sista campania
şi a elibera pe reprezentantul Seletzky"
a cerut în schimb ca societatea „Reşiţa"
să fie [illegible] toată la comandă,
lucru căreia i s-au opus mili-
tarii „artilerişti".

În consecinţă, Scandalul
„Skoda" s-a produs, fiindcă industria
indigenă avea interes să fie cointeresată.
2. Regele avea tot interesul să-l arate pe
preşedintele guvernului - Maniu - sub
care s-a semnat contractul, suspect, şi
în consecinţă, trebuia înlăturat. Dea-
ceia a intervenit personal, prin
adjutantul său

./.

ss [illegible]

64.

Colonel Grigorescu, care a dus o scrisoare „volan" - cu antetul „Casa Regală" și semnat Carol, către șeful direcției armamentului din Ministerul de război col. Drăgănescu, care îi era coleg de promoție, și care era foarte erudit - era și profesor la politehnica din Timișoara. În această scrisoare i se cerea ca să facă raportul oficial, luând ca bază „cifrele" din „memoriul" unui colonel ieșit la pensie - numele nu mai știu -, și care mai târziu a fost administrator la uzinele lui Malaxa din Tohan. Deci a fost dovedit de societatea „Skoda" amestecul direct a regelui în această chestiune. Partidul liberal urmărea, dimpreună naționalo-țărăniștilor, luarea puterii de ei și deci susținea cu toată puterea skandalul. Și ca lucrul să fie bine „pus la punct", s-a făcut și un grosolan fals în procesul verbal semnat deja de anchetatul Seletzky și anume: la ordinul anchetatorului col. Pomponiu - om de casă și intim a lui Richard Franasovici, după terminarea unei anchete, grefierul Ilie a fost obligat ca la paginat 57 jos și 58 sus a procesului verbal să completeze un text scris pe o ciornă de dl anchetator, col. Pomponiu, a cărui conținut era următorul: „M-am văzut și cu Maniu într-o seară la președinția consiliului din strada Știrbey Vodă

./.

şi am discutat cu el chestiunea contractului incriminării. Această ciornă ruptă şi aruncată la coş de col. Pomponiu a fost refăcută şi predată lui Seletzky de către acel grefier, Ilie executantul falsului. Că acest text să fie scris în procesul verbal deja semnat, s-a căzut de acord între secretarul regelui Carol: Puiu Dumitrescu, V.V. Tilea, Franasovici şi col. Pomponiu, într-o noapte în casa lui Franasovici.

Societatea „Skoda a tipărit rezultatul anchetelor şi a procesului într-o carte, în toate limbile, arătând faptele exacte, înscenarea, interesele urmărite, propunerile făcute de industriaşii din ţara, precum şi procesul fals, care îl prezenta pe un fost prim-ministru şi şperţar. In parlament, când Grigore Iunian - mare avocat - l-a atacat pe Maniu şi partidul; - era supărat, că Maniu nu l-a mai invitat şi în al doilea guvern, ca ministru al justiţiei, şi mai era şi însărcinat de rege să-l atace pe Maniu, atunci l-am întrerupt şi l-am întrebat: „vrea să răspundă scurt: îl cunoşti pe reprezentantul Skodei, Seletzky? răspuns: da, i-ai botezat fetiţele, împreună cu fostul administrator: Imancu Protopopescu: răspuns, da. Ai fost mai mulţi ani vicepreşedinte şi avocatul societăţii"? Nu mai răspunde! După această întrebare a mea, marele orator Iunian şi-a pierdut firul

/. [signature]

cuvântării și parcă l-ași fi
lovit cu un ciocan în cap, n-a
mai putut continua. Iar parla-
mentul s-a convins, că Junian-
n-are autoritatea morală să
vorbească și că cuvântarea lui
este tendențioasă și fără temei.

Despre oratorul Lupu a-
spus Max Ausnit: „oratorul Lupu
a făcut în fața parlamentului
o mulțime de jonglerii și esca-
motări". Octavian Goga, care l-a
primit pe Seletzky, acesta la-
el și după ce a citit „memo-
riul" în legătură cu înarmarea
țării, s-a declarat mulțumit și
că acceptă toate propunerile
societății Skoda.

Partidul liberal, venind
în momentul și fiind chemat
la putere a căutat să facă un
contract cu alte firme mon-
diale, dar condițiile fiind mai
grele pentru țară ca cele din
contractul Skoda, după patru ani
pierduți a revenit la societatea
Skoda, făcându-i propuneri
noi, cari societatea le-a mo-
dificat, punând condiții mult
mai grele pentru țară, dar
cari guvernul liberal era ne-
voit să le accepte. După eliberarea
lui Seletzky, tot materialul
procesului a fost supus
spre judecata lumii iar inter-
națiunal, care a arătat, dreptatea
și situația exactă. [illegible]

După câtva timp dela aceasta, regele Carol a căutat să și „guverneze el personal", amestecându-se direct sau indirect în toate chestiunile interne ale partidelor. Pe Maniu l-a debarcat dela șefia partidului și a guvernului pe motivul că s-a solidarizat cu ministrul de interne Mihalache, care și-a dat dimisia fiind că prefectul poliției Gavrilă Marinescu n-a voit să execute un ordin a lui.

Așa că, regele țării dimite un guvern, pentru a satisface pe prefectul poliției. A fost ceva nemaivăzut! În perioada dintre anii 1932 - 940 s'au petrecut o mulțime de fapte, toate desaprobate de opinia publică a țării. Cum partidul național-țărănesc a plecat dela putere, după refuzurile lui Mihalache de a-l satisface pe rege în acțiunea subversivă contra lui Maniu și după despărțirea lui Vaida care a „format" un nou partid cu un fel de program „rasist" - își spunea vlachist - și după numirea lui Mironescu ca prim-ministru, care avea să facă conversiunea datoriilor. Unui mare bogătaș, proprietar de fabrici și bancă - Banca Urbană - i se încredințează să facă și să treacă prin votul unui partid țărănesc ștergerea datoriilor țăranimilor extraordinar de împovărați și datori la bănci.

./. [signature]

Prietenii lui Maniu în Ardeal
se înmulțeau și toți solidarizau
și mai mult cu cel plecat și
ostracizat. Mihalache cu prie-
tenii lui din vechiul Regat se
găsea într-o situație de a merge
și accepta propunerile regelui
sau de a rupe unitatea partidu-
lui, lucru la care nu s-a pretat.
După marea întrunire a „Sova-
tiștilor" — prietenii lui Maniu — din
Ardeal, Maniu a fost reclamat
stăruitor în fruntea partidului.

Regele, după plecarea lui Miro-
nescu, a mai numit câțiva prim-
miniștri cu un program [illegible]
Tot, cari și-au format guvernele
din oameni fără nici un tre-
cut politic și fără nici o cre-
dință și caracter. Așa a chemat
un guvern a patriarhului Miron
Cristea, care avea ca program o abo-
lirea constituției, A mai numit
un guvern „al tehnicienilor" în
frunte cu Iorga, dar conducăto-
rul efectiv a camarilei era Const.
Argetoianu. Acest guvern a fost
alungat în râsul țării. Aminteam
declarațiile șefului guvernului
- Iorga - că „eu nu sunt eu";
Argetoianu, făcea tot ce
dorea, fără să țină cont de pă-
rerea primului ministru care
a fost răspunzător. După plecarea
și compromiterea acestora a mai
adus pentru o lună de zile
un guvern: Goga, care îl avea
la finanțe pe omul de afaceri

[illegible]

69.

Eugen Savu, iar la externe, pe distinsul avocat, Istrate Micescu. Lui Goga înainte de moarte, trebuia să i se dea o satisfacție pentru multele servicii aduse coroanei și "<u>Făcut de el avocatul prin ministru</u>". Vrea cumul să fie făcut cat.

Vaida-Voevod după "congresul organizat" la București de ministrul de comunicații: <u>Eduard Mirto</u> — fostul ajutor de judecător, și cum sa-rea-cumva i-a spus deputatul Florian în parlament "ești de origină evreiască din Italia" a început a ține conferințe și adunări, prezentându-se cu un program <u>rasial</u>. Atacând pe evrei, pe chestia cumul pozițiilor consiliilor de administrație ale societăților.

Am văzut acești oameni că și ei și-au strâns frumoasă avere, numai case cât din acelea consilii.

Vaida — mulți ani a fost membru în consiliul de administrație la banca Marmorosch-Blank, iar la societatea petroliferă Româno-Americană, era președinte. Mirto, cel care i-a spus lui Maniu "cum să te distrug", "valahistul" "țărănistul" și "plugarul" — era în fruntea plugarilor din ultimul timp, și judecătorul sărac de pe vremuri, nu pot preciza cum a devenit proprietar de mai multe case în București.

[illegible signature]

Antisemitul Oct. Goga era unul dintre foarte puținii ardeleni, care „a ajutat" ani de zile de Aristid Blank. Voi continua a arăta, că în această perioadă dintre anii 1930 - 1940 regele Carol II. a fost acela care personal a și guvernat țara. Oamenii politici au fost puși și simple unelte oarbe ale acestui om, care și-a bătut joc de țară, călcând orice bune moravuri. Lucrurile au mers atât de departe, încât „amanta" - dna Lupescu - să amestecă în politică și proteja diferiți oameni de ofițeri. Unii oameni politici și cu reputație îi spuneau „înaltă doamnă" și erau onorați, dacă puteau să apară în societatea acestei „amante", la teatre și în localuri publice.

Nopți întregi se făceau chefuri la palat, să jucau cărți, unele să pierdeau averi, iar chefurile să terminau în orgii și alte porcării.

Factorii mari erau un oarecare locotenent-colonel: Urdăreanu, un militar mediocru, care a fost întâi prefectul, pe urmă mareșalul palatului, iar când regele a făcut cu oamenii politici acel „front a renașterii naționale" - F.R.N. pe acest „mareșal" l-a numit ca președinte

[signature]

./.

Un alt factor mare și cu trecere era un oarecare: Puiu Dumitrescu - secretarul personal al regelui, pe care îl lingușeau toți oamenii fără demnitate. Acest individ și-a numit pe tatăl său comandant al jandarmeriei - avansându-l din colonel la pensie, la gradul de general. Era un scandal public afacerea acestuia cu o fermă „militari" unde lucrau pământul „dlui general" cu jandarmii. In acel timp se mai vorbea de o mare afacere a acestuia cu ceva „batiste" pentru jandarmi.

Cele mai mari banditisme le-a făcut acest „comandant", sub guvernul Duca, ministrul de interne fiind - cred - basarabeanul - Inculeț.

Pe mine în acel timp, când se pregăteau alegerile m-a arestat, și m-a ținut într-o casă a unui pădurar - într-o pădure, până în preajma alegerilor, furându-mi mandatul. Când i-am cerut socoteală ministrului Inculeț, acesta mi-a răspuns: „nu eu ci generalul Dumitrescu". „Frontul renașterii - F.R.N. a fost prima închegare dictatorială în țara noastră, iar stâlpii și susținătorii acesteia au fost toți oamenii

/.

[illegible signature]

politici, cari au acceptat şi pe cari
i-a îmbrăcat în uniformă pu-
nându-i să defileze şi să facă
şi instrucţie militară cu ei.
Toţi erau obligaţi să fie şi membri
a „gărzilor renaşterii naţionale", coman-
data tot de o rudă a lui Urdăreanu:
generalul Georgescu de la Craiova. Secre-
tar general a acestui front a fost ardeleanul
transfug din partidul naţional-ţărănesc:
Victor Moldovan, iar secretari: inginer Bujoi
şi prof. Gimnescu. Era cam extrem de ri-
dicol să fi văzut pe Iorga-Argetoianu-
Vaida şi alţii, defilând în uniformă
pe Calea Victoriei. În acest timp s-au
mai întâmplat şi alte lucruri mari,
cu repercusiuni asupra viitorului ţării.
Duca a fost asasinat, după alegerile fă-
cute cu metodele liberale, cunoscute,
iar locul lui l-a luat - la şefie - Dinu
Brătianu, iar factor şi „om politic de
mâna întâi devine: Guţă" Tătărăscu, „ma-
rele" care peste tot îl însoţea pe Carol II
în uniformă de mareşal, şi ţineau cuvântări
şi ameninţau. Aşa a fost la Oradea Mare,
la Chişinău şi în alte părţi ale ţării,
unde şi-au făcut apariţia, amenin-
ţând pe aliaţi şi făceau tot fe-
lul de declaraţii cu aceea, că
„armata română e gata" şi
altele

/.

Maria Lazăr

În acel timp au murit în streinătate patriarhul: Miron Cristea pe care l-au adus în țară și l-au înhumat în biserica patriarhiei. La înmormântare l-au adus și au defilat și cu „sfântul" Petrache Lupu, pe care l-am văzut și examinat de-aproape, atunci când colonelul Zlătescu, comandantul lagărului din Târgu-Jiu, l-a adus, „să ne vorbească" nouă „comuniștilor" și celor cari - spunea el - „nu cred în nimic" - adecă în Dumnezeu -. El e pur și simplu un sifilitic exploatat de niște preoți.

În această perioadă a murit și marele român și bărbat de Stat: Nicolae Titulescu, în Helvetia, unde era bolnav, și pe care l-a debarcat Carol II. și l-a înlocuit cu Gută Tătărăscu. Se vorbea atunci că Titulescu s-a îmbolnăvit din cauza supărării ce i-a cauzat această „debarcare" și ingratitudine.

Înainte de moarte s-a înscris în partidul național-țărănesc, făcând toate formele, atunci partidul îl avea iar pe Maniu șef al partidului. Titulescu a făcut testament, prin care îi numește executori testamentari pe Maniu și Mihai Popovici, cerând acestora ca să-l înhumeze la Brașov. După revenirea lui Maniu la șefia partidului au mai defectat din partid și Ion

./.

[signature]

inscris și îmbrăcat în uniforma regelui Carol: Armand Călinescu, Ghelmegeanu, Tătărăscu, Mihail Ralea și la urmă și prof. Petre Andrei și Vasile Rădulescu-Mehedinți. Acești oameni politici cu pretenții altă-dată „de convingeri democrate", pentru cari noi prietenii lui Maniu eram destul de „de stânga" au acceptat să facă parte din tot felul de guverne și să colaboreze cu toți „tehnicienii" și „instructorii" trimiși de Hitler, cari pe urmă au ocupat țara, iar pe noi „prietenii" de altă-dată, din timpuri grele, pe cari ne-au vizitat și în modestele noastre case părintești dela țară, în mâna lor situația ne-au arestat și luni de zile ne-au ținut în celule reci, cum a fost cazul cu mine, cu Dr Aurel Leucuția și Ion Richițeanu, când ministrul de interne ne era fostul „prieten" Mihai Ghelmegeanu. Am fost arestați și ținuți o iarnă în niște celule într-o pădure la mânăstirea Turnu – jud. Râmnicul-Vâlcea.

Acești oameni s'au bătut joc și de alții, între cari de Ion Mihalache, pe care altă-dată îl lingușeau, și a cărui creaturi au fost în politică.

./.

Guvernarea lui Armand Călinescu a fost atât de abuzivă, încât asasinarea lui lumea nu o regreta. În acel timp era atotputernicia lui Gavrilă Marinescu și un [illegible] ofițer activ - maior - Sidorovici, fost comandant al tineretului lui Carol, organizat în tot felul de formațiuni militare, copiate din Germania. Tot în acest timp a fost mișcarea mai intensivă a „gărzii de fier", acțiunea căreia noi o combăteam în presa noastră și în discursuri publice. Atunci am avut un mare conflict cu Codreanu personal, care mi-a trimis martori pentru motivul, că ziarul meu din Maramureș l-a atacat pe el și pe generalul Cantacuzino, pe chestia originei lor. În acel timp au plecat pe „frontul" din Spania o mulțime de legionari, între cari Moța și Marin, pe cari i-au adus morți în țară, făcându-le o mare înmormântare - defilând trenul mortuar de-a lungul țării, - pentru a face propagandă. După înmormântarea și asasinarea lui Călinescu, Carol a ordonat prin maiorul Sidorovici, care a vorbit la Radio, să fie executați ca represalii în fiecare județ trei legionari, ordin care a fost executat de jandarmerie. După aceasta au fost asasinați și Codreanu și alții, cari erau în închisori. În acel timp legionarii au ținut „congresul" dela Târgu-Mureș, unde pe Son Miholosha l-au „condamnat la moarte"

/.

Ilie Lazar

In ordinea succesivă a lucrărilor, am crezut a arăta unele fapte foarte importante, și anume:

După alegerile libere și civilizate, făcute de partidul național-țărănesc, în 1928, și în momentul preluării guvernării de către Iuliu Maniu, o extraordinară depresiune economica-financiară era atât pe piața mondială - din cauza marelui crah financiar de la New-York, cât și a în interior - din cauza marilor datorii externe ce ne-au lăsat guvernările liberalo-averescane, precum și din cauza marilor datorii ce apăsau asupra păturii de jos, de la cari băncile încasau procente extrem de exagerate.

Marele prestigiu ce a câștigat partidul făcând primele alegeri libere și civilizate, precum și autoritatea morală și prestigiul lui Iuliu Maniu și Nicolae Titulescu ne-au făcut posibil să obținem un mare împrumut extern √ din care am și achitat imediat jumătate din datorii ce apăsau greu asupra bugetului țării, angajând și începând și o mulțime de lucrări publice, ca șoseaua București-Oradea etc. Marele economist și organizator Virgil Madgearu a creiat acele „regii autonome” a căror buget echilibrat au degrevat bugetul Statului. Dezvoltată a reorganizat și contabilitatea publică prin elemente tinere și capabile

√ în condiții foarte bune

/. [signature]

După votarea de către partid a conversiunii - iertarea datoriilor - în special a celor țărănești, și după votarea legii „organizării jandarmeriei și poliției" s-a simțit imediat o mare ușurare în toată țara. ——

În continuarea paginii 75 vă arătam, că după acel congres al gărzii de fier, de la Târgu-Mureș unde prietenul nostru Mihalache a fost condamnat la moarte, delegații reîntorși de la acel congres au început să organizeze acte teroriste pe tot cuprinsul țării. La Timișoara au pus o bombă în teatru, în Maramureș au dat foc cartierului evreesc din comuna Borșa, în București, - Cluj - Iași acte studențești extraordinare. etc.

Un grup plecat de la București la Topoloveni să-l găsească pe Mihalache au făcut acolo o mulțime de acte de teroare contra sătenilor pașnici; lucrul acesta a mai fost repetat aici contra sătenilor pașnici din Topoloveni și sub [illegible] regimului de către șeful poliției a regimului, din Pitești.

V Înaintea alegerilor din 194[illegible]

Ghiţulescu

Omul de încredere și intim al regelui Carol în acel timp era și prof. Nae Ionescu — creerul și conducătorul atât al gărzii cât și al lui Codreanu, care era susținut de marile concerne germane „Farben Industrie". Acest om, care era „amantul" actualei doamne Ionescu: -fosta doamnă Cantacuzino - în acel timp și-a clădit casa luxoasă de la Băneasa, în care a locuit și generalul Antonescu. Nae Ionescu era un mare adversar al lui Iuliu Maniu pe care îl submina și bârfea în permanență, fapt pentru care regele Carol îl avea între prietenii lui intimi.

Văzând partidul excesele de teroare și propaganda ma- totală a gărzii de fier, a stăruit pe lângă președinte să se cunoască și să își caute a-i arăta lui Codreanu, că răul mare pentru țară ce fac aceste excese. La Borșa în Maramureș, unde au dat foc la 100 de case evreești a sosit un delegat al Liga-Națiunilor pe care eu l-am primit acolo organizând cu ocazia sosirii o mare întrunire, unde românii au apărut împreună cu evreii în perfectă armonie.

La dorința partidului, Iuliu Maniu l-a cunoscut și văzut pe Codreanu, în casele prof. Gerota, unde au stat în discuții mai multe ore. După această întrevedere, la care Maniu i-a cerut lui Codreanu să împiedece terorarea începută și actele teroriste-lor [illegible] l-am întrebat pe președintele nostru, ce impresie i-a făcut Codreanu? Ne-a răspuns: „Mi-a plăcut un singur lucru la acest tânăr, că după fiecare întrebare ce-i puneam îmi răspundea, „așteptați d-le Maniu să mă gândesc". După moartea lui Ion Ionescu - care instiga în permanență contra lui Maniu, Codreanu și garda a mai încetat atacurile, deși la câteva alegeri parțiale și generale ne-am ciocnit serios - în Tutova.[✓] „Armistițiul" ce a încheiat Maniu și cu garda de fier, contra guvernului Tătărescu, în 1937 a fost: „Nu ne combatem și atacăm în timpul campaniei electorale, obiectivul fiind pentru amândoi, guvernul și înmormântarea din jurul regelui, iar imediat după alegeri fiecare își ia libertatea de acțiune"

[✓] candidatul nostru fiind prof. Petre Andrei

[signature]

Rezultatul acestui „armistițiu" atât de criticat, s-a văzut. Pentru prima dată s-a întâmplat în țara românească ca un guvern să cadă în alegeri. Ministrul de Interne care a condus, a fost prietenul și intimul lui Carol și Guță Tătărăscu: Richard Franasovici.

În județul meu: Maramureș, acest „armistițiu" n-a fost respectat de „candidatul guvernului: căpitanul Sivuca — cel care l-a asasinat pe industriașul Tischler Mor, pe sala palatului justiției, el stând sub influența adversarilor mei liberali tătărăscieni [illegible] Urelea: și Dr Gh. Tite, fost atunci candidat pe lista guvernului în locul trei și care era și primar. Acești indivizi, cel din urmă omul de casă a lui V. V. Tilea — a fost într-un serviciu înalt și sub actualul regim la Legația Română din Budapesta. Rezultatul votului însă a fost foarte bun pentru mine, guvernul pierzând jumătate din mandate.

Vl. Bucuresti.

/. [illegible]

După despărțirea lui Vaida de Maniu, trei inși Dr Zaharia Boilă - Dr Aurel Leucuția și cu mine, am fost dați afară din partid pentru o mulțime de motive, se spunea că „regele a cerut" fiindcă am scos un manifest pe care l-am răspândit în toată țara contra imoralității din jurul regelui și contra doamnei Lupescu. „A bătut ceasul" se intitula acest manifest, după care am fost atacat într-o noapte de bătăușii lui Gavrilă Marinescu și lovit în cap cu drugi de fier. Plecarea definitivă Vaida și compania de aripa minoră a partidului „Valahist" a lui Vaida ~~precum și~~ reorganizarea cu cei rămași, devotați programului, din partidul național-țărănesc a început în toată țara. Atunci s-a întâmplat că în Maramureș la congresul partidului, unde eram de față dela centru: Mihalache, Popovici, Ghelmegeanu și Ralea, s-a tras în mine de poliție - sergentul Stan - rănindu-mă în brațul stâng.

[illegible signature]

După marile dezastre din alegerile făcute de guvernul tehnicienilor, unde Vaida și noul partid a ieșit zdrobit, regele a făcut o altă spărtură în partid, determinând pe tinerii Costinescu, Ghelmegeanu, Bolca, Trulea, și alții să întărească „frontul renașterii naționale".

In acel timp a fost și alegerea parțială din Hunedoara, unde conducerea l-a autorizat pe Ghiță Pop și pe mine, să facem acord electoral cu Groza și cu fracțiunile de stânga, ei neavând candidat. Tot atunci a fost o a doua alegere parțială în Mehedinți, unde candidatul susținut de guvern era Dr. Groza iar al nostru Dr. Lupu.

In ambele aceste alegeri am reușit noi. La Hunedoara am bătut guvernul chiar și în Valea-Jiului, unde eu conduceam. La întrunirea dela Deva și Petroșani am luat parte și delegații dela Centrul a partidului Comunist în frunte cu Constantinescu-Iași, pe care atunci l-am cunoscut în casele lui Petru Groza.

O altă faptă importantă din acel timp, e procesul dela Chișinău a lui Constantinescu-Iași, unde depoziția mea ce mi-au cerut prietenii din partidul comunist a impresionat multă lume, prin

/. [signature]

faptul că decorațiile erau atât de curajioase, cum nu se aștepta nimeni dela un „burghez".

Această „decorație", ca cerere și depoziție, prietenii din partidul comunist m-au invitat să o publice și în ziar. A apărut cu o caricatură a mea, în ziarul „Zorile" a lui Emanuel Socor – tata lui Matei – în 27. Martie 1936.

Aș fi foarte recunoscător dlor anchetatori, dacă ar putea căuta dela Socor această depoziție, pentru a vedea cum judeca și vădea lucrurile acel pe care azi îl păstrează regimul în al optulea an de greu regim celular de temnițe grea.

In acel timp a fost în țară marele scriitor american: Petre Neagoe, – un mare democrat – care a luat contact cu noi toți, pe care l-am condus și primit în casele noastre cu mare drag.

In această perioadă de ani a murit regina Angliei la înmormântarea căreia a plecat cu trenul regal și nepotul" regele Carol, și care "a dus-o până la frontiera Franței și pe Dna Lupescu, care s-a urcat în trenul regal, la Tighitoarea, unde a fost condusă de Francmasonici.

Dela Londra regele Carol a trecut prin Paris, unde la niște banchete a declarat, că „armata română, întotdeauna va fi acolo, unde va fi și armata franceză". Această declarație, despre care Iuliu Maniu ne-a spus: „Cum poate un rege să facă o astfel de declarație publică". Din Franța, unde a stat vreo o săptămână cu suita dnei Lupescu, a trecut și prin Germania, unde s-a văzut cu Hitler, iar din Germania a trecut prin Praga unde s-a văzut cu Beneș. După aceste vizite și întâlniri, Hitler a făcut o declarație publică, care s-a aflat în toată țara. „Oare pe care ne minte acest domn pe mine ori pe Beneș"?

În țară, după căderea în alegeri a guvernului Tătărescu, regele mai încearcă tot felul de împiedicări, toate șubrede și nenaturale. Atunci dă iarăși mâna [illegible] oamenii și sfătuitorii lui, pe lângă alții și ardeleanul Valer Pop, cel care l-a însoțit în 1940 pe ministrul de externe Mihai Manoilescu la Viena, când Ribbentrop, ministrul de externe a lui Hitler și Ciano ne-au dat acea mare lovitură, prin „Dictatul" ce [illegible] răspund ardeleanul în [illegible].

I. [signature]

În țară a mai stat câtva în că-
un guvern prezidat de un gene-
ral moldovean - rudă a lui Urdă-
reanu - căruia lumea în bătaie îi
spunea: „Ghiță militaru", era-mi
să pare Gh. Argeșeanu" care a
fost și el între cei asasinați
de garda de fier, la Jilava.

Acest general a numit în
toate județele prefecți militari,
pe ofițerii cei mai înalți în
grad din garnizoanele respec-
tive. Acești ofițeri fără experiență
și judecată politică, răspândiți se
dintr-odată și prefecți au făcut
tot felul de greșeli și abuzuri.

La mine în Maramureș
a fost numit un lt. colonel
comandant al bat. 9. Vânători
de munte, bețiv și descreerat,
care nu vedea că ungurii prin
desmembrarea Ceho-Slovaciei
au venit la marginea orașu-
lui și că populația locală din
Sighet era într-o stare sufletească
extraordinară, din cauza că
vedea pe ungurii cetățeni români
că îndrăznesc să meargă la podul
de peste Tisa în grupuri compacte
și să saluteze și manifesta pu-
blic pentru armata maghiară.

/.

Nu vedea acest prefect că de exem-
plu din singura comună ungu-
rească dela frontieră — Câmpu-Lung —
toţi tinerii din comună au fugit
peste frontieră şi s'au înrolat în
armata maghiară etc.

El s-a dus în schimb în comu-
na natală, şi pentru faptul că
femeile din comună, cărora
un perceptor ungur, chiar atunci
le făcuse niste rechiziţii, luând
din case tot [illegible] ale bărbaţi — pentru
impozit — l-au bătut, el prefectul
s-a deplasat în comună, a făcut
arestări de câteva zeci de oa-
meni şi femei, în frunte cu
preotul şi i-a trimis la consi-
liul de război din Cluj. √Acest
fapt a revoltat toată lumea
românească din judeţ. Atunci
am cerut telegrafic să fiu de-
taşat şi concentrat la unitatea
căreia aparţineam — 10. Vânători
de Munte — pentru a încuraja şi
ajuta cu sfatul meu pe românii
demoralizaţi. Prefectul acesta
— Vatilin — însă a intervenit
la Marele Stat-Major să fim
mutat atât eu, cât şi fratele
meu — un om extrem de iubit
în judeţ — în altă garnizoană, ceea
ce s-a şi făcut, pe mine mă mu-
tat la Constanţa şi pe fratele meu la
Bazargic.

ss. [illegible signature]

√Faptul

√Tocmai aceasta revoltare s-a petrecut chiar în săptămâna paştilor

Ultima încercare, după desmembrarea Ceho-Slovaciei și a Poloniei a fost la noi în țară un guvern Gigurtu. Acest inginer, om de afaceri, fără nici un trecut și experiență politică, a acceptat în această vreme extrem de grele pentru țară, să formeze un guvern. Nu îmi aduc aminte compoziția acestui guvern, fiindcă nu interesau figuranții; știu că ministru de externe a fost acel cunoscut om de afaceri și intim al Regelui Carol: Mihail Manoilescu, care a rămas ca „însoțitor și bun cunoscător" al problemelor pe omul intim al lui Carol. V a fost trimis la Viena, unde au fost poftiți și unele din vecinele țării și a regelui și-au dat asentimentul și lor în desmembrarea. Ardealului care s-a făcut prin Verdictul arbitrar acolo de miniștri de externe, fascistul Ciano și Hitleristul Ribbentrop. Tot timpul cât se desbăteau la Viena, regele era în legătură directă V cu delegații trimiși, și cu toți aceia și alții complici la consimțirea acestor hotărâri la V palat, era convocat și un consiliu de coroană, la care nu putea să nu invite și pe Iuliu Maniu. Ghiță

V Valer Pop

V telefonică

V palat

La acest Consiliu, Iuliu Maniu i-a făcut reproşuri Carol lui aparat „răsfigitor", acuzându-l şi făcându-l răspunzător pentru tot ce se petrece. Mi-au spus oamenii în afară de partid că a fost o şedinţă extraordinară şi că Maniu a fost extrem de tare, iar regele tot timpul stătea cu capul plecat şi bătea cu piciorul fără să răspundă nimic la acuzaţiunile ce i se aduceau.

Vezi care au participat la acel Consiliu

La ieşirea dela Consiliu s-a apropiat Vaida-„prietinul"- de Maniu şi i-a cerut: „te rog acordă-mi un ceas, şi să ieşim până la şosea ca să-ţi comunic ceva, începând „ziai luat toate satisfacţiile.

După acest „Verdict" la 8 Sept 1940. au început evacuările Ardealului de Nord. Peste tot erau adunări protestatare, regele era aspru criticat, i se cerea abdicarea, lumea intra în birouri, lua fotografia regelui şi o călca în picioare. Cetăţenii români, de naţionalitate maghiară, femei şi bărbaţi din îmbrăcaţi în costume toate clasele,

I. [signature]

naționale maghiare demonstrau public și să pregăteau să primească cu mare alai armata maghiară.

Noi în schimb pachetam și evacuam toate localurile și plecam în refugiu spre Ardealul de sud, lăsând prin satele și casele noastre străinești lumea în plânsete și jale. Cei care au rămas, după plecarea noastră, au fost încărcați în trenuri și vagoane de marfă și trecuți cu forța – din ordinul guvernului Teleky – în România. Eu în acel timp am primit vizita a trei prieteni unguri cari mi-au făcut următoarea propunere: „nu înțelegem, că tu pentruce pleci, te asigurăm pentru felul cum te-ai purtat tot timpul ocupației." La fel și familia „ta – care de sute de ani e între noi și care ai tot interesul aici, că până la urmă vei fi conducătorul românilor și vei fi și deputat în Budapesta"

Le-am răspuns: „regret, că m-ați crezut capabil a-mi trăda neamul, cu frații lor maghiari ca și neamul meu și să știți, că ne vom revedea"

[illegible]

Într-adevăr s-a întâmplat ca după patru ani de refugiu să intru în comuna mea devastată cu armata, ungurii ieșind și fugind dimineața pe la orele 6, iar noi făcându-ne intrarea la orele 11 înainte de masă. A fost impresionantă primirea mea. Lumea mi părea că pot să mă săruta, alții cu lacrimi în ochi etc.

După preluarea puterii și alungarea regelui Carol, care a plecat cu un tren special spre frontieră, stăpânul țării a rămas generalul Antonescu, de activitatea căruia mă voi ocupa în cele ce vor urma. Carol în fuga lui, împreună cu suita și doamna Lupescu, a fost atacat cu revolvere în gara Timișoara, mi-se spune, că a fost o mare minune că a scăpat, n-a fost atins, fiindcă tot timpul cât se trăgea în tren el era trântit pe burtă, iar curajul conducătorului trenului, care într-un moment de neatenție, a pornit trenul spre frontiera Jimbolia l-a salvat.

/. [signature]

In cele ce urmează, apropiindu-mă de sfârșitul răspunsului meu, la întrebarea de pe prima pagină - a dlor anchetatori - și dorind a mai preciza și confirma încă odată numărul de declarații ce mi-au luat atâția anchetatori, în aceleași chestiuni, înainte de a încheia acest răspuns al meu, am de cerut o scuză și de făcut o mare rugăminte.

Scuza mea este: rog să fiu iertat de cei cari vor citi aceste rânduri, pentru insuficiențele, din punct de vedere al formelor - cari se datorează situației mele grave sanitare, iar rugămintea ce fac este următoarea:

Să mi se redea - prin dumnii anchetatori - posibilitatea de a-mi repara sănătatea - atât de zdruncinată, lor le-am mai solicitat cu tot respectul să mi se redea libertatea - cel mai mare bun al omenirei - pe care am slujit-o o viață de om, cu atâta devotament și abnegație și pentru care mi-am vărsat și sângele. Această rugăminte a mea o motivez, cu declarația categorică, că eu nici-odată în viața mea n-am nedreptățit, persecutat și asuprit pe nimeni. Eu din asuprit ce am fost nu puteam deveni asupritorul nimănui. De altă parte, să se știe, că eu n-am deținut nici-odată vre-o situație oficială în stat ca să ispășesc atât de greu greșelile și păcatele altora.

/. [signature]

In continuare, voi arăta faptele partidului și a membrilor acestui partid - național-țărănesc - în perioada dintre anii 1940-1944, când în fruntea treburilor publice ale Statului se găseau personalități ca acelea în fruntea cărora era generalul Antonescu.

Acest personagiu, orgolios și vanitos, prin atitudinea și faptele sale, a făcut atât de mult și mare rău neamului și progresului, încât repararea acestui rău nu poate fi văzut și simțit decât după scurgerea multor ani de-acum înainte. Jertfa de sânge ce a adus acest neam, numai pentru ambiții și vanități personale, greu poate fi reparată și uitată.

Colaborarea și devotamentul nemăsurat către acei și acelea forțe străine care ne-au cucerit țara și ne-au obligat să aducem atât de mare jertfă de sânge - nu a putut și nu poate fi iertată, așa că pedeapsa ce i s-a dat acestui personagiu a fost pentru atâtea victime căzute, din cauza lui.

Metodele și programul întrebuințat de guvernul Antonescu în această perioadă de ani a fost principalul obiect al criticilor noastre, cei din partidul național-țărănesc. Nu puteam noi cei alungați din casele și pământul nostru strămoșesc să-i iertăm pe acei cari au fost principalii vinovați.

ss. [signature]

Cei cari ne-au dat această lovitură prin Verdictul nedrept dela Viena au fost potrivnici acestui regim l'Antonescu. A cărui colaborator cu mare răspundere în fața istoriei: Horia Sima a avut și lipsa de bun simț și [illegible] ca să declare într-un discurs public la Brașov, că „pe noi nu ne interesează problema frontierei".

După plecarea lui Carol II. i-a readus și redat regelui Mihai pe mama sa, dar aceasta a fost numai o măsură demagogică, fiindcă tot timpul cât a guvernat acest dictator pe acest factor — rege — l-a ignorat și umilit. Personalități cu trecut și patrioți ca acela care a fost conducătorul partidului național țărănesc — Iuliu Maniu — în repetite rânduri a fost atât de brușcat și jignit încât martori oculari ne-au spus: „mă mir cum poate dl Maniu tolera atâtea". Când însoțeam pe dl. Maniu la procesul Antonescu unde a depus ca martor ne spunea mie și profesorului — fost ministru în guvern — Emil Hațieganu, care era în mașină: „acest om, care să credea cel mai deștept și bun patriot, nu primea sfatul nimănui, iar în politică frate Emil, greșelile se ispășesc" ./.

[illegible signature]

După terminarea depoziției, când s-a îndreptat spre banca acuzaților, întinzându-i mâna lui Antonescu, fapt pentru care sala a reacționat energic, eu l-am întrebat, când am ajuns pe sală: Ce v-a determinat să faceți acest „gest"? Mi-a răspuns: „dragă Ilie, eu pe acest om mai mult nu-l văd"

Metodele cari le întrebuințau colaboratorii în presă și în toate funcțiile erau cele la baza cărora stătea ura de rasă. Excesele extraordinare ale partidului „gardă de fier" cari formau principalii colaboratori ai lui Antonescu au ajuns atât de departe încât oamenii din această țară nu puteau decât să le dezaprobe. Asasinatele din nopțile înainte și după cele petrecute la Jilava și în lagărele din Transnistria au fost și vor rămâne cea mai mare rușine în fața lumii civilizate, fapte pentru cari însă pe viitor nu e admisibil să suporte consecințe întreg neamul, care este generos și care nu poate fi făcut vinovat.

In continuare, voi arăta care erau sistemele și metodele acestui regim în lagărele de concentrare, unde am fost târât și eu „refugiatul" din Nordul Ardealului.

[signature]

Din ordinul lui Antonescu personal - pentru a lovi în Maniu - am fost trimiși în lagărul din Târgu-Jiu, trei inși dintre prietenii mai apropiați ai lui Maniu și anume: Dr Aurel Leucuția, Dr Ion Richitescu și eu. Tot timpul cât am fost reținuți acolo nimeni nu ne-a întrebat de motive, și nimeni nu ne-a luat o declarație. În acel timp erau în lagăr cca. trei mii de deținuți din toate partidele politice între cari și o mare mulțime de evrei, cari pe urmă cu un tren special au fost trimiși în Moldova și Transnistria. Comandant a acestui lagăr era un colonel mediocru, fără inimă, și necinstit. Am văzut acte și fapte din partea acestui colonel, pentru cari nu m-am putut reține ca să nu reacționez, de exemplu, pe un deținut - Jianu din Dorohoi - cu mintea pierdută, îl ținea într-o carceră de zbor-cât la piele goală, înfometat și săptămâni de-arândul bătut de soldați din ordinul dlui colonel! După o îndelungată anchetă personală - cât se putea - am aflat că acest lagăr era o mare sursă

/. [signature]

de venituri pentru mai mulți „superiori" ai d-lui Colonel Zlătescu" „comandantul lagărului - Rezultat din cele aflate pentru ceea ce aflate am expediat „pe cale oficială" o telegramă către Antonescu care a fost redactată de gazetarul Emil Serghie și semnată de mine. Aceasta telegramă a cărei copie am expediat-o pe cale particulară d-lui Maniu a avut darul să alarmeze multă lume în capitală.

Peste scurt timp, cei trei prieteni ai lui Maniu, au fost aduși sub escortă, direct la ministerul de interne, unde ne-au primit pe rând toți - și marele bandit Pichi Vasiliu" - Aici am adus acuzațiuni categorice și precise, după care ministerul - titularul V[1]......

[1] V. mi scapă numele: el se poreclea „Codiță", acesta a înăbușit rebeliunea gardistă.

mi-a ordonat să pun pe hârtie tot ce am afirmat, lucru care s-a făcut, prezentându-mi-se acum și cu aceasta acuzațiuni - 8 pagini - pe care imediat i le-am citit, am scos stiloul și le-am semnat, spunându-i: „ar trebui să fie de ministru, mare canalie ca să acuze atât de mari acuzațiuni, dacă ele n-ar fi adevărate"

I. [illegible]

După aceasta mi-a luat hârtia și a pus rezoluția, spunându-mi: „Vei răspunde în fața consiliului de război". Mereu am așteptat „să răspund" dar acel „consiliu de război nu m-a chemat niciodată să răspund"! S-a întâmplat însă că după câteva anchete „în familie" colonelul Zlătescu, a fost înlocuit, la fel și secretar general col. Petrașteanu, care prezida toate „comisiile", cari „eliberau pentru bani" și care era unul din cei cari era beneficiari √ iar un domn subsecretar de la Interne mi se pare se numea Popescu a murit și se vorbea că a fost o moarte misterioasă. După plecarea lui Zlătescu a venit un col. corect și cu metodele mai omenești: se numea: Leoveanu. Atmosfera în lagăr s-a schimbat și toți cari veneau de-acolo mă felicitau și îmi mulțumeau. În aceeași perioadă am făcut și o „călătorie de informare" în Transnistria, unde comandant al jandarmeriei

√ lui Petrașteanu i s-au făcut și mobila în atelierele lagărului, și era asociat cu Zlătescu la o turmă de porci și oi ce avea lagărul.

1. [illegible signature]

era un colonel bun cunoscut al
meu, Mihai Iliescu, a cărui soție
era fica marelui luptător ardelean, Dr Iuliu Coroianu - autorul
apărării act al „Memorandului"
și care era fratele mamei dlui
Maniu. Așa că soția acestui colonel
era verișă cu dl. Maniu. Am profitat de această situație și l-am
rugat să îmi permită să văd
unele lucruri ce se întâmplă acolo.
Mi-a dat un însoțitor la Cucu - și
cu acesta timp de 5 zile am cutreierat pământ în nordul Transnistriei, la Trosciancet-Podolschi, în
jud. Tulcin, unde cu 25 de ani
înainte √am fost ca ofițer în
armata austro-ungară și de unde
împreună cu întreaga companie
a cărui comandant am fost - toți
soldații mei erau români din reg
8 honvezi din Lugoj. De aici am de-
fectat cu întreaga mea companie, acest
[illegible] fiind primul care am înca-
vrăjmășească, fiind primul care a
pus a descompleta corpul generalului
austriac: Hoffmann.

√ În vara anului 1918

Datorită protecției și bunăvoinței
col. Iliescu, am putut vedea trei lagă-
re și anume: Trosciancet-Obodovca și
m-am putut întâlni în gara Vapniarca
cu șeful partidului Comunist din Arad,
care a fost adus în gară sub escortă,
și căruia i-am transmis un mesaj

/. [illegible]

și alte vorbe de încurajare din partea lui ~~Carol~~ François Neumann și Dr Lakatos șeful evreilor din Arad și Timișoara. Toți acești evrei din Arad și Timișoara, cari erau în acest lagăr au scăpat cu viața. Îmi scapă numele acestui deținut, el a fost director general al băncii B.I.N.F.G. la instaurarea regimului actual.

Sub guvernarea generalului Antonescu, a fost suspendată orice activitate de partid. Tot ce puteam face, era menținerea contactului permanent cu cadrele organizațiilor județene. Singura activitate politică publică era, activitatea ce desvoltau refugiații din Ardealul de nord, a căror efectiv se cifra la trei sute de mii. Acești refugiați și alungați de guvernul contelui Teleky - cel care l-a trimis - erau răspândiți în toată țara, grosul însă era în Capitală, și ca credință și apartenență politică ei, 90% erau membrii ai partidului național-țărănesc. În consecință partidul a hotărât ca acești refugiați, să fie încadrați peste tot în organizațiile locale unde erau. Era foarte natural această hotărâre a partidului, deoarece prin acești oameni mai mult ca prin orice alte acțiuni puteam mai bine să facem un curent în țară pentru revizuirea "Dictatului"

[illegible signature]

nedrept dela Viena. Felul cum au fost acești refugiați organizați și cum au activat, nu se încadrează în acest răspuns la întrebarea dlor anchetatori de pe prima pagină, ea necesită o altă întrebare și câteva noi ședințe pentru a pune pe hârtie faptele și evenimentele, cari au dat ca rezultat actul dela 23. August 944 și anularea acelui „Verdict" nedrept.

După actul dela 23. August 944, a reînceput activitatea de partid, iar guvernul Sănătescu, care s'a format imediat a fost susținut de cele patru partide. Acest fapt s'a confirmat prin participarea în primul guvern a celor patru „șefi" iar în al doilea guvern, care i-a urmat pe generali prin participarea mai multor membri de partid, intrând și Dr Petru Groza ca vice președinte al Consiliului.

În acest guvern, am fost invitat și eu, ca ministru al lucrărilor publice. Am refuzat, pe motivul, că doream să iau parte la reocuparea Ardealului de Nord, mie atât de drag. La constituirea acestui guvern în casa dlui Dr Aurel Leucuția - unde locuia dl Maniu au fost de față toți „șefii" și prietenii; și toți au rămas impresionați când au aflat răspunsul ce am dat dlui Maniu și care este următorul:

[signature]

Propunerea: „Ilie, dragă partidul a apreciat marile dtale merite în trecut şi prezent şi îţi oferă să primeşti şi să faci parte din guvernul din generalul Sănătescu care se formează astăzi, ca ministru al „lucrărilor publice!"

Răspunsul imediat: „Vă mulţumesc dle preşedinte pentru cinstea ce îmi faceţi, dar eu aşi dori mai mult ca în aceste momente istorice, să iau parte la recuperarea Ardealului de Nord, iar părinţii mei din Giuleşti-Maramureş nu mi-au lăsat în testament să fiu ministru". După acest răspuns al meu, care l-a impresionat pe dl. Maniu, acest portofoliu a fost oferit prietenului meu bun Dr Virgil Solomon, iar pentru mine la cererea mea, s-a găsit soluţia să fiu numit „consilier juridic" al armatei a IV-a având ca însărcinare, instalarea autorităţilor româneşti peste tot pe unde a trecut armata. În această calitate fiind am stat la dispoziţia celor doi generali sovietic şi român, pentru tot felul de chestiuni şi dispoziţii importante din partea lor. Am luat parte şi la luptele de pe Mureş, unde am introdus poliţia √ la Târgu-Mureş şi unde am oferit ofiţerilor sovietici din garnizoana Târgu-Mureş

./. [signature]

O masă, de faţă fiind şi vreo 20 de români trădători în frunte cu primarul Dr Muscă. Discursul ce am ţinut la această masă, unde am închinat pentru armata sovietică, am propus ca „cetăţenii oraşului Târgu-Mureş să ridice un monument eroului sovietic, căzut în lupta pentru ocuparea oraşului şi să-i dea mai târziu numele acestui ofiţer". Mi-a răspuns primarul Dr Muscă şi mi-a promis, că dorinţa mea va fi executată". După aceasta, ofiţerii sovietici – cinci inşi – m-au sărutat şi mi-au spus: „acest lucru în două zile se va şti la Moscova". Într-adevăr, în câteva zile s-a vorbit despre această propunere a mea la Radio, foarte frumos. La Cluj, unde am apărut şi unde au venit toţi şefii autorităţilor, de la Sibiu, prefect, primar, profesori universitari, jandarmerie, poliţie, Curtea de Apel, tribunal, etc. n-au putut fi introduşi deoarece, după trei zile de discuţii cu generalul comandant sovietic, a trebuit să ne retragem, iar eu mi-am continuat activitatea mai departe înaintând cu armata a patra românească pe Valea-Someşului.

1. [signature]

Aşa am ajuns până la Jibou
Baia-Mare, unde am revenit
în satul nostru — Copalnic-Mă-
năştur, de unde am plecat cu mai
înainte şi unde am declarat celor
cari îmi spuneau să rămân „voi
reveni, vă asigur, în scurtă vreme".
După recuperarea întreg Ardea-
lului de Nord, am revenit în ca-
pitală prezentându-mi dimisia.

La 12 Ianuarie 1945, s-a
făcut o descindere nocturnă
la locuinţa mea din Str. Postei 2,
de către şase persoane înarmate.
N-am putut fi arestat, atunci
nefiind acasă, decât familia. După
aceasta n-am mai stat împreună
cu ai mei, ci timp de un an şi
6 luni am fost ascuns, deoarece
securitatea căuta să mă ares-
teze. La 11. Februarie 1945, în casa dnei
Alice Cantacuzino Sturza, ~~unde~~
care m-a primit şi găzduit am
căzut în grava boală de ulcer
duodenal cu puternică hemoragie.
Timp de 5 luni am stat sub îngri-
jirea renumiţilor specialişti Dr Iovin
şi Dr Spârchez, şi alte trei luni am
stat în convalescenţă.

[illegible]

Refăcut cu sănătatea, am luat parte la câteva întruniri din capitală și la Cluj și la vre-o cinci congrese în Ardeal, dintre cari trei prezidate de mine, în Ardealul de nord: la Baia-Mare - Maramureș - și Năsăud, iar la Sibiu și Hunedoara prezidate de Mihai Popovici și Ghiță Pop. La 27. Mai 1946 am fost arestat și implicat în procesul „Sumanelor Negre", de unde după șapte luni de anchetă și preventie am fost eliberat. Instanța de judecată, compusă din cinci generali m-a condamnat la șapte luni, cât am stat, încadrat fiind în articolul din Codul penal „nedenunțare". Am răspuns, că eu contest existența și seriozitatea unei astfel de organizații, deci n-aveam ce „denunța". La proces a fost un spectacol nemaivăzut, când „fundatorii" și „consilierii" (căpitan Dumitrescu, comandantul legiunii de jandarmi din jud. Năsăud) acestei „organizații" să denunțau unii pe alții.

La procesul: „Maniu-Pogoneanu-Mihalache", în care la fel am fost implicat, pentru tendința de a trece clandestin frontiera - Cazul Tămădău - mi s-au adus aceleași acuzațiuni de la „Sumanele Negre" și acuzatorii și la acest proces au fost aceiași agenți provocatori Dumitru Stanță-Tăleanu și Tănțu. Eu la acest proces - Maniu - nu puteam fi condamnat și încadrat - „înaltă trădare" ci numai pentru trecerea clandestină a frontierei, pedeapsă care am ispășit-o deja, fiind în al optălea an. dr. Ilie Lazăr

Sunt condamnat la 12 ani.

Agenții provocatori dovediți: Steanță Dumitru, Păleacu Nicolae și Tantu, primii doi mi-au dat – fără să le cer, din proprie inițiativă, o declarație pentru dl Iuliu Maniu cu următorul text.

„Revoltați de campania ce se duce contra noastră, subsemnații declarăm, că nimeni din partidul național-țărănesc n-a fost membru al „Sumanelor Negre" și nu am ajutat această organizație" nici direct nici indirect, nici moral și nici material". Această declarație" are data 18. oct 1946 la închisoarea Jilava și e semnată: „Dumitru Steanță secretar general și Nicolae Păleacu șeful propagandei „Sumanelor Negre". „Declarația a fost primită de Maniu la proces.

Închei răspunsul meu la întrebarea anchetatorilor mei de pe prima pagină, cu următoarea constatare și rugăminte. Mie mi-a fost destinul ca în aceste momente istorice să fiu alături de „nepotul" celor doi mari gânditori și întemeietori a partidului: Simeon Bărnuțiu și Iuliu Coroianu. Am stat 35 de ani alături de „nepotul" Iuliu Maniu, după judecata și aprecierea mea, cea mai aleasă personalitate politică a neamului meu, care în cele mai grele momente și cotituri istorice, a fost în serviciul neamului și a democrației ca nici unul dintre conducătorii altor partide.

[illegible]

/.

106.

După condamnarea „pe viață" l-am însoțit și în închisoare, unde în 15 mai 1948 am aniversat o sută (100) de ani dela întemeierea partidului. Chiar în acel timp eram în greva foamei de 10 (zece) zile, pentru motivul, că mi se refuza de către medicul închisorii Galați, orice asistență medicală, iar Iuliu Maniu striga din celulă și-l implora pe acelaș medic, care trecea pe sală, ca să intre în celulă și să-l viziteze. Medicul însă trecea nepăsător prin fața celulei fără să intre și să-și facă datoria profesională, la care îl obliga conștiința și jurământul. În cele zece zile de grevă a foamei nici odată n-a venit la mine, care aveam ca hrană — eu singur din grup — câteva luni de zile specială fiartă în apă caldă. Calvarul meu s-a continuat așa, până la 22. oct. 1948, când m-am adresat pe cale oficială prin un „memoriu" de șapte pagini, precizând 12 fapte concrete, celei mai înalte persoane cu răspundere în Stat: Dr Petru Groza, pentru a-i solicita dreptate și ajutor. M-am adresat lui P. Groza pentru a-i arăta, că eu nu sunt condamnat la moarte lentă, cu asistență medicală și fiindcă eu nu merit aceste lovituri și pentru că faptele mele el le cunoaște mai bine decât oricine ./.

Dr [signature]

De altă parte m-am adresat lui, pentru motivul, că împreună făceam parte din conducerea „Ligii pentru drepturile omului" ca reprezentanți ai Ardealului. Alt motiv pentru care i-am solicitat ajutorul lui, a fost, că altă dată, când el era într-o situație grea, i-am fost de mare ajutor și „bunul lui prieten Ilie", prietenie, care de-a lungul anilor mi-a acordat-o din belșug. Despre acest adevăr m-am convins, când ne-am văzut în casa lui din Dej – unde eram musafirul familiei – atunci mi-a citit manuscrisul cărții lui ce a apărut mai târziu – „În umbra unei celule". Nimeni până la el nu m-a caracterizat atât de frumos pe o pagină și jumătate. Acest fapt m-a impresionat și mulțumindu-i, ne-am despărțit cu următoarele cuvinte: „Îți mulțumesc Petre dragă pentru bunele tale sentimente și te asigur, că și eu după Iuliu Maniu de Tine sunt mai apropiat sufletește, și nu se poate ști, dacă până la urmă drumurile noastre nu se vor întâlni."

Evident, textul complect așa cum a fost conceput el n-a putut să apară, pentru motive independente de voința lui.

/ [illegible signature]

Închei răspunsul meu cu rugămintea, ca acel „memoriu" să-mi fie comunicat de către domnii anchetatori şi ulterior, şi să fie reparată sănătatea mea zdruncinată, de marile boli contractate în acea perioadă când eram lipsit de ajutorul medical elementar, şi în care timp am contractat greaua boală de ficat, constatată chiar de acel medic lipsit de conştiinţă.

Un domn inspector, care m-a vizitat la Galaţi mi-a spus categoric, că acel „memoriu" nu putea fi predat „fostului ministru", probabil se opuneau alţi factori.

O altă amară durere a mea este că, în al zecelea an sunt despărţit de familia mea dragă — 12 Ian. 1945 — de care nu ştiu nimic şi în mijlocul căreia atât de fericit şi moral se scurgeau zilele şi anii.

[signature]

Capitolul II.

56

Intrebarea: Care a fost programul partidului național-țărănesc dela înființarea lui înainte și după 23 August 1944.

Răspuns: Răspunsul meu la această întrebare e scurt și categoric, n-a fost nici-un program care să nu fi fost călcat de unii din cei mai proeminenți exponenți din partid. Am văzut autori de proiecte diferite, cu celea mai avansate lozinci, am asistat la conferința la Cercul de Studii, unde se supuneau criticilor aceste proiecte. Am asistat și ascultat tot felul de propuneri ce se făceau, și am putut constata că toate acestea nu aveau la bază nici-o seriozitate și nu satisfăceau pe nimeni din asistența. „Conferențiarii și autorii acestor idei și lozinci copiate din cărți și autori străini - fără să cunoască viața și realitățile țării lor - ei căutau să se „afirme" ca autori de programe, pretinzând pe urmă situații personale și demnități în viitor. Noi cei din Ardeal stăteam uimiți când vedeam unele încercări de parvenire între cari unele fără cea mai elementară condiție de bun simț.

Dar aici e cazul să răspund și acelor Ardeleni, trecuți prin atâtea partide cu diferite programe, că trecutul lor nu le permitea atâtea schimbări de ținută și atitudine ca acelea pe cari le-au manifestat.

/. [signature]

Noi, cei mai tineri și aleși în politica a unui Vaida-Voevod, marele „democrat" și luptător pe vremuri, și cari ne ghidam după mărețele idei ale revoluției franceze și cari au fost puse și adaptate ca baze de fondatorii partidului, a trebuit cu durere în suflet să vedem că toate acestea sunt nesocotite și că rămân simplu petec de hârtie în „programul" care ni se prezenta.

Libertatea, fraternitatea, egalitatea, dreptatea socială, democrația sinceră au fost nesocotite dela început până la sfârșit. S'a văzut și constatat de noi, că cei mai „devotați" în momentul când li se oferea o posibilitate de parvenire, primeau și acceptau orice tranzacție, iar partidul cu cei rămași se prezenta la un moment ca un fel de „organizație" de trecere și parvenire pentru toți aventurierii. Pentru unii ca Mihail Ralea unii din noi nu eram destul de „democrați," ca să-l vedem pe acest conferențiar și educator a tineretului în tot felul de situații și transformări de atitudini. Un Goga, care la adăpostul partidului și talentului, deplângea durerea neamului lui și protesta contra asupririi neamului lui, să-l vedem pe el „făurind" „Carolus" cu asupritorii „Poetul dela „Cinema" și altele.

[illegible]

Programul partidului național ardelean dela înființare până la Unirea cea mare a avut ca bază: democrație națională, armonie și dreptate socială, precum și morală creștină.

Hotărârile dela Alba-Iulia au modificat și adaptat programul, dând tuturor cetățenilor drepturi egale, cari însă au fost călcate în picioare de această minoritate care la un moment dat s-a adresat forțelor externe, complotând contra celor mai democratice reforme cari partidul le avea în program. Zadarnic a fost orice angajament ce și-a luat partidul în fața forurilor internaționale, deoarece din cele mai numeroase și mari minorități aveau alte orientări în afară, și alte crezuri reacționare. Se poate afirma cu certitudine, că minoritatea germană din România în unanimitate se orienta, și avea ca punct de program, tot ce era mai reacționar și tot ce venea din afară, afară de unele combinații de ordin material în interior. Într-un moment prielnic pentru această minoritate - a resentit totul sacrificiul său în toate sectoarele vieții publice, în afară de Statul român.

[illegible signature]

Școlile, tineretul acestei minorități, cărora hotărârile dela Alba-Iulia i-au garantat și dat totul, nu le era pe plac decât subvențiile dela Statul român, programme educației tineretului, armata și altele le făceau întocmai Stat străin, care urmărea distrugerea Statului român. Aceasta minoritate, sub toate regimurile cari s-au succedat după marea Unire, a fost o minoritate dintotdeauna, așa că românii ardeleni se uitau amărâți cum ei sunt preferați și susținuți în toate doleanțele lor, ceiace românii ardeleni nu aveau. Sub regimurile dictatoriale Antonesciene erau - Stat în Stat, tineretul se înrola fără nici o jenă în armata germană - direct, și atâtea alte chestiuni și atitudini cari bruscau statul român.

Cealaltă minoritate maghiară cu o populație de aproape la sută 1.400.000 - și căreia partidul - național prin hotărârile dela Alba-Iulia - deși n-au acceptat Unirea - i-a dat drepturi egale cu ale majorității - numai în Ardeal 59% populație românească - După Unire, 90% această populație se orienta spre reacțiunea

[signature]

dela Budapesta, subminând în toate sectoarele vieții publice Statul român. Drepturile de a se instrui, de a administra, justiția și chivernisi în limba și prin organizațiile lor autonome nu li satisfăceau.

In trecut marea majoritate de români aveau 170 de ani, doar licee românești iar în momentul Unirii dela Alba-Iulia patru licee cu opt clase și unul cu patru clase. Aceasta o populație de 3.500.000. față de o populație de 1.400.000, căreia partidul-național prin guvernarea Consiliului Dirigent - presidată de Iuliu Maniu le-a dat 37 de licee subvenționate de Stat și autonomie pentru toate instituțiunile culturale și economice. Datorită acestui fapt, tot timpul dela Unire până în ziua de azi această minoritate a dominat și domină viața publică Ardeleană, fără să dovedească că nici un atașament și credință față de patria ocrotitoare. Sub guvernările trecute, pentru a împiedeca orice progres și reformă democratică se adresau forurilor internaționale - Cazul procesului optanților și altele -

I. Ghiuzan

Sunt cunoscute toate operațiunile de subminare a Statului de către cetățeni, din toate clasele ale acestei minorități. Libertățile publice, în trecut pentru noi românii nu existau, decât cu mari jertfe de sânge se putea obține câte ceva drepturi. Libertate individuală, a scrisului și cuvântului era îngrădită ca nicăiri în alte țări. Secole de-a rândul eram lipsiți de presă și reprezentanță parlamentară.

Sub regimul scurt a partidului național această minoritate a avut în stăpânire toată presa ardeleană cu sute de ziare și reviste, iar în parlament a reprezentanță cum nici ei nu se așteptau, toate acestea fiindcă conducerea partidului nostru ținea să-și respecte programul și angajamentele luate față de forurile internaționale, cari ne-au ajutat ca să putem pune baze sincere și democratice noului Stat român ieșit din acel conglomerat de naționalități ce îl forma fosta Austro-Ungarie și față de cari ne-am luat angajamente pe cari nu le puteam nesocoti: Noi din asupriți nu puteam

/.

[signature]

[illegible] [illegible] românimii.
Că această minoritate - 90% este
șovină, și că orientează spre Bu-
dapesta, aceasta am putut-o verifica
cu prilejul revenpării Ardealului
de Nord. Am văzut muncitori, și
țărani unguri în afirmațiuni
și acțiuni șovine unguresti cum
nu mi-am putut închipui. Am
văzut și constatat, că tot ce era
program și acțiune românească
pe timpul stăpânirii românești
a fost distrus și batjocorit, apoi
am văzut și constatat colaborări
personale la fața locului între
țărani și muncitori unguri
cari aveau sub guvernările ro-
mâne totul, mai abundent
decât muncitorul și țăranul
român, instigând și băgând în
închisori pe țărani și muncitori
români. Am văzut organizații
paramilitare compuse din ți-
nerii țărani unguri - rongyos gár-
da - cari executau cele mai în-
grozitoare torturi față de țăranii
Am văzut tineri români
români.
băgați la plug[illegible] am văzut
sate întregi evacuate și țărănimea

/. [signature]

trecută cu forța peste frontieră, apoi am văzut și constatat, că au fost uciși numai din patimă sute de țărani români - chiar și copilul din leagăn -. Trei comune din județul Sălaj - Ip, Trăsnea - Varol, sunt mărturia acestor sălbătăcii.

Am văzut și constatat că în cei patru ani cât a stat „ca stăpân" acest neam într-o regiune 67% românească, unde românii sunt stăpânii pământului înainte de a veni ungurii cu sute de ani, că acest regim șovin și reacționar ~~[illegible]~~ maghiar avea un program de aplicare metodică pentru distrugerea românilor - prin înfometare în Maramureș. Am văzut tot aici în Maramureș că înainte de „Verdictul dela Viena" - toți tinerii țărani unguri din comuna: Câmpulung la Tisa au trecut clandestin frontiera și s-au înrolat în armata ungurească, de unde revenind au fost cei mai sălbatici executanți ai diferitelor torturi, față de români.

[signature]

9.

Ca membru al partidului naţional, având ca îndreptar în trecut programul adoptat, cu măreţele idei şi lozinci democratice şi minoritare, precum şi hotărârile dela Alba-Iulia faţă de minoritatea ungurească, atunci când aveam răspunderea - fiind deputat - am făcut totul în această singura comună ungurească - Câmpulung la Tisa - ca această populaţie să fie mulţumită şi liniştită şi cu durere a trebuit să mă conving, că totul a fost zadarnic. De aceia arătarea pentru amănuntele mai a unui program din partea mea „înainte şi după 23 August" cred că necesita această descriere, pentru motivul că experienţa mea şi constatările mele în timp de o viaţă de om, în permanent contact cu realităţile m-au convins, că toate programele - în ţara mea - au fost frumoase şi înălţătoare, dar cei cari trebuiau să le aplice, le-au nesocotit, rămânând „petec de hârtie".

[illegible signature]

Voi arăta în legătură cu populația ungurească din această comună - Câmpulung la Tisa - singura comună curat ungurească din județ un caz concret, pentru a judeca obiectiv. Conducerea locală a făcut tranzacție, - exploatarea unei păduri a comunei - care nu era pe placul majorității. Mi-am aflat care e situația și dorința lor. M-am deplasat în comună și cu sătenii împreună am găsit soluția dorită de majoritate și care era cea mai bună. Primind completă satisfacție, așa cum au dorit și-au exprimat dorința că vor să îmi dedice prin o primire frumoasă recunoștința față de Statul român și față de mine și că sunt rugat să vin în comună. I-am satisfăcut, într-adevăr m-au primit tot satul cu pâine, flori și niște fetițe în costume naționale românești spunând în vers - poezie românească. Le-am răspuns, că nu e nevoie ca să se facă astfel de primiri, și nu să se îmbrace fără demonstrații, și copiii să spună versuri ungurești pe care eu le înțeleg perfect și le înțelege ca și pe cele românești.

Nu peste mult a fost o alegere unde și partidul maghiar a candidat, fără ✓ să aibă în județ șanse a scoate un deputat, ✓ dar în această alegere unde candidatul partidului maghiar era un industriaș evreu, toate voturile din comună le-a primit acest reacționar.

✓ populația ungurească în județ e 7%

I. Ghiescu

Am făcut această divagație dela subiect pentru a arăta, că programul prezentat de conducerea partidului meu a fost nesocotit și împiedecat să se realizeze și de alți factori și forțe cari primeau îndrumări din afara granițelor țării.

Conducerea partidului în anul 1928, când secretar general îl avea pe unul dintre cele mai alese personalități ce avea: Virgil Madgearu a prezentat spre dezbatere și acceptare, forurilor statutare de partid: „delegația generală permanentă și Comitetul central executiv" un detaliat program. Acest program a fost dezbătut, acceptat de partid și dat publicității prin broșura, presă și un mare manifest către țară.

De-atunci, eu nu îmi amintesc și personal nu am nici-o cunoștință, dacă înainte și după 23 August 1944 a mai fost prezentat de conducerea partidului alt program spre a fi dezbătut și acceptat de partid.

Programul, acceptat și votat atunci, în 1928, mare parte a putut fi realizat, partidul venind la putere a și început a-l aplica.

I. [signature]

Îmi amintesc, că între legile apărute în program, au fost votate și sancționate, următoarele care n-au mai putut fi nesocotite, ele neputând fi înlăturate cu ceva mai bun și avansat, de către guvernele reacționare și abuzive, care au urmat până la 23. August 1944 inclusiv și în permanență.

Se numeau în această perioadă de cari guverne cu termen scurt și program minimal, cum au fost guvernul patriarhului Miron Cristea, care avea o singură misiune de a „aboli constituția". Atunci i-a trimis Iuliu Maniu acestuia, „fiu de țăran" o memorabilă scrisoare publică, acuzându-l că „el fiu de iobag să facă unealtă oarbă și răpește drepturile elementare ale poporului român". Această scrisoare a făcut mare impresie în țară.

Îmi amintesc de următoarele legi, trecute prin votul parlamentului: Legea administrativă, care a creat acele directorate ministeriale, dând o largă descentralizare și autonomie locală, județelor și comunelor. Legea reorganizării

I. [signature]

jandarmeriei și polițiilor, prin această lege jandarmeria este scoasă de sub presiunea și fluctuațiunile politice, dându-i-se rolul ce trebuia să-l aibă.

Legea circulației, etc.

Ministerul agriculturii: Ion Mihalache a prezentat o mulțime de proiecte pentru ridicarea agriculturii, ca: reorganizarea școlilor de agricultură și a facultății veterinare, a îmbunătățirii raselor de vite, prin importarea din Helveția a animalelor de reproducție, numirea în fiecare județ a inginerilor agricoli, medici veterinari, sămânță aleasă de grâu, trifoi, lucernă, organizarea culturii de bumbac, de orez, în regiunile de munte, -pe golurile de munte pășuni alpine, organizarea unor „Cătuni" la Constanța, organizând în „cooperative pe vieri, la Vatra-Dornei, în Banat și Oltenia alte organizații similare.

Tot el a prezentat un proiect de reorganizare a pescăriilor Statului a cooperației, a exploatării pădurilor în mod rațional prin facerea de amenajamente pregătite de ingineri silvici, obligând pe exploatatori să facă reîmpăduriri și altele.

Celelalte ministere au prezentat proiecte ca încurajarea exportului cu prime, legea minelor, organizarea exploatărilor petrolifere, regiile autonome.

14.

Păcurile, Căile Ferate, Telefoanele
Spirt, Monopolurile - Tutunul Sarea..

Ministrul muncii Răduceanu la bel a prezentat o mulțime de legi ptr. protecția muncii și a muncitorului prin asistența celor conduse de Oficiile sociale - asistență medicală, pensii, boli, ajutoare, accidente etc.

Reorganizarea completă a ministerului de finanțe, legea care a introdus în Contabilitatea Statului pentru prima dată în țară a țărănimii posibilitate de control. etc. Ministerul Sănătății a prezentat prima lege sanitară modernă a cărei autor - savantul prof. Iuliu Moldovan a organizat și condus o nouă direcție ce s-a organizat atunci: „Direcția Culturii Poporului".

Celelalte ministere au prezentat legi ca organizarea justiției, codul penal, legile școlare ale lui Costăchescu, legea Cultelor, legea drumurilor, atunci s-a făcut șoseaua București - Oradea-Mare, organizarea căilor ferate prin direcțiuni regionale și altele. În Maramureș Ion Mihalache, la stăruința noastră a făcut cea mai mare fabrică de cherestea din țară, la Vișeu.

[illegible]

15.

In fine era un mare avânt și entuziasm, iar capitalul străin a început să intre, deși celor cu logica „prin noi înșine" aceasta nu le era pe plac.

De atunci, o activitate mai rodnică n-a mai putut desvolta partidul, din cauza guvernărilor și a patimei regelui Carol II de a guverna el, prin tot felul de de oameni și organizații ca cea a frontului, renașterii naționale, tehnicienii Goga - Argetoianu - Cristea - Gigurtu și tot ce i-a oferit - Argetoianu, Tătărescu și Călinescu.

Parlamentul național-țărănesc a mai votat legea prezentată de prof. Mironescu a reorganizării băncilor, prin care s-au desființat o mulțime de bănci mici cari să susțineau din luarea dela țărănime a unor camete exagerate, urmând după aceasta lege, și votarea legii Conversiunii", cari au șters datoriile țărănești, cari erau mari din cauza camatelor.

Sub guvernarea dictatorială a generalului Antonescu orice activitate de partid era interzisă.

[signature]

Marea mulțime de „taifasiști", cari altă dată în fiecare zi făceau act de prezență la „șeful", sub Antonescu locuința d-lui Maniu era goală, iar la club nu venea aproape nimeni. A trebuit să constatăm mult oportunism și lașitate la partizanii altă-dată cei mai „agresivi și sfătoși."

Aceasta fiind situația, și întruniri precum și ședințe de forurilor statutare, nefiind posibile, <u>toată activitatea în acea perioadă de ani a fost activitatea personală a președintelui Maniu</u>, ajutat numai de câțiva prieteni mai devotați, între cari mă număram și eu până la <u>13. Ianuarie 1945</u>, când din consemnările Siguranței Statului – dl Nicolschi personal – a trebuit să mă despart de familia mea și să trăiesc ascuns, când în capitală, când în provincie. Astfel fiind situația mea, un an și șase luni, – până la procesul

/. [illegible signature]

17.

Sumanelor Negre" când am
" fost arestat, fireşte nu mai
puteam vedea cu dl. Maniu
şi ceilalţi prieteni.

Sub guvernul Antonescu singura
posibilitate de acţiune politică era
posibilă prin refugiaţii din Ardealul
de Nord, care erau răspândiţi pe
tot cuprinsul ţării – majoritatea în
capitală – a căror efectiv era c.c.a
trei sute mii, din cari 90% partizani
politici ai partidului naţional-ţără-
nesc. Cum preşedintele Maniu, la-
fel majoritatea prietenilor lui din
Ardeal, erau refugiaţi şi noi, deci
pe noi ne durea mai mult, ru-
perea Ardealului şi dezgolirea
noastră de pe pământul şi casele
noastre strămoşeşti. In consecinţă
partidul a decis ca în acea perio-
adă de ani să dezvolte o activitate
prin aceşti refugiaţi, pe cari şi-a
impus să-i organizeze şi ca
program şi obiectiv aveam: „pro-
ducerea unui curent în ţară
pentru revizuirea „Verdictului"
dela Viena, iar pe plan extern
contact, prin oficialitatea de stat
şi pe alte căi cu cei rămaşi ai
noştri în Ardealul de Nord.

I. Fluieraş

Președintele Maniu, care era cea mai proeminentă și activă personalitate politică în acel timp, mai activa și în alte direcții – pe plan extern – și având în acea acțiune alți colaboratori cu legături și cunoștințe în afară, el conducea cu sfatul lui și pe aceștia, și această acțiune.

Cum noi cunoșteam bine metodele lui de a utiliza pe anumiți colaboratori, suntem siguri că anumite operațiuni până în ziua de azi n-au putut fi știute de nimeni, deoarece el nu confia lucruri importante și oameni cu cari lucra sau era în legătură nici celor mai apropiați ai lui. Cum putea el să confieze secrete mari unui Stupu, despre care unul din anchetatori mai îmi spunea: „dacă vrem să știm ce se petrece în partidul dvoastre, mergem la Stupu" ect. Așa se explică, că atunci când dl. Maniu m-a încredințat cu conducerea și organizarea Ardelenilor în Capitală, prin

ss. [illegible]

partid și refugiați, să primesc din partea lui Dr. Lupu, care era șeful politic a capitalei – în partidul nostru – o scrisoare în care „îmi interzice orice activitate în capitală", la care i-am răspuns imediat, prin aceiași aducător a scrisorii lui, în felul următor: „ordinul de a organiza și încadra pe ardelenii refugiați în organizațiile partidului nostru din capitală, l-am primit dela șeful partidului: dl. Iuliu Maniu. Vă rog, deci de a vă aranjați această chestiune, direct cu dl Maniu cu până atunci voi continua a executa ordinul primit." Imediat i-am raportat și arătat dlui Maniu scrisoarea l-a care ~~mi~~ mi-a răspuns: „dta continuă și fă isprava". Nu știu, dacă în cadrul întrebării de pe prima pagină a acestui capitol îl interesează pe anchetatori mai acest răspuns al meu, dar – cred că această activitate fiind tot o activitate și program important a partidului ~~înainte~~ înainte de 23. Aug.

[signature]

anumite acțiuni și foarte precise nu pot fi nesocotite din partea mea.

Refugiații Ardeleni erau o mare sarcină și povară pentru Stat, deci ajutorarea și plasarea lor, era și obligația oficialității, și având în vedere numărul lor mare, precum și faptul că guvernul Hitlerist cât și Antonescu, ~~atâta~~ iar Budapesta, mereu sporea numărul lor prin noi sosiți și alungați, din Ardealul de Nord, Antonescu și guvernul s-a ocupat personal de ei. În consecință a creiat un „comisariat al refugiaților" numind la început pe un intim al lui în acea demnitatea, cu grad de subsecretar de Stat: prof. Fortu √. Activitatea acestui comisariat, care avea o mare multitudine de funcționari de Stat, între cari și dintre refugiați, era plasarea lor în diferite slujbe, în special administratori de bunuri evreești, iar dela marea „întreprindere" „Patronajul" condusă de dna Antonescu-Goga și Veturia Bodan, ci primeau tot

[illegible]

√ După demisia lui Fortu, a fost numit ginerele lui Goga: Seidan, susținut de dna Goga, iar sub guvernul Sănătescu Dr Romul Pop

felul de însărcinări şi ajutoare.

Afară de această organizaţie a refugiaţilor, de către oficialitate, mai era „Asociaţia refugiaţilor" care nu era, decât în colaborare cu „comisariatul". Din această asociaţie făceau parte toţi refugiaţii, şi ne conduceam după un regulament, alegând dintre noi un preşedinte, vice preşedinţi şi un secretar general şi un comitet compus din vreo 40 de persoane. Această preşedinţie la început mi s-a oferit de către refugiaţi mie, dar eu am refuzat-o pe motivul că eu având în vedere legăturile mele politice cu dl. Maniu nu cred că sunt potrivit. Am recomandat o persoană mai puţin expusă, care va fi simpatizată şi de oficialitate, cu care mereu va fi nevoit să aibă legături, pentru a putea obţine pentru refugiaţi cât de mult posibil, şi aşa a fost ales Dr Dumitru Moisin, din Năsăud

X

[illegible signature]

22.

În comitetul acestei asociațiuni a cărei președinte era șeful partidului liberal din județul Năsăud - Ardealul de Nord, noi prietenii dlui Maniu eram în mare majoritate, așa că conducerea acestei ~~comitet~~ „asociațiuni" stătea sub influența noastră, iar noi, aici dădeam directivele ce primeam dela dl. Maniu. Așa se explică că Antonescu în scurtă vreme a ajuns în mare conflict cu această ~~cu~~ „Asociațiune" ~~comitet~~" care nu vedea anumite lucruri la oficialitate și care nu se supunea și nu era docilă și ascultătoare a Comisariatului. S'a întâmplat, că pentru o acțiune - bună pentru refugiați - dar nu pe placul oficialității, secretarul general [Ştefan Tom, Ionel Mureşanu] a Asociației să fie trimis în judecata Consiliului de război și condamnat la 5 ani închisoare din ordinul direct a lui Antonescu. Acest proces a produs mare impresie în toată țara. In acel timp s-a petrecut că în Cluj studențimea maghiară să pătrundă la Academia teologică unită, unde a bătut

[illegible]

pe studenți și profesori, distrugând totul, iar pe episcopul Hossu l-au scuipat și insultat.

Pentru această agresiune, noi refugiații am reacționat imediat intervenind - prin comisariat - la oficialitate să ceară sancțiuni pe cale oficială. Antonescu a intervenit la ministrul german Killinger și a autorizat comisariatul să organizeze în capitală o mare demonstrație de protest, adăugând la aceasta studențimea clujeană - refugiată la Sibiu.

A fost o mare demonstrație - cca. douăzeci mii de oameni, cărora li s-a vorbit din balconul teatrului - național.

Tot programul și cuvântările oratorilor erau cenzurate de Mihai Antonescu. Noi prietenii lui Maniu n-am fost admiși să vorbim, dar s-a întâmplat ca la un moment dat lumea să înceapă a striga foarte energic, și la strigătele: „Ilie Lazăr să vorbească", strigăte cari nu încetau, m-am urcat și eu în balcon și fără să mai cer cuvânt președintelui, am vorbit.

I. [illegible]

Am vorbit respectuos pentru
Antonescu, dar foarte energic
contra celor cari au adus „verdictul"
dela Viena, și am atacat guvernul
unguresc, că infometează pe
românii din Maramureș și
am cerut sancțiuni contra celor
cari au făcut agresiunea din
Cluj, iar la urmă am terminat
cu „jos Ribbentrop" - ministrul
de externe german, care a adus
„Verdictul" dela Viena. Când am
terminat, studențimea și niște
preoți refugiați din Maramureș
mi-au făcut o călduroasă ma-
nifestație, dar un locotenent-colo-
nel dela prefectura poliției cu o
mulțime de agenți căuta să
mă aresteze, însă studențimea
s-a baricadat de jurul meu, și
la un moment dat am reușit
să dispar. Informațiunile ce am
primit din Maramureș, erau că
„ungurii infometează această
populație românească" și că mor
copii de foame, am căutat să
pornesc în Moldova o acțiune
de ajutorare prin „Crucea Roșie".
Am făcut apel la câțiva Mol-
doveni, în frunte cu Mihail Sadoveanu
-academicianul-

I. [illegible]

rugământul să mă ajute în această acțiune. S-a format un comitet în frunte cu patriarhul Nicodem - tot moldovean - care a acceptat să prezideze o astfel de acțiune la rugămintea lui Sadoveanu. După câteva ședințe s-a hotărât ca fiecare județ din Moldova să trimită prin „Crucea Roșie" internațională alimente. Această acțiune „reușită" n-a fost însă executată din cauza că evenimentele s-au precipitat prin acțiunea dela 23 August 1944, lucru care a schimbat complect totul.

Tot în acel timp s-au petrecut niște lucruri ciudate și criticate asupra de noi refugiații la Sibiu, unde legionarii ardeleni în frunte cu Horia-Sima-Georgescu și prof. Sextil Pușcariu voiau să pună mâna, introducându-se în comitet, pe conducerea „asociației culturale - Astra", având pentru această manevră asentimentul mitropolitului: Bălan. Cum această „asociație întemeiată la 1860 era a tuturor ardelenilor, dl. Maniu și noi, credeam că nu e bine și politic să țină adunarea generală și să schimbe conducerea fără să fia

4. [illegible]

prezenți și frații noștri din Ardealul
de Nord. În afară, deci intenția con-
ducerii legionare și cum reacționat ime-
diat, plecând la Sibiu vreo 50 inși în
frunte cu dl. Maniu, pentru a împiedeca
ținerea adunării și a schimbării condu-
cerii. După câteva discursuri criticate
energic de noi, președintele Dr. Preda
a suspendat ședința și a anunțat, după
o consfătuire dintre el-Maniu și metro-
politul Bălan, că se renunță la punctul
din program, de a face noi alegeri, din
cauza, că lipsesc frații noștri din Ardea-
lul de Nord!" V

Dacă s-ar fi făcut această alegere, era o dovadă, că frații din Nordul Ardealului se împacă cu „Verdictul dela Viena"

Alte acțiuni de refugiaților
se făceau prin „Cooperativa refugia-
ților" a cărei întemeietor și conducător
-președinte- eram eu. Această coopera-
tivă n-avea nimic cu oficialitatea,
și era întemeiată de 362 de refugiați,
persoane particulare. Prin această coo-
perativă, la care erau angajați și aveau
existența 62 de familii, la fel s-au
făcut multe lucruri bune și folositoare
pentru refugiați. Aveam la un moment
dat, trei prăvălii, restaurant, două
oficii de vânzare a spirtului, o pietă-
rie și două bolți, unde exploatam
vânzarea peștelui. Această coopera-
tivă, era la un moment singura, unde
refugiații erau stăpâni și unde, ofi-
cialitatea, care nu ne vădea nici
un ajutor, n-avea ce căuta. Aici am
avut, angajat ca „director administra-
tor" – o sinecură – și pe Iosif Jumanca,

/. [illegible]

muncitorul tipograf, care a avut rol istoric la Alba-Iulia în 1918 și care a fost și membru al „consiliului dirigent" ca „șef de resort" - grad de ministru, la resortul „muncă". L-am angajat și dat existență pentru aceste considerațiuni și fiindcă fiind grav bolnav, socoteam că nu e admisibil să-l lăsăm muritor de foame. Tot aici era susținut și Haffer Geza - fost secretar general al partidului social democrat din Ardeal, pe vremuri, tot bătrân și fără altă existență.

Această cooperativă a organizat câteva manifestațiuni, cari au contribuit mult la ceea ce a urmat „dărâmarea Verdictului" dela Viena.

Pe această linie nu mai continui; nefiind pentru anchetatorii mei ceva prea important.

În Ardealul de Sud - la Sibiu iar în Banat la Timișoara, erau la fel acțiuni foarte bune și folositoare ale refugiaților. În Ungaria, la Cluj și Oradea-Mare, guvernul ungaresc pe baza de reciprocitate, a admis câte un consulat general, iar la Budapesta era ministrul țării care în acel timp a fost, Eugen Filotti, un foarte distins diplomat, care ne-a arătat multă bunăvoință. De câte-ori venea la București lua contact cu noi și cu d-l. Maniu și ne informa de tot ce se petrecea

/. [illegible]

în Ungaria și în Ardeal cu românii rămași acolo, și primea și toate năpăstii ale noastre.

El ne-a adus vestea, că episcopii români uniți – Frențiu – Hossu – Russu, Bălan – Suciu, invitați fiind de către congresul tuturor catolicilor din Ungaria, care era prezidat de un cardinal dela Vatican, au refuzat să participe la acel congres, motivând „atât de frumos și cu simț de demnitate românească" încât pe el – Filotti – aceasta l-a impresionat foarte mult. O copie a răspunsului la invitarea congresului i-a fost dată și lui pentru a o trimite la București. Închei această expunere cu refugiații și voi continua cu răspunsul meu, dacă „după 23. August 1944" a mai avut partidul – național – țărănesc vre-un program.

Programul ce a avut partidul până la 23. August, având ca rezultat ceia ce s-a petrecut în 23 August, și ce a urmat după fuga ocupanților germani, a satisfăcut pe toată lumea atât în interior cât și în exterior. Aliații, cari aveau la Cairo o delegație de trei mari personalități – un englez – un rus și un american – cari erau însărcinați cu rezolvarea problemelor balcanice, au făcut tot felul de

/. Stănescu

√ I-a spus la radio, că lovitura dela 23. August 1944, a scurtat durata războiului cu șase luni.

acțiuni, ca România după 23. August să fie guvernată de guvernul din care să facă parte toate partidele.

Legătura cu această comisie o avea dl. Maniu prin fostul ambasador Cretzianu, iar pe urmă prin Barbu-Știrbey, care a plecat acolo și de-acolo la Moscova unde a ~~[illegible]~~ făcut împreună cu Pătrășcanu Ghiță Pop și alții parte din acea **comisie** √. Amănuntele în această chestiune eu nu cunosc, decât din spusele altora și foarte superficial, neluând parte la această pregătiri, decât la o singură ședință nocturnă - în casa lui Emil Ghilezan - ce a fost subsecretar de Stat la finanțe după plecarea lui Știrbey la Cairo.

√Comisia care a semnat armistițiul.

Aici am fost invitați - la o gustare - vreo 40 de ardeleni, pentru ca dl. Maniu să ne comunice vestea bună, că „Barbu-Știrbey a plecat în străinătate". Această comunicare ne-a făcut-o dl. Maniu sub forma unui discurs, la care am răspuns eu în numele celor de față, terminând și închinând pentru cel care a plecat.

După refuzul meu de a face parte din al doilea guvern Sănătescu - în care am fost invitat - m-am dus în Ardeal la armata a patra pe lângă care am fost numit ca „consilier juridic", unde am stat până la ocuparea ~~întreg~~ Ardealului de Nord.

./.

[illegible signature]

30.

După aceasta am ieșit în capitală, unde mi-am dat dimisia, iar la 12. Ianuarie, am dispărut din mijlocul familiei, trăind ascuns un an și șase luni, în care timp am căzut într-o grea boală – la 11. Febr. 1945 „ulcer duodenal cu hemoragie" – care m-a ținut legat de pat 5 luni și alte trei luni în convalescență.

În consecință închei răspunsul meu, cu următoarea declarație și răspuns la întrebarea de pe prima pagină a acestui capitol V. Am fost ales în acel timp când eram ascuns, după 35 de ani de activitate în forul suprem – delegația permanentă – a partidului. La această ședință însă precum nici la altele – din cauza situației în care eram, n-am putut lua parte, așa că, nu am nici-o cunoștință, dacă conducerea partidului a avut vre-un program și după 23. August. Informații mai precise în această privință se pot afla dela acei, cari trăiau liber și cari în acel timp erau în contact cu dl. Maniu și cari au făcut parte și din acea guvernare, Sănătescu, Rădescu. Eu la 27. Mai 1946 am fost arestat și de-atunci – afară de câteva luni – stau sub regimul greu celular de temniță grea și îmi ispășesc pedeapsa de 12 ani la care am fost condamnat în procesul Maniu-Popovicianu.

I. Sbiera

Capitolul III.

Intrebare: Care a fost forma de organizare a partidului național-țărănesc?

Răspuns: La această întrebare, eu care de-a lungul anilor de luptă grea, am fost un executant și animator pe teren, nu pot răspunde mai amănunțit și științific, nefiind unul dintre acei cari au practicat și cultivat teorii și ideologii prea profunde.

Eu, am aplicat cu multă abnegație și dragoste, tot ce afirmau teoriile mărețe la baza cărora stăteau principiile democratice.

Mie - copilul satului - mi-au plăcut, când citeam, toate teoriile „scrise," dar când am văzut, că aceste „teorii" atât de frumoase, sunt nesocotite de cei cari paradează fără nici-un crez și sinceritate, mi-am făcut, eu singur o teorie și crez, iar celea cari stăteau la baza de organizare și activitate de partidului, îmi serveau numai ca îndrumător. Toate teoriile fie ele oricât de mărețe, dacă cel care trebue să le aplice nu e convins și devotat [illegible] un urmărește în avânt și progres al colectivității, teoria n-are nici-o valoare practică.

In răspunsurile mele dela capitolul I. și II. chiar această tristă experiență a mea am arătat-o de repețite ori. Oameni cu cunoștințe frumoase teoretice, cu talent și alte calități, fără-jenă, treceau prin tot felul de transformări și schimbări de atitudini, când la un moment dat, se pre-

./.

[signature]

vedea o posibilitate de parvenire, sau alt interes individual. Dar, de-a lungul anilor de luptă grea, încadrat în „forma" ce mi-a oferit organizația politică în care m-am născut, toate aceste mari defecte le-am putut verifica din plin. De aceea, eu sunt mai mult, pe bază de experiență, adeptul „omului", cu calități alese sufletești, fără însă a nesocoti și pe cele intelectuale.

În cele ce urmează voi căuta să răspund și să confirm aceste afirmațiuni „cinstite" ale mele.

Partidul Național-Țărănesc era organizat pe tot cuprinsul țării, și urmărea ridicarea și progresul întreg neamului și a cetățenilor țării fără deosebire de neam și clasă căreia îi aparținea. El urmărea progresul și armonia desăvârșită între toți cetățenii, de aceea când s-au întâmplat abateri de la un membru de la acest țel, partidul cu tot ce avea mai bun, reacționa imediat. Partidul era organizat, după un plan și îndrumări cuprinse în așa zisele „Statute" ale partidului, care de mai multe ori au trebuit să fie schimbate sau modificate. Aceleași „Statute", după lungi dezbateri în forurile statutare ale partidului, erau acceptate ca îndreptar deopotrivă jos, și sus pentru toți.

./. [illegible signature]

În timpul cînd urma să se revadă de „statutele" vechi, adică acum sub guvernul Antonescu a fost autorizat dl. Ion Mihalache și Dr. Ionel Lecuția să pregătească cîte un „proiect" de noui „Statute", care însă pînă în momentul de față n-a fost prezentat – nu se putea – forurilor „Statutare" pentru a fi dezbătut și acceptat. În această privință cei doi membri valoroși ai fostului partid pot da informațiuni complete. Eu nu am nici-o cunoștință, dacă „proiectele" lor au fost acceptate de partid.

În consecință, eu în cele ce urmează voi preciza ce știu că a existat în momentul cînd m-am despărțit de conducerea de partid.

Partidul era organizat în comune și pe județe. Organizația județeană era principala organizație a partidului. În organizația județeană erau încadrate toate organizațiile comunale. Partidul abia la urmă s-a văzut nevoit să se ocupe și de organizații femeești, a tineretului, profesionale și a organizațiilor studențești și muncitorești; erau și cercuri de studii, dar nu în toate județele. Totul era în funcție de hărnicia și inițiativa conducătorului organizației județene.

Dr. [illegible]

Eu in județul pe care l-am condus - Maramureș - am avut club, cerc de studii, școală țărănească și ziar redactat de membri de partid cu pagină specială pentru toți cei cari erau aplicați a da îndrumări profesionale.

Organizația de plasă se vedea necesară - deși în „Statutele" vechi după cari m-am ghidat până la urmă „organizația de plasă" nu exista. Mi s-a spus, că cei doi: Mihalache și Lencuția, în „proiectele" lor propun organizarea de partid pe plase. Eu aceasta am practicat-o fără nici-o indicație dela „centru", când și unde se vedea necesitatea, și când era și „omul potrivit la locul potrivit."

Organizația comunală trebuia să aibă cel puțin 25 de membri inscriși, ca pe urmă să aibă aprobarea conducerii județene pentru a se constitui, alegând în prezența președintelui județean, sau a delegatului acestuia, un președinte, unul sau doi vicepreședinți, un secretar și un casier. Organizațiile comunale, dacă aveau peste 200 de membri inscriși, aveau dreptul

./.

la unul sau chiar și două mii locuitori — dacă persoana propusă era cunoscută și cu vechime în partid.

Organizația județeană era condusă de un președinte, care trebuia să aibă calități deosebite, precum și vechime de luptător încercat, iubit în județ și alegerea căruia să fie aprobată și de forurile statutare superioare ale partidului.

In județele unde erau personalități cu calități alese, se alegeau și „președinți" de onoare.

Forul suprem executiv în județ, era comitetul județean, compus din membri delegați ai comunelor unu sau doi dela fiecare organizație cu 200 membri. Din comitetul județean mai făceau parte și delegații tuturor organizațiilor profesionale, câte unu sau doi, depinzând de efectivul organizației respective, la fel erau membri și directorul ziarului partidului și președintele cercului de studii, precum și delegatele organizației feminine. Președintele organizației județene avea putința și autorizația conducerii centrale, ca să facă și alte organizații, decât cele prevăzute în statute, dacă era cazul.

[signature]

6.

Comitetul judeţean avea ca. -într-un judeţ cu o populaţie de 200.000 - între 70-120 de membri. Iar constituirea şi alegerea forurilor statutare de conducerii judeţene se făcea de către acei membri în comitet cari erau trimişii „aleşii" comunelor.

Se alegea cu vot secret, un preşedinte, unul sau doi vicepreşedinţi din personale cu suprafaţă şi vechime în partid, se alegea secretarul general, care era auxiliarul şi cel mai activ membru al partidului în judeţ. Secretarul general de obicei era şi directorul ziarului, precum şi conducătorul principal a cercului de studii.

Se mai alegea şi un secretar, care era unul din redactorii ziarului la fel un casier care era administratorul atât a ziarului cât şi a clubului. Auxiliarii principali ai preşedintelui erau membri „biroului". Preşedintele, vicepreşedinţii, secretarul general şi casierul.

Forul suprem în judeţ era „Congresul", care trebuia să aprobe toate organizaţiile şi toate constituirile făcute de comitetul judeţean.

./.

[illegible]

Congresele aveau ca însărcinare principală aprobarea tuturor hotărîrilor adoptate de conducerea județeană, aprobare, care urma să fie înaintată conducerii centrale. Membrii congresului erau toți partizanii organizațiilor comunale.

Partidul național-țărănesc avea și organizație provincială, care însă nu era constituită pe baza „Statutelor" dar care în viața practică își avea rostul, și funcționa regulat. Organizația centrală însă nu se împăca cu existența și activitatea acestor organizații provinciale. În activitatea partidului național-țărănesc aceste organizațiuni provinciale și-au avut rostul și activitatea lor, atunci când conducerea centrală se găsea în situații ca acelea care erau pe timpul regelui Carol II.

Cea mai solidă și unitară în partidul național țărănesc era organizația provincială-ardeleană, a cărei membri erau, toți, șefii județelor, completați cu personalități bine cunoscute și proeminente în provincia respectivă.

ss. Ghișoiu

Aceasta organizație provincială la un moment dat crea o sută de membri și i se și spunea „comitetul de o sută". Hotărârile organizațiilor județene, aprobate de congrese, erau numai cenzurate de acest „Comitet provincial", județul după „Statute" nu era obligat să le trimită la provincie ci direct la conducerea centrală. Comitetul Provincial, cum arătat, de-obicei se întrunea, atunci, când erau discuții și probleme mari și importante de politică generală, el nu se amesteca în probleme de organizare de partid. Așa s-au petrecut lucrurile când în partidul național țărănesc, la dorința majorității din „Comitetul Central Executiv" compus din 127 de membri, numai opt inși au împărtășit părerea d-lui Maniu, care susținea, că partidul trebue să plece dela putere, deoarece este împiedecat de factorii constituționali - regele - să-și aplice programul.

În acel moment cei 119 membri din comitetul central executiv erau în conflict deschis și public cu președintele, care însă, ținând la unitatea de partid n-a protestat lucrurile ci a dimisionat.

/. [signature]

Organizaţia provincială din Ardeal şi-a afirmat solidaritatea şi puterea de mai multe ori, când, organizaţia centrală era divizată - ca opinie - pe diferite probleme. In special s-a văzut aceasta în lupta ce ducea partidul cu factorul constituţional, căruia conducerea centrală ori nu îi putea rezista, ori se diviza.

Cealaltă organizaţie provincială mai solidă era organizaţia provincială din Basarabia, condusă de Pan Halippa, dar care îl avea ca conducător spiritual pe Constantin Stere, pe care îl respectau toţi.

Celelalte foruri statutare ale partidului erau: Comitetul Central executiv, delegaţia permanentă, biroul şi preşedintele partidului.

Comitetul Central executiv se compunea din delegaţii pe cari îi propuneau în acest comitet ~~organi~~ organizaţiile judeţene.

Fiecare organizaţie era reprezentată în acest for suprem prin preşedintele organizaţiei şi încă mai

./. [signature]

o rea organizația vre-o personalitate cu reputație și vechime și ca recomandată fusului de către președintele partidului, era cooptat.

Mai depindea și de forța ce reprezenta în partid, fie organizația respectivă, care propunea cooptarea, fie forța ce reprezenta membrul propus.

Comitetul central executiv era convocat de președinte odată în cursul anului, dacă însă probleme importante reclamau, președintele putea convoca acest for în "ședințe extraordinare" de câte ori era nevoie. Toate hotărârile partidului erau definitive numai dacă aveau votul cu majoritate absolută a comitetului central. Propuneri în acest comitet, făceau președintele și delegația permanentă. Se primeau și propuneri făcute de singuraticii membri, dar toate acestea propuneri, trebuiau să treacă și prin dele-

./. [signature]

lalte foruri și înainte să aibă aprobarea acestora.

Ședințele comitetului central executiv erau prezidate de președintele partidului, sau în lipsa acestuia, de unul din vicepreședinți, asistat de secretarul general, care făcea programul și procesul verbal al ședinței. Președintele conducea dezbaterile și nimeni nu putea vorbi fără a avea ~~aprobarea~~ dela președinte, care putea și retrage cuvântul, dacă oratorul se abătea dela subiect.

In comitetul central executiv de cele mai multe ori se dezbăteau probleme cari la un moment dat amenințau unitatea partidului.

De-aceia președintele ~~președintele~~ trebuia să fie foarte circumspect și atent la tot ce se propunea și la toate obiecțiunile ce se făceau, fiindcă la urmă el era obligat

./. [signature]

să rezume totul și să facă propunere concretă, care trebuia votată. Numai o astfel de propunere rămânea definitivă, și numai o astfel de propunere votată de majoritate, rămânea obligatorie și definitivă pentru întreg partidul.

O ședință foarte importantă a avut partidul național-țărănesc, atunci, când trebuia să hotărască prin votul comitetului central, dacă trebue să plece dela putere ~~putea~~, fiindcă nu își putea aplica programul, din cauza factorului constituțional, sau dacă dorește să rămână la putere în condițiuni, cari un partid democratic nu le putea accepta. Atunci partidul, în marea lui majoritate 119. (o sută nouă-sprezece) contra opt (8) voturi, a decis contra propunerii președintelui. Partidul a decis să rămână la putere chiar

./.

și fără aplicarea programului.
Tot ce a urmat acestei mari greșeli, a dovedit, că președintele care îmediat și-a prezentat dimisia, a avut mare simț de prevedere politică.

Tot acestei prevederi și prudenței a președintelui i s-a datorat, atunci un fapt, care a împiedecat ruperea partidului.

Cei cari au nesocotit și bruscat lucrurile, au tras consecințe grave pentru ei, iar partidul a venit ~~a venit~~ singur și a reparat greșala.

In acest conflict, între comitetul central și președinte, comitetul provincial ardelean – nestatutar – a avut un rol foarte important și istoric, și care datorită unității ale vederi și solidarității membrilor ei a împiedecat amestecul și tendința regelui Carol II. de a

./.

Semnătură

distruge un organ politic, care în momentul cel mai greu pentru țară a fost la datorie.

Președintele prevăzător a primit dela întreg partidul toate satisfacțiile, iar cel care proceda arbitrar, a tras toate consecințele.

Cel mai înalt for „statutar" a partidului național-țărănesc a fost: delegația permanentă, care era compusă din membri partidului, cei mai proeminenți.

Ei se alegeau de către Comitetul central, la propunerea președintelui sau a biroului sau la propunerea majorității absolute a comitetului central prin aprobarea anterioară a biroului și a președintelui.

Deobicei, din această delegație permanentă să alegeau

/. [illegible signature]

membri guvernelor de partide
sau colaborare cu alte partide,
după aprecierea președintelui.

Membri delegației permanente
în partidul național-țărănesc
erau în ultimul timp un nu-
măr de optsprezece (18-24) până
la douăzeci și patru inși.

Delegația permanentă este
forul pe care președintele îl
convoca mai des, de câte ori
erau de desbătut probleme
mai importante.

Delegația permanentă are de-
obicei și atribuția prin vot
a Comitetului, control executiv,
de a aduce hotărâri valide, cari
primesc aprobarea ulterioară și
necondiționată a Comitetului.

Nu aș putea preciza cu sigu-
ranță — aceasta se poate afla dela
ceilalți prieteni — membri în de-

[illegible]

legaţia permanentă - dacă delegaţia permanentă şi preşedintele partidului, atât sub guvernarea Antonescu, cât şi după aceasta, au avut rol în aprobarea comitetului central. Eu la aceasta nu pot da lămuriri, deoarece n'am luat parte - dela alegerea mea în delegaţia permanentă, unde am fost ales cu unanimitate, nici-o singură dată, din motive independente de voinţa mea.

Alt for „Statutar" în partidul naţional-ţărănesc a fost „biroul" politic, care este compus din preşedintele partidului, vicepreşedinţii, secretarul general, casierul, care era o situaţie înaltă în partid, şi foştii preşedinţi de partid cum a fost cazul ~~cazul~~ la noi cu dl. Mihalache, care nu putea fi vicepreşedinte

./.

La ședințele biroului, cari sunt foarte secrete, nu luau parte decât membrii „statutari" și miniștrii în funcțiune, cu vot consultativ, dacă îi invita președintele.

Aici se desbăteau probleme de politică generală și chestiuni cari nu permiteau, din alte considerațiuni, publicitate.

Cea mai înaltă personalitate, care era și ultimul for în partidul Național-Țărănesc era, <u>președintele</u>

Președintele trebuia să fie personalitatea agreiată și cu mari calități intelectuale și sufletești, recunoscute și apreciate și în afară de partid.

De personalitatea președintelui depindeau <u>depindeau</u> la un moment dat, toate rezultatele ce obținea partidul, atât în interior cât și pe plan de politică generală externă.

[signature]

18.

După calitățile unui președinte ale partidului erau judecate și condiționate și situații grele care le obținea Statul în anumite momente.

Noi cei din partidul național-țărănesc, am fost educați politicește - din tinerețele noastre - ale unui președinte mari și cu calități excepționale, pe care la această întrebare, nefiind cazul eu îi caracterizez, ci închei răspunsul meu la întrebarea de pe prima pagină cu aceia că atât pot eu răspunde la întrebarea pusă; răspuns, care l-am pus pe hârtie cu cea mai mare bună voință și conștiință.

[illegible]

Capitolul IV.

Intrebare: Care au fost elementele din conducerea partidului național țărănesc (schema de organizare a partidului)?

Răspuns: Răspunsul meu la această întrebare, va avea unele lacune, independent de voința mea și anume: Nu am putut reține date și anumite lucruri - în special cifre - nici în timpuri normale, dar acuma, când memoria îmi este atât de slăbită.

Vor fi și omiteri de nume cunoscute, cari în momentul de față îmi scapă, voi descrie însă lucrurile în așa fel, să se poată afla din alte surse, tot ce interesează pe anchetatorii mei.

Voi arăta în cele ce urmează, tot ce a fost în ordine succesivă, și toate elementele și persoanele cari s'au succedat, atât în conducerea centrală, cât și în organizațiile provinciale și județene.

Președinte al partidului dela fuziunea din 1926, cu partidul țărănesc, a fost ales Iuliu

I. [illegible]

Maniu. Partidul ţărănist a făcut aceasta alegere din cauza că trecutul şi calităţile intelectuale şi sufleteşti îl indicau pe Iuliu Maniu de a fi ales conducătorul partidului ţărănist. Alegerea lui s-a făcut fără contracandidat şi cu mare entuziasm şi unanimitatea întregului partid.

Preşedintele Iuliu Maniu este „farul" cel mai înalt „statutar" al partidului până la plecarea lui benevolă prin dimisia ce a prezentat, din cauza imposibilităţii de a putea aplica programul, căreia i s-a opus factorul constituţional, regele Carol II, iar partidul cu 119 voturi contra 8 lăsat din conducerea comitetului central, s-a situat pe linia regală.

În urma acestei situaţiuni, şi pentru a nu rupe partidul şi unitatea lui, dimisia a fost singura soluţie.

După dimisia lui Maniu, un timp a fost Vaida- Voevod

/. Ghiţescu

care era în acel timp persoana agreiată „homo regius", cum s-a numit el singur, fiind și prim-ministru.

După plecarea lui Vaida și formarea partidului „rasist" care se numea „Valahist", a venit la conducerea partidului Ion Mihalache, recomandat chiar de dl. Maniu, pe care partidul l-a ales tot cu unanimitate și entuziasm.

Ion Mihalache a făcut tot ce îi era în putință pentru a putea colabora cu regele și pentru a putea aplica programul, regele însă avea un obiectiv – distrugerea partidului.

I-a cerut lui Mihalache tot felul de acțiuni, cari duceau la această distrugere, ca măsuri statutare contra lui Maniu și a prietenilor lui ect.

In acel timp au fost eliminați din partid trei-inși: Dr Zaharia Boilă, Dr Aurel Leucuția și eu, pentru motivul, că

Dr Ilie Lazăr

4.

am scos un manifest către țară: „A bătut ceasul", arătând țării imoralitatea din jurul regelui — dna Lupescu etc —.

Eu am fost trimis în judecată pentru ofensa regelui, și am fost și victima unei agresiuni sângeroase din partea bătăușilor lui Gavrilă Marinescu.

Forul al doilea „statutar" în partidul național-țărănesc era „biroul". Din birou făceau parte personalitățile cele mai înalte din partid, foști președinți de partid și de guvern și vicepreședinți, secretarul general, casierul și cu vot consultativ miniștri în funcțiune „invitați" de președinte.

Persoanele cari compuneau biroul au fost:

Iuliu Maniu președintele
Vaida-Voevod preș. al guvernului
Ion Mihalache fost șef de partid
Virgil Madgearu secr. general
Mihai Popovici casier

/. Ștefănescu

Sub președenția lui Ion Mihalache a trecut în locul lui Mihai Popovici la casieria partidului: Ernest Ene, fost secretar general la ministerul economiei naționale de sub conducerea lui Virgil Madgearu, iar Mihai Popovici rămânând împreună cu prof. Costăchescu și Halippa, membri numai în birou.

Cei trei au fost membri în birou, fiind președinți ai Ardealului, Moldovei și Basarabiei.

Deși au mai făcut parte din birou - atunci - și alte persoane d. Mihalache poate da informațiuni precise. La venirea la cârmă a actualului regim, Ernest Ene a trecut în „frontul plugarilor" a lui Dr Petru Groza, împreună cu mai mulți din organizația capitalei, între cari și Stoican Stoian, fost președinte al tineretului partidului din județul Ilfov, Livezeanu Octav. Mazincescu iar dintre Ardeleni: Bucur Schiopu

./. gr. fruntașe

6.

Vasile Nedelcu, după șeful ținutului din Constanța, pentru care Iuliu Maniu s-a deplasat de două ori la Constanța, ca să depună ca martor în procesul acestuia dela Consiliul de război".

Deodată cu aceștea au plecat și format un nou partid „național-țărănesc", președintele partidului din județul Romanați - Vâlcea I. Marina, actualul patriarh, Anton Alexandrescu, Ion de Ion, câțiva tineri din județul Romanați și alții a căror nume îmi scapă.

Ultima compoziție a biroului, până la arestarea mea - 27. mai 1946 - a fost:

Iuliu Maniu președinte
Ion Mihalache fost președinte
Mihai Popovici " preș. al Ardealului
Nicolae Penescu secretar general
Ștefan Mihăescu casier
și Emil Hațieganu ca ministru în guvernul Dr. P. Groza.

/. Gr Niculescu

Sub guvernul Sănătescu - cred - d.l. Maniu a mai avansat în partid la gradul de „secretari generali adjuncţi" doui tineri valoroşi: Corneliu Coposu şi avocatul Beniamin. Aceştea însă numai ca „auxiliari ai preşedintelui".

Forul III. „Statutar": Delegaţia permanentă.

Din acest for fac parte cei mai vechi şi proeminenţi membri ai partidului. Acest for era presidat şi foarte des convocat de preşedinte, şi să compunea din c.c.a. 18 - 24. de persoane. Dintre aceştea 12 deţ[in]eau miniştri.

După fuziune delegaţia permanentă era compusă - cred - din următorii:

Iuliu Maniu: preşedinte
Vaida-Voevod Ant. "
Ion Mihalache " "
Virgil Madgearu secr. general
Mihai Popovici casier
Pan Halippa, Nicolae Lupu[?], Costăchescu prof. Mironescu, Eduard Mirto

./. 8 ... [illegible]

Ion Răducanu, Dr Nicolae Lupu, Voicu Nițescu, Sever Dan, Sanciuc-Săveanu, prof. Constantin Stere, Ștefan Cicio-Pop, Emil Hațiegan, Dr Aurel Dobrescu, Armand Călinescu, Virgil Potârcă, Dumitru Căpățineanu, prof. Popovici Tașcă, Sever Bocu, Ghiță Pop, Grigore Iunian, Ghiță Crișan, Grigore Gafencu

Mai târziu, compoziția acestei delegații permanente, sub Ion Mihalache era următoare: Ion Mihalache președinte, Iuliu Maniu, Virgil Madgearu, Mihai Popovici, Pan Halippa, Eduard Mirto, Ion Răducanu, prof. Nicolae Costăchescu, Virgil Potârcă, prof. Rășcanu, Dumitru Căpățineanu, Dr Nicolae Lupu, Sanciuc-Săveanu, Cezar Spineanu, Armand Călinescu, Dr Aurel Dobrescu, Dr Ionel Pop, Ghiță Pop, prof. Mihail Ralea, prof. Petre Andrei, Mihai Ghelmegeanu

Dr [illegible]

./.

Ernest Ene, Petre Ioan, Dumitru Moldovan, Sever Bocu, Grigore Gafencu.

Informaţiuni mai complecte în legătura cu acestea se pot afla dela dl. Mihalache.

Ultima compoziţie a acestei delegaţii permanente, după revenirea lui Iuliu Maniu la şefia partidului, a fost:

Iuliu Maniu preşedinte

Ion Mihalache, Mihai Popovici Virgil Madgearu - până la moarte - Nicolae Penescu, Ştefan Mihăescu, Pan Halippa, prof. Nicolae Costăchescu - până la moarte - prof. Roşcanu, Dr Nicolae Lupu, Sanciuc-Săveanu, prof. Mihail Ralea, Mihai Ghelmegeanu, Armand Călinescu - până la depărtare - prof. Petre Andrei - până la depărtare - Virgil Potârcă Constantin Angelescu - până la depărtare, Sever Bocu, Dr Victor Deleu, Dr Ionel Pop, Emil Haţieganu, Dr Aurel Dobrescu, Dumitru Căpăţineanu, Cezar Spineanu, Gheorghe Măcărescu, ~~prof. Roşcanu~~, Ion

/. Dr Grinţescu -

Rădulescu, Dimitrie Gusti, Ghiţă Pop şi alţii a căror nume îmi scapă, dar numele cărora se poate afla dela oricare din cei de mai sus.

Ultima completare a acestei delegaţii s-a făcut dar după 23. August, completându-se lacunile „fugarilor": Călinescu, Rădulescu Motru, Anghelescu, Ghelmegeanu şi alţii ca Răşcanu, iar prof. Petre Andrei, care s-a sinucis, alţii ca prof. Costăchescu, Stefan Ciceo Pop, Dr Victor Deleu, Aurel Lazăr, cari au murit demult.

In ultima compoziţie a acestei delegaţii am fost cooptat şi eu, cu unanimitate de voturi, deşi n-am fost prezent şi nu am avut posibilitatea de a lua parte dela alegere la nici una din şedinţe. Deodată cu mine au fost aleşi şi foştii miniştri: Dr Virgil Solomon, prof. Ion Hudiţă şi - cred - Dr Aurel Leucuţia (de ultimul nu sunt sigur)

ss. Dr [illegible]

Din cauza situației mele personale – (am trăit ascuns un an și șase luni, urmărit fiind de securitate) n-am putut lua parte la nici una din ședințele acestei delegații; fapt care a fost confirmat la procesul Maniu.

Forul IV. și cel mai important în viața și activitatea partidului național-țărănesc a fost: Comitetul Central Executiv

La plecarea lui Maniu dela conducerea partidului compoziția acestui for era: 127 de persoane

Membrii acestui for se alegeau din șefii de partid județeni (din toată țara), din foștii miniștri și conducătorii ai Cercului de Studii, directorii ziarelor, din capitală și câte un director de ziar din fiecare provincie.

Voi căuta să dau numele acelor persoane, cari compuneau acest for.

[illegible signature]

/.

12.

Președintele partidului Iuliu Maniu prezida ședințele acestui for, asistat fiind de secretarul general, care pregătea programul ședințelor și redacta procesul verbal. Acest for era convocat odată pe an, și dacă era cazul, președintele îl convoca și altă-dată în ședință „extraordinară".

Ultima ședință a acestui for, la care am luat parte, a fost atunci, când a demisionat dl. Maniu. De-atunci eu n-am mai fost prezent la nici-o ședință a acestui for, fiind în conflict cu cei cari m-au dat afară din partid, la dorința regelui.

Compoziția Comitetului Executiv:

1. Iuliu Maniu - Alba
2. Ion Mihalache - Muscel
3. Alex Vaida-Voevod Cluj
4. Mihai Popovici Brașov
5. Virgil Madgearu București
6. Pan Halippa Chișinău

ss. [illegible]

7. Edward Mirto - Teleorman
8. Ion Răducanu Ialomița
9. prof. Nicolae Costăchescu Iași
10. Dumitru Ioanițescu Vlasca
11. Voicu Nițescu Brașov
12. Sever Dan Cluj
13. prof. Iuliu Moldovan Cluj
14. Dr Aurel Dobrescu Făgăraș
15. Emil Hațieganu Cluj
16. Dr Aurel Socol Cluj
17. Dr Ionel Pop Turda
18. Ghiță Pop Someș
19. V. Viorel Tilea Sibiu
20. Ștefan Ciceo-Pop Arad
21. prof. Iancu Nistor-Sârbescu Cernăuți
22. Dumitru Moldovan Cernăuți
23. Dr Gheorghe Iederiu Cernăuți
24. Onofrei Lungulescu Storojineț
25. Nicolae Cărnățeanu Iași
26. Nicolae Polizu Micșunești - Botoșani
27. prof. Rășcanu Bacău
28. prof. Bujor Iași
29. prof. Const. Stere Basarabia
30. Sever Bocu Banat
31. Ionel Lugojanu Severin
32. Dr Ion Iucu Severin

./. [signature]

14.

33. Grigore Popescu [illegible]
34. Maximilian Radovan Caraș
35. Dr Gheorghe Dobrin Severin
36. Dr Justin Marșieu Arad
37. Dr Aurel Vlad Hunedoara
38. Dr Ioan Pop Alba
39. Dr Victor Macavei Târnava-Mică
40. Dr Victor Moldovan Năsăud
41. Dr Virgil Solomon Odorhei
42. prof. Leonida Pop Năsăud
43. Dr Vasile Pahone Năsăud
44. protopop Simeon Bolea Maramureș
45. Dr Mihai Pop. Satu-Mare
46. Alexandru Breban Satu-Mare
47. Dr Ghiță Crișan Bihor
48. Dr Teodor Rotin Bihor
49. Dr Romul Pop Bihor
50. Dr Gavrilă Iuga Maramureș
51. Alexandru Andrescu [illegible] Maramureș
52. Dr Titus Damian Satu-Mare
53. Dr Augustin Popa Târnava-Mică
54. Dr Ion Vescan Mureș
55. prof. Ion Bozdog Mureș
56. Dr Aurel Tetu Ciuc
57. prof. Dr Victor Jinga Brașov
58. prof. Ghiță Dragoș Brașov

/. Dr Ilie Lazăr

59. Dr Zaharia Boilă - Cluj
60. Dr Cornel Bianu Cluj
61. prof. Nicolae Buta Sibiu
62. prof. Valer Moldovan Turda
63. Dr Nerva Oncu Hunedoara
64. Dr Mihai Tîrea Hunedoara
65. protopop Valer Paveloni Hunedoara
66. Gheorghe Mărie Turda
67. Dr Ieronim Stoichiţă Sibiu
68. protopop Boba - Alba-Iulia
69. Hozu (şef la Trei Scaune)
70. Ing. Vasile Sevolici Târnava-Mare
71. Const. Lupu Trei-Scaune
72. Octavian Popescu Someş
73. Dr Victor Delen Sălaj
74. Dr Ilie Lazar Maramureş
75. Dr Dumitru Man Someş
76. Dr Liviu Micşa Someş
77. Dr Gheorghe Văleanu Sălaj
78. Dr Dumitru Lascu Bihor
79. Dr Gheorghe Pop Sălaj
80. Dr Aurel Vâlceanu Severin
83. prof. Ion Huclită Braila
84. Mihai Răutu Botoşani
85. General Răşcanu Vaslui

/. Dr Gr. Prietoteanu

16

86. General Sichitiu - București
87. prof. Dimitrie Gusti București
88. Dr Aurel Lenculia Arad
89. Iuliu Pomoriț - Teleorman
90. Dr Aurel Butoacu Satu-Mare
91. Dr Pavel - Pavel Satu-Mare
92. Grigore Gafencu București
93. Grigore Iunian Gorj
94. Mihail Gaspar Caraș
95. Dr Mihail Alvirescu Câmpulung
96. Colonel Neamțu - Cernăuți
97. Dr Gavril Ostianu Sălaj
98. Alexandru Rântu Orhei
99. Ionescu Botoșani Botoșani
100. Virgil Grosu Brăila
101. Ionel Marinescu Brăila
102. Dr Rântu - Galați - Galați
103. Gică Simionescu ~~București~~ Galați
104. avocat Iamandi Galați
105. Haralambie Șerbănescu Galați
106. Vasile Lăpădatu - Constanța
107. General Negrei - Vaslui
108. Dr Popescu - Roman
109. Coslotchy - "
110. Dr Nicolae Lupu București
111. Dr Lucian Stănculescu București
112. Cezar Simionescu București

./. Gr Iliescu

113. Gheorghe Mărcărescu - Neamț
114. Nicusor Graur - Putna
115. Georgescu - Bârlad - Tutova
116. Nicolae Anghel - Buzău
117. Nădejde - Bacău
118. Croitoru Petre - Tecuci
119. Ionel Lupescu și Nazilu - Râmnicu-Sărat
120. Dr Petrescu - J. Brezeanu - Prahova
121. Vasile Rădulescu - Mehedinți
122. Virgil Potârcă - Dolj
123. Ing. Ștefan Mihăescu - Romanați
124. Nicolae Penescu - Argeș
125. Cezar Spineanu - Dâmbovița
126. Dumitru Căpățâneanu - Olt
127. prof. Nic. Cartojan - Vlașca
128. Alex. Ungureanu - Mușcel
129. Avocat Percec - Rădăuți
130. Bățianu - Lipcani - Hotin
131. Alex. Sândor - Câmpulung - Bucovina
132. I. Ionașcu - Ialomița
133. Ilie Ioan - după Potârcă Pr. Dolj
134. prof. C. Dumcin, după Rădulescu Vasile

Eclusorul Mirto - care a fost șeful org. Teleorman a avut ca ajutor pe frate-tul Drăghici. Nu pot preciza, dacă Grigore Iunian a făcut parte din biroul politic, din delegația permanentă, etc.

g. Ciolacu

Judeţul Muscel este judeţul lui Ion Mihalache, dar preşedinte al judeţului era prof. Alexandru Muşatescu - mort, iar în locul acestuia a rămas Mihai Muşatescu (fratele scriitorului Tudor Muşatescu)

Toţi aceşti membri din comitet erau reprezentanţii judeţelor din întreaga ţară.

Din Basarabia erau: Const. Stere, Pan Halippa, Ion Codreanu Ghelmegeanu, care reprezenta ca deputat, judeţul Ismail sau Cahul, iar judeţul Hotin îl reprezenta: Beţianu-Lipeanu.

Judeţul Râmnicul-Vâlcea, după Marina - actualul patriarh - îl reprezenta: Alexandru Dumitrescu.

<u>Comitetele Judeţene</u> erau conduse de următorii:

Capitala: Virgil Madgearu, Dimitrie Dobrescu, fost primul mare primar, Dr Nicolae Lupu, Constantin Angelescu, Dr Lucian Stănculescu, Cezar Simionescu, I. Marinache şi

./. Dr Bietoru

Ultimul șef a Capitalei era Dr
Nicolae Lupu, iar secretar general
Dr Lucian Stănculescu, care era și
și șeful cuibului de golden.

Ilfov: Popescu Zorică, șef, iar șeful
tineretului în acest județ era ac-
tualul ministru Stanciu-Stoian,
care sub guvernarea partidului na-
țional-țărănesc era director general
al învățământului primar din minis-
terul instrucțiunii. Înainte șef al
județului Ilfov era D.N. Jormițescu.

Prahova: Iancu Brezeanu, iar ultimul
Dr Petrescu, secretar general
Avramescu, avocat.

Dâmbovița: Cezar Spineanu

Muscel: Alex. Mușatescu, iar sec.
general: Mihai Mușatescu

Râmnicul-Vâlcea: Șef era Iustinian
Marina – actualul patriarh – mai
erau în comitet Anton Alexan-
drescu, Cet. Liveanu, după
plecarea acestuia, ultimul șef

./.

era Alexandru Demetrescu.
Gorj: Grigore Iunian ca șef al județului, după moartea lui membrii din comitet Isac, Mischie și ultimul Schitan, toți și deputații ai județului.
Mehedinți: Vasile Rădulescu-Mehedinți plecat din partid cu Călinescu ultimul șef: prof. C. Dancu
Dolj: șef Virgil Potârcă, în comitet Nic. Rusănescu, Nicu Economu.
Nic. Iorgulescu - fost prefect în guv. lui Vaida, în județul Dolj.
Romanați: Ing. Stefan Mihăescu din această organizație au plecat câțiva tineri la „Frontul plugarilor"
Argeș: Înainte șef: Armand Călinescu, iar ultimul a fost Nicolae Penescu, secretarul general a partidului.
Olt: Dumitru Căpățineanu unul dintre cei mai vechi membrii ai partidului și întemeietor

./.

Dobrescu

21.

a partidului țărănesc, împreună cu Ion Mihalache.

Teleorman: Șef Eduard Mirto, din comitet și - cred secr. gen. - preotul Drăghici, fost deputat. Ultimul șef. Tuliu Panait.

Vlașca: D. R. Ioanitescu a fost mulți ani șeful județului, iar ultimul e N. Cartojan, prof. de liceu la Giurgiu.

Ialomița: Ion Răducanu, iar ultimul: I. Mușica

Constanța: Vasile Săpădatu, iar șeful tineretului și - cred - și secr. general: Dușa, plecat cu ocazia regim, unde a fost secretar general.

Brăila: Șef înainte era: Dumitrescu Brăila, iar ultimul: Virgil Groza, ajutat de Iosif Marinescu și un farmacist a cărui nume îmi scapă - numele de Costache Mihăileanu

/. gr. Ghiț[illegible]

22.

Covurlui: A fost şef Caromfil-unl-
un timp şi Grigore Gafencu iar
ultimul Gică Siminescu în comi-
tet: G. Rântu, avocat Jamandi şi
Serboinescu, toţi foşti deputaţi.

Fălciu-Huşi: A fost Mihail Robea
sec. gen era. actualul avocat
din Bucureşti, care a fost şi ulti-
mul şef: Vasile Melinte

Tulcea: Şef. Georgescu-Tulcea şi era
şi unul Spiru, fost senator.

Vaslui: Şef. General Negrei deputat de
Roşcani fost deputat, ultimul
Mină Filip

Botoşani: Nic. Poligu-Miclăuşeşti şef a-
judeţului, iar Ionescu Botoşani fost de-
putat.

~~Prof.~~ Iaşi: Prof. Nicolae Costăchescu, din
organizaţie făceau parte - fostul preşe-
dinte a Senatului a cărui nume îmi
scapă, era profesor universitar. Petre
Andrei, Nicolae Cărăvănău, Bujor, prof.
Roşcanu, avocat Rang, fost deputat şi
alţii. Ultimul şef prof. Zane Gh.

/. [illegible]

Baia: prof. Hudiță, nu cunosc alții

Orhei: Mihai Konstu " "

Neamț: Gh. Măcărescu "

Roman: Ernest Ene fost șef, Dr Popescu și Coslotchy fost deputat

Bacău: Mădejde

Tecuci: Avocat Croitoru

Putna: A fost Mensor Grama

Tutova: Georgescu - Bârlad

Românul-Lărei: A fost Ionel Lupescu și Eduard Mirto, ultimul: Mazilu

Buzău: Înainte Dj. Filotti iar ultimul Nicolae Anghel

Ardeal:

Maramureș: protopop Simeon Balea - mort -, Alexandru Andreescu - după fost șef de județ, ultimul Dr Ilie Lazăr secr. general, Dr Sigismund Pop și Alex Nagrea, senator prof. Nicoară Pop. Teofil Borca, Dr Vasile Ilea, prof. Vornicu Dr Gavrilă Jugu - mort - Dr Vasile Chindriș Dr Alex Bolint, Gh. Andreica, prof. Serban V. Pop. din Rodna, Mihai Hotea, Alexie Hotea, Radu - Bârsana, din Dumca

I. Dr Fiedler

Dr Ioan Deam, – Dr Andercu și Gh. Tuorda. – ultimii morți preoți și alții preoți și învățători dela sate.

Satu-Mare: Șef a fost câțiva ani Mihai Popovici pe urmă Dr Titus Demian, secr. gen. Dr Ștefan Andercu, Dr Alex Miclea vicepreș. Traian Sincai, Iuliu Petruța, Dr Aurel Pușteanu, Victor Micsu, Pavel-Pavel, Dr Ozianu, Madam Jun, E. Dragomir, Victor Anca și alții, Alex Chiriac, Victor Andercu

Sălaj: Dr Victor Deleu, după moartea acestuia locul i-a fost complectat provizor cu Dr Ioan Pop tot deacest fost deputat. alții: Dr Alex Pop, Dr Valer Căm..pian, Corneliu Coposu, Aurel Ghilea, Gheorghe Pop, Mihai Pop Dr Ionel Ciobanu și alții.

Arad: Ștefan Cicio-Pop mort iar ultimul Dr Iustin Marșieu, secretar general: Dr Aurel Raicu, Mic. Adam Dragoș omului țărani – foști deputați Botea fost primar, Eugen Tericeanu și alții aici s-a ales în 1946. ca deputat Dr Aurel Lencuția.

/.

Gr. Ciuhoara

25.

Bihor: Dr Ghiță Crișan, după moartea
lui, ultimul șef: Dr Teodor Roșu
vicepreședinte Dr Romul Pop, secr. gen.
Dr Eugen Chiș alții în comitet Dr.
Petre Popovici, Horia Neagu, Dr Dumitru
Lascu, Tămășianu, Stan, Lăzărescu
avocat Voicula, Ioan Vornicu, Gabriel
Țepelea și alții.

Timiș-Torontal: Sever Bocu, care era
și șeful Banatului, secr. general Liviu
Iuga, vicepreședinte Dr Aurel Lecuția
în comitet: Dr Gaber, Dr Subțire, Dr
Cornel Lazăr, Hoțiegan, Dr Coriolan
Băran, Bugariu, Sava și alții

Severin: Dr Gheorghe Dobrin, urmat de
Ionel Lugojanu, pe urmă Dr
Iosif Iuca, Grigore Popescu
ultimul: Dr Emil Ghilezan
secr. general: Dr Alex Iuca

Caraș: protopop Gașpar, ultimul Dr
Maximilian Radulescu ajutați
de Ionel Gașpar și un tânăr Radulescu

Hunedoara: Aurel Vlad, după ple-
carea acestuia, câțiva ani, locul a fost
necompletat, pe urmă a fost trimis
Dr [illegible]

4.

ca șef provizor: Nicolae Penescu și sub regimul Antonescu tot provizor;
Dr Ilie Lazăr, secr. gen. Dr Iosif Roman, vicepreș: Dr Mihai Tirea, care era șeful plășii Ilia, Valer Poseloni care era și șeful plășilor, Orăștie, Geoagiu și provizor: Hunedoara Dr Gora Moldovan șeful plășii Brad Dr Florentin Pârvu șeful plășilor Dobra și Ilia, Dr Victor Sava, șeful plășii Hațeg și Sarmisegetusa, David învățător șeful plășii Petroșani învățător Damea, Dr Jelescu, Mircea Vlad, și alții ca Titu Lucaci și avocat Budnăreanu.

Alba: Dr Ioan Pop, secr. gen. un tânăr avocat din Alba-Iulia a cărui nume îmi scapă a fost și deputat, în comitet protopop Bobo, Const. Hagea, Papa Zlatna, Oțoiu avocat, Firezanu și Onițiu fost deputat și șeful plășii Sebeș. Cred că din această organizație face parte și Nerva Elekes care este de-acolo, dar care domiciliază în București.

Cluj: Emil Hațiegan, secr. general: Dr Valer Moldovan, Dr Z. Lazăr

./.

Dr Ilie Lazăr

27.

Eugen Hațiegan, Dr Bianu, prof. Valer Moldovan, prof. Iuliu Moldovan, prof. Popovici, Dr Bilău și alții.

Someș: Ghiță Pop, înainte Dr Liviu Micșa - mort - secr. gen. Dr Vict. Pop, Dr Coriolan Pop, Dr Dumitru Man, Dr Iuliu Micșa, avocat Cureu, Dr Ionel Mureșeanu și alții...

Năsăud: Dr Vasile Pahone - mort - Dr Victor Moldovan, plecat la frontul renașterii naționale a lui Carol II. a cărui secretar general era. Ultimul șef și deputat a județului prof. Leonida Pop, secr. gen. Moldovan, învățător, alții Cornel Pop, Marius Pop, Dr Dașmilă Pop și alții a căror nume îmi scapă.

Mureș: Dr Ioan Vescan - mort - Octavian Popescu, Dr Muscea, Ultimul președinte: prof. Ion Bozdog

Turda: Prof. Valer Moldovan, după acesta, ultimul Dr Ionel Pop, fost comisar general al refugiaților - numit direct de d-sa - a d-lui Iuliu Maniu secr. gen.: cred - Gheorghe Moția

ss. Dr [illegible]

arest Cheţianu fost deputat în 1946.

Târnava-Mică: Dr Victor Macavei Dr Ion Bianu, Ion Mulelcanu ultimul Dr Augustin Popa, iar secretar general, avocatul Foaina

Târnava-Mare: Vasile Serbici, secr. general un avocat din Sighişoara alţii Dr Dionisie Roman şi Dr Dim Roman.

Sibiu: V. V. Tilea, după plecarea acestuia: Dr Ieronim Străchiţă, secr. general un avocat Morariu, în comitet Dr Ştefan, Dr Vasiu, Traian Popa, Dr Simonetti şi alţii a căror nume îmi scapă.

Făgăraş: Dr Aurel Dobrescu, secr. general. Dr Coşoreanu, vicepreş. Dr Ionel Giurca, Vasu-Boerin şi alţii a căror nume îmi scapă.

Braşov: Mihai Popovici, după el Voicu Nitescu, iar ultimul prof. Gh. Dragoş, secr. general Dr Precup, membri Dr Căliman Vlaicu, Brănişte, Dr Ţinga cet.

./. Dr Bidoru

Odorhei: Şef Dr Virgil Solomon judeţ 90% populaţie maghiară

Trei-Scaune: Hrom, înainte eram Ghiţă Pop - originar din acest judeţ - şi Costache Lupu

Ciuc: Dr Aurel Tetu, judeţ cu populaţie 90% maghiară.

Bucovina

Storojineţ: Onofrei Lungulescu

Cernăuţi: Iancu Flondor - Soiceanu, alţii Col. Neamţu, Dumitru Moldoveanu Dr Gafencu, Lupu, Onciul ecl.

Rădăuţi: avocat Percec

Câmpulung: Iler Sandu

Hotin: Bzeianu - Lipanu.

Acestea sunt cunoştinţele şi răspunsul meu la întrebarea ale pe prima pagină, pe care am dat-o după cea mai bună conştiinţă şi cunoştinţă.

Gr Ficiocea[illegible]

Capitolul V.

Urmare la declarația numitului Ş[illegible] Tobar

Intrebare: Care au fost principalii organizatori și ideologi ai partidului național-țărănesc până în 1944 și după această dată.

Răspuns: In răspunsul meu la această intrebare, voi căuta a arăta, că principalii „organizatori și ideologi" ai partidului „național-țărănesc au fost înainte de fuziune, pentru ramura ardeleană, cei cari au întemeiat partidul - Marele gânditor Simeon Bărnuțiu, iar pentru ramura țărănească a vechiului regat, teoriile rămase dela Dobrescu Argeș și prelucrate, adaptate, înainte de fuziune, iar după fuziune puse în concordanță cu teoriile și ideologia după care s-a condus ramura din Ardeal. La baza existenței și activității noastre în Ardeal până în ziua de azi au stat tot teoriile vechi și aceasta pentru motivul, că în cele trei decenii, după Unirea dela Alba-Iulia, lupta noastră era tot pentru libertate, pe care n-am văzut-o simțit-o. Noi cei din Ardeal, 99 la sută, V deși ne-am schimbat stăpânirea, dar nu s-au schimbat metodele. Inainte de unire stăteam sub opresiunea și metodele [illegible], iar după unire sub opresiunea

V fii sau nepoți de țărani deci cu inimă curată și legătură de [illegible] de jos

Ghi[illegible]

./.

și metodele altei clase, care stăpânea și a cărei metodă însemna cea mai îngrozitoare <u>tiranie</u>. Am arătat în descrierea ce am făcut în capitolul <u>I</u>. fapte concrete din trecutul partidului, cari toate confirmă afirmațiile mele. Noi - generația unirii - n-am văzut încă nici libertate individuală, nici libertate economică pentru marea masă a cărei fii suntem și pe cari și pentru cari am luptat cu tot devotamentul. După unire toți cei dornici de ceva mai bun, din fostul „vechi regat" - așteptau ajutor și acțiune dela cei cari veneau dintr-o mare „închisoare", care a fost <u>Austro-Ungaria</u>.

VT-am reprezentat

Trebuia să vină o lume nouă, care a anunțat prin calea <u>pâine spre pace pământ</u>, „<u>eliberarea de sub tiranie</u>" a minorităților oprimate de o minoritate hrăpăreață, fără inimă și lipsită de cel mai elementar simț de umanitate. „<u>Viața fără libertate, nu merită să fie trăită</u>". Întemeietorul partidului - naționalo - ardelean - Simeon Bărnuțiu fiu de țărani - din comuna Bocșa jud. Sălaj - care și-a câștigat și o înaltă cultură - trei doctorate în străinătate, și vorbea opt limbi - a fost primul și până în zilele noastre singurul nostru mare <u>ideolog și organizator</u>.

ss. Ghiață

Marile lui calităţi intelectuale
şi sufleteşti l-au determinat să-şi
pună în aplicare "ideologia şi teoriile"
pentru întreg neamul românesc,
acceptând în viitorul de a veni
în Vechiul regat şi a continua lupta
şi răspândirea ideilor mărețe dela
o catedră universitară. Este ştiut,
că după marea adunare din Blaj
-15. Mai 1848, când s-a înfiinţat par-
tidul-naţional - el a fost chemat
la Iaşi unde i s-a oferit la Uni-
versităţile, catedra de drept public.

După această introducere, pe care
am văzut de necesar a o face voi
arăta în cele ce urmează, că
"ideologii şi principalii organizatori"
ai partidului naţional-ţărănesc,
au fost - fără nici-o posibilitate -
de a fi contrazis, după părerea
mea, tot cei doi (unul fiu, celalalt
nepot de ţărani şi fiu de, om al
legilor, magistrat) "şefi cari" şi-au
dat mâna şi cari s-au legat sufle-
teşte, a-şi servi neamul, pentru
a-l vedea deţinut de alte nea-
muri în plin avânt şi progres.

Iuliu Maniu, fiul magistratului
Ion Maniu, fiu de ţăran, împreună
cu Ion Mihalache, fiul ţăranului sărac
şi oprimat, Ioan Mihalache, se înţe-
legeau între ei şi pe urmă văzând

[signature]

4.

o formă și încadrând obiectivele ce urmăreau în ideologii și forme juridice, porneau la drum spre a organiza.

Așa se petreceau lucrurile în mod simplist spus.

Deci primii ideologi și organizatori în toate domeniile vieții ale partidului erau: Iuliu Maniu și Ion Mihalache.

Avea partidul național-țărănesc și alți distinși cărturari; și personalități erudite și instruite în toate specialitățile și a căror cunoștințe științifice au fost puse în serviciul partidului, atât teoretic, cât și practic.

Unul dintre cei mai eruditi și care pe lângă vasta lui cultură teoretică, mai avea și pasiunea și talentul practic de a-și exterioriza cunoștințele, aceasta era principalul colaborator a celor doi șefi; secretarul general, mult regretat: Virgil Madgearu.

Virgil Madgearu a pus bazele cercului de studii a partidului, unde toți cei doritori și cu vaste cunoștințe teoretice aveau posibilitatea să-și servească partidul.

[illegible]

/.

"Cercul de Studii" sub conducerea spirituală a lui Virgil Madgearu a atras multă lume doritoare a activa pe această linie.

El dădea directivele și propunea tot felul de comisii cari prezentau spre dezbatere forurilor "Statutare" diferite proiecte.

După moartea lui Virgil Madgearu la președinția acestui cerc de studii a fost tot un erudit cărturar, dar care nu mai avea posibilitățile lui Virgil Madgearu; sub președinția căruia, activitatea n-a mai fost o totală realizare. Acesta a fost prof. Popovici Tașcă, un distins economist, profesor la Academia de Comerț. Alt ideolog care a fost, la întemeierea partidului țărănesc principalul colaborator și organizator împreună cu Ion Mihalache a- cestui partid țărănesc e Ion Răducanu. Toate tezele, baza și ideologia partidului țărănesc din vechiul regat a fost pusă de Ion Mihalache și Ion Răducanu, baze și ideologie, care pe urmă a trecut prin toate forurile și care n-a suferit multe și mari modificări, din partea acelora cari le criticau și dezbăteau.

Ion Răducanu

Virgil Madgearu

[signature]

6.

Însă şi acest „ideolog" şi organizator Ion Răducanu, în viaţa practică şi ca activitate publică - ministru - cât şi ca atitudine personală, s-a arătat şi manifestat în completă contrazicere cu tot ce a afirmat teoretic.

Unul dintre conducătorii principali ai partidului şi cu vastă cultură teoretică a fost şi Mihai Popovici, în casa căruia de multe-ori eram chemaţi; tot felul de „specialişti" la discuţii; şi de unde de foarte multe ori ieşeau „proiecte" cari trecute prin forurile „statutare", partidul şi le însuşea. La Mihai Popovici s-a discutat în câteva şedinţe şi un proiect agrar pe care l-a prezentat ministrul de agricultură de-atunci: prof. Ion Hudiţă. (ministru în guv. Tătărăscu) În această chestiune Ion Mihalache, redactarea căruia a rămas definitivă, poate da informaţiuni.

Un alt ideolog şi teoretician al partidului a fost şi fostul secretar general - înaintea lui Nicolae Penescu - Ghiţă Pop, care avea o vastă cultură. El era un mare teolog, bun cunoscător

./. [signature]

a problemelor sociale generale
și a situației interne din toate
punctele de privire din toate țări-
le. Ghiță Pop, care vorbea perfect
toate limbile principale, după prof.
Const. Stere era și cel mai mare
„slavist" al nostru și era și un
talentat gazetar.

Articolele lui Ghiță Pop
ale pe vremuri din ziarele Ade-
vărul și Dimineața, erau un fel
de directive în special în proble-
me universitare. Profesiunea lui:
a fost profesor de liceu, de limba
și literatura germană, dar era și
doctor în drept, cu o foarte vastă
cultură sociologică. Avea însă pa-
siunea activității politice și gaze-
tărești, care a practicat-o din
tinerețe. Ghiță Pop a fost unul
dintre cei mai distinși ardeleni
și ~~în același~~ unul dintre cei mai
corecți în viața publică și de o
modestie proverbială în partid.
Era mult stimat și iubit de toți.

Un alt ardelean cu o mare re-
putație de „ideolog" necontestat prof.
Iuliu Moldovan, fost înainte de
Unirea din 1918, - la Unire - do-
cent universitar la Viena - El este au-
torul primei mari și moderne legi:
„Legea Sanitară" ./. [signature]

Sub subsecretariatul lui, s-a înfiinţat şi direcţiunea „~~Cultura Poporului~~", care a fost pusă atunci sub conducerea directă a romancierului: Liviu Rebreanu - tot un intim şi bun colaborator a lui Iuliu Maniu, ajutat de Emanuil Bucuţă.

Durere, această direcţiune, după plecarea lui Iuliu Maniu a fost desfiinţată.

Un alt ideolog şi organizator în partidul naţional ţărănesc a fost şi fostul ministru al instrucţiunei: Dimitrie Gusti, care a înfiinţat institutul social, şcoala ţărănească şi care prin elevii ieşiţi de sub conducerea lui a făcut multe lucrări bune şi practice pe teren. Bolată mi-a satisfăcut dorinţa, ~~făcând~~ venind în judeţul meu - Maramureş - şi trecând frontiera şi la românii rămaşi peste Tisa, în fosta Ceho-Slovacie, unde el personal a dat directive şi am înfiinţat şcoala ţărănească prima pe ţară, biblioteci în 27 de comune, conferinţe, atheneie populare, case naţionale, iar pentru elevii şi studenţii români din Ceho-Slovacia, burse

I. [illegible]

Capitolul VIII.

Urmare la declarația numitului
V. Ilie Sora

Intrebare: Când ați primit suma de 57.000.000 (cincizeci și șapte) milioane de lei, cine anume au contribuit, cu cât au contribuit, ce s-a făcut cu această sumă și cine mai cunoaște acest fapt?

Răspuns: La masa dela Eugen Hotiegan, la care au luat parte mai mulți prieteni de partid, masă care era prezidată de fratele mai mare a amfitrionului: Emil Hotiegan, s-a pus în discuție de către cineva, că trebue să se strângă o sumă mai mare pentru suportarea cheltuelilor acțiunii ce conduc eu în partid. Au fost discuții și critici, că partidul nu ajută această acțiune. După lungi discuții s-a căzut de acord să se facă în mod obligator pentru cei mai înstăriți această încasare. Au început certurile și criticile între cei cari își cunoșteau situația materială: Eugen Hotiegan și Zerva Elekes. La discuții le-am făcut cu toții obiecțiunile. Toate discuțiile erau conduse de Emil Hotiegan. S-a început la urmă, angajamentul ca și-a

I. [illegible]

sunt fiecare de a contribui. Atunci nu s-a primit nici-un leu și cei de față s-au angajat, că vor achita și că să adune și strânge această sumă ce vor da ei, și alții încă. Dr. Lena Bizam această a fost dorința exprimată la acea masă de Eugen Hațiegan, fapt la care imediat am consimțit, Bizam fiind și vicepreședinte a secției ardelene din Capitală. Eu nu am controlat nici-odată, decât am auzit dela Bizam și Georgescu că în total această ~~totală~~ este sumă (5.000.000) de care au dispus ei de-a lungul acțiunii. Cât au încasat dela cei prezenți și dela alte persoane nu pot preciza tot ei. Eu am avut completă încredere în ambii colaboratori ai mei. Îmi amintesc că la această masă au fost de față: Emil Hațiegan, Eugen Hațiegan, Ierva Elekes, Radu-Victor, funcționar, care s-a angajat – verbal – că oferă și el un milion, Dr. Vlad Hațiegan, Ing. Agârbiceanu, nu sunt sigur dacă a fost și Dumeaș, Dr. Lena Bizam, mi se

[signature]

Altul care trecea în partid ca mare ideolog a fost prof. Valer Roman, acesta este cel mai bun cunoscător a tuturor problemelor ardelene, și este mult iubit și respectat de noi toți.

Ca economist cu reputație era și D.R. Ioanițescu, prof. la academia de Comerț, care s-a afirmat și în viața practică, ca ministru.

Ernest Ene, economist reputat a fost intimul colaborator a lui Virgil Madgearu, având fără stabilitate și credință sinceră în teoriile ce afirma. El din mare industriaș ce a fost și felul cum înțelegea să trăiască, nu a fost înțeles de noi ce anume l-a determinat la trecerea în frontul plugarilor.

Dintre cei mai tineri: Dr Ionel Pop, cu o vastă cultură juridică și economică, precum și un mare talent de scriitor. Pledoariile lui Ionel Pop au fost unice în fața instanțelor judecătorești, iar articolele lui erau mult savurate și comentate. Propunerile lui în forurile partidului erau totdeauna acceptate. A condus și mari întreprinderi economice.

Vazi un mai tânăr, 66 de ani

După doctoratul juridic și-a mai completat studiile în Anglia și Germania.

ss. [illegible]

10.

Distinși conducători și ideologi în partidul național-țărănesc erau prof. Victor Jinga - prof. Ghiță Dragoș și prof. Eugen Dumitrescu.

Unul dintre cei mai activi, care era intimul colaborator a lui [illegible] [illegible] la pregătirea tuturor proiectelor financiare era Ionel Lugojanu și Iliescu Lazăr, ambii bine pregătiți. Ionel Lugojanu avea și o frumoasă cultură juridică și cunoștințe de limbi streine, precum și talentul scrisului și era foarte căutat conferențiar. A fost mulți ani și organizatorul partidului și șeful în jud. Severin-Lugoj.

Vreme și consilier tehnic în ministerul de finanțe

Sever Bocu mare ideolog și organizator, la fel, și unul dintre cei mai vechi și mare gazetar. Era șeful partidului - în Banat - era mult iubit.

Ca miniștrii, atât Bocu cât și Lugojanu au erau excepționali. Mare organizator și capabil tehnician era inginerul Ștefan Vidrighin, sub conducerea lui căile ferate au fost reorganizate.

Un mare ideolog și organizator a fost dr. Victor Deleu - organizatorul Corpului de Voluntari din Rusia - din foștii prizonieri ardeleni, după primul război mondial. El a organizat, poliția și jandarmeria în timpul Consiliului Dirigent, după unirea dela Alba-Iulia.

dr. [illegible]

Ghiță Crișan, fost secretar general al organizației ardelene a partidului și șeful jud. Bihor. El a organizat în București - Cercul;-

Mare rol au avut în partidul național-țărănesc și gazetarii, cari făceau parte din partid atât în Ardeal cât și în restul țării. Ei erau organizați în „Asociația de presă". În Ardeal erau Sever Bocu, Ghiță Pop, Victorian Tărtăreanu, Sebastian Bornemisa, Dr Zaharia Boilă, Dr Augustin Popa, Pavel Pavel, prof. Nicolae Buta, Dr Aurel Buteanu - fost ultimul președinte a asociației ardelene; din cei mai tineri, Corneliu Coposu, Const. Hagea, √ Vasile Dumitrescu, Vasile Netea, Anton Mureșeanu, Gabriel Țepelea.

√ Ion Groșanu

Toți aceștia erau și membri ai partidului în diferitele organizații județene, ba unii chiar șefi de județe și foști deputați; unii chiar foarte buni conferențiari și ideologi.

Unul dintre cei mai mari ideologi, cu mare cultură și talent în partidul național-țărănesc a fost profesorul Petre Andrei, alăturea cu el a intrat în partid celălalt ideolog și mare talent care a fost mulți ani și directorul ziarului partidului: prof. Mihail Ralea, mare talent și organizator

/. [illegible]

în partid a fost Armand Călinescu, care avea și un mare talent oratoric. Alături de acesta, ca mare organizator și mare orator a fost și Mihail Ghelmegeanu. Toți aceștia puteau însă nu au putut rezista lui Carol II, călcând în picioare tot ce au afirmat și intrând în tot felul de combinații guvernamentale fasciste. Am avut cu prof. Petre Andrei, care s-a sinucis, o conversație. Mi-a spus-o categoric, că este foarte „decepționat." Era un om foarte de treabă, a avut mustrări de conștiință.

Important rol și situație au avut în partid și cei doi intelectuali: Grigore Gafencu și Costel Vișoianu, cari erau specialiști cu reputație în problemele de politică externă. Ambii și buni scriitori, gazetari și conferențiari. Gafencu fost și șef de județ și deputat, a cărui discursuri erau mult savurate, iar Vișoianu avea și talent literar, am scos împreună cu Mihail Ralea revista „Viața Românească", și erau și foarte buni prieteni.

[illegible]

Unul dintre marii ideologi și organizatori ai partidului, care până la moarte a fost membru al partidului național-țărănesc a fost prof. Constantin Stere, alături de care pe teren, era nedespărțit țăranul fără cultură, dar cu mult bun simț și cunoștințe practice și talentat, Ion Codreanu, a cărui „discursuri" și întreruperi spirituale în parlament erau mult comentate.

Dintre bucovineni: prof. [illegible] Soreanu și Dimitrie [illegible], [illegible] excepțional.

Atașați prin simpatii - unii - de partid, au fost și unii gazetari ca Emil Fagure, directorul ziarului „Lupta", Emanoil Socor dir. ziarului „[illegible]", precum și dr Graur și președintele Scriitorilor: Victor Eftimiu, care a fost și membru al partidului. La toți aceștia partidul le-a oferit și loc de deputat în primul parlament liber ales.

Partidul a oferit și avut în parlament 8 gazetari, aleși de „Asociația presei, între cari și Nichifor Crainic și Pamfil Șeicaru, ambii directori de ziare pe cari i-a dat spre a fi aleși „Asociația presei"

Victor Eftimiu, sub președinția lui Ion Mihalache a fost foarte activ, ținea conferințe, lua parte la adunări etc. El este autorul

I. [illegible]

Marşului partidului, marş, care însă, nici ca text, nici ca melodie n-a avut priză, aşa că nu-l mai ştie nimeni.

Ca organizatori, executanţi pe teren, sunt foarte mulţi în fostul partid naţional-ţărănesc.

Numele celor din provincie le-am arătat în capitolul IV.

In Capitală, după fuziune cel mai activ şi bun organizator precum şi bun gospodar şi intitulat „primul mare primar", care a făcut lucrări mari, a fost Dimitrie Dobrescu, care era foarte iubit de cetăţenii capitalei.

Un alt organizator al partidului în capitală a fost Const. Angelescu, alături de care activau în organizaţia capitalei toţi foştii prieteni ai lui Take Ionescu şi Nicolae Filipescu. Imi amintesc de câţiva prieteni ai lui Angelescu cari au avut roluri mari şi activitate în partid şi anume: Vasile Toncescu, fost vice preşedinte a camerei;

./.

15.

Petre Frumușeanu fost secretar general la min. de interne, Romulus Giurceanu, fost vice preș. a Senatului, Cezar Siminescu, prof. Emanoil Antonescu, Ion Clinciu, fost vice preș. a Senatului, Constantin Olgiu, fost deputat, Cristea Zăcălescu fost deputat.

Un mare șef al capitalei și județului Ilfov a fost și Grigore Filipescu, care avea sub direcția sa și ziarul moștenit dela părintele său „Epoca" unde scriau gazetari mari, în frunte cu Pamfil Șeicaru.

Ultimul mare șef al capitalei a fost Virgil Madgearu. alături de care a funcționat cu mare trecere în capitală, un tânăr: Tănăsescu, care întâ după moartea lui Virgil Madgearu s-a retras din partid.

Cu Virgil Madgearu au colaborat numai câțiva din cei vechi, în locul lor venind oameni noi, și tineri, din toate clasele.

Încetul cu încetul au devenit stăpâni în organizația Capitalei, de tot alți oameni, dar cari erau selecționați și promovați în diferite situațiuni, iar cei vechi, trecând în diferite organizații județene.

După despărțirea grupului Vaida, Madgearu a căutat șefia jud. Ilfov, lui Popescu-Zorica, datorită de care au trecut mulți din organizația capitalei.

Ultimul șef și conducător a Capitalei a fost Dr. Nicolae Lupu, care era și șeful partidului național-țărănesc, în vechiul regat.

Cu Dr. Lupu, iar au venit mulți oameni noi, Ultimii șefi de culoare au fost. Marinache la Culoarea de Verde - acum Ion Leon la culoarea ~~Galben~~ Albastră

I. [illegible]

Cazar Liminescu, lo. culoarea Negru, Dr Lucian Stănculescu, la culoarea Gollian, acesta fiind şi secretarul general a organizaţiei Capitalei.

Activitatea acestei organizaţii, sub generalul Antonescu s-a desvoltat, împreună activitate ce a fost era activitatea „refugiaţilor" din Ardeal, pe cari partidul i-a organizat în afară de celor patru culori, dar care nu era admisă ca organizaţie „Statutară", cu toate că avea club şi activitate unică în partidul din Capitală. În această organizaţie, şi prin aceasta, s-au făcut câteva demonstraţii publice a căror rezultat este cunoscut.

După 23 August obiectivul principal, „lupta pentru distrugerea „Verdictului dela Viena" ne mai fiind, şi refugiaţii treptat-treptat se înapoiau la vetrele lor, aşa că şi activitatea de partid a slăbit.

Această activitate cu refugiaţii, până la arestarea mea am condus-o eu, cu un mare comitet

/. Ghiurco

Am arătat amănunțit la mai mulți anchetatori, precum și în capitolul I. tot ce s-a putut atunci.

O altă organizație a partidului „Statutară" – a fost, organizația feminină de sub președenția doamnei avocat Ella Negruzzi, care în ierarhia de partid în capitală, era înaintea șefilor de culoare.

Alte organizații „Statutare" eu nu cunosc.

Aceasta îmi este răspunsul la întrebarea de pe prima pagină.

[illegible]

Capitolul VI.

Urmare la declarația numitului Ilie Lazăr.

Intrebare: Care au fost metodele de muncă în partidul național-țărănesc (în interior)?

Răspuns: In răspunsul ce voi da anchetatorilor mei la aceasta întrebare, voi preciza dela început un singur lucru și anume:

In lunga mea activitate politică, în cadrul partidului național-ardelean, înainte, și național-țărănesc -după fuziune- am avut o singură metodă impusă de conducerile cari s'au succedat, metodă care a fost generală și dela care nici un moment nu am abătut. Prin această metodă generală mi s'a impus ca toată activitatea și metodele suplimentare, individuale să aibă pecetea strictei legalități, să fie morale, corecte, adevărate, drepte și să urmărească un singur scop: ascensiunea și progresul acelor mulți, în serviciul cărora suntem, din mijlocul cărora ne-am ridicat și de cari suntem atât de legați prin legătura de sânge.

Din punct de vedere formal mi s'a impus respectarea prevederilor „statutare", dela cari la fel ~~nu~~

Ilie Lazăr

/.

nu am înțeles să mă abat. Partidul
național-țărănesc atât, prin conducerile
centrale cât și cei dela diferitele con-
duceri periferice se ghidau în liniile
generale, după aceste principii. Nu
am căutat în activitatea mea să îm-
prumut metode ca acelea: („Macht
ist Recht") — puterea este dreptul —, cari
nu sunt în firea și inima nea-
mului meu de țărani. Nu am în-
țeles nicicodată (voi demonstra acest
lucru în cele ce vor urma, cu acte
concrete) să nesocotesc și pentru ad-
versarii mei aceleași drepturi cari
le pretindeam și pentru mine și
pentru partidul pe care l-am ser-
vit cu devotament și loialitate.

Prin executarea corectă și loială
a dispozițiunilor „șefilor" mei
am urmărit un singur lucru și
anume: încrederea lor desăvârșită
pentru ca la un moment dat, să
pot obține pentru cei mulți cari
și-au pus și ei nădejdea și încre-
derea în mine, cât de mult
bine și cât de multe realizări
și fapte pentru ei. În consecință:
eu și probabil și alții în situația
mea, s-au condus după metode

./.

individuale, la baza cărora stăteau metodele morale generale, și cele formale „statutare", date ca directive, de către cei de la conducere.

Metodele de mai sus, deși în „partidul național-țărănesc nu erau „metode tip", sau o singură metodă impusă, ci erau mai multe metode atât la conducerile centrale cât și la cele periferice. Totul era în funcție de ce se urmărea în cazuri concrete și de ce încredere a conducerii, să lucreze cel care utiliza „metoda individuală".

Lucrul principal pentru toate aceastea metode era ca să fie încadrate în principiile generale morale și corecte și din punct de vedere formal să fie conforme cu prevederile „Statutare". După aceasta „premisă", voi arăta, că cei trei „șefi" de care prin lunga mea activitate corectă, și devotament ce l-am dovedit, și-au pus, și ei la rândul lor toată încrederea atât în persoana cât și în faptele și „metodele individuale" ce prezentam intimii lor colaboratori încercați. Dar lunga experiență și contactul direct cu executanții pe teren, și șefi, ne

/. [illegible]

era atât de cunoscută încât eram convinşi în orice chestiune ce întreprindeam, că opinia „conducerii" în acea chestiune este una singură.

Metodele lui Iuliu Maniu ne erau atât de cunoscute încât ne puteam permite a „lucra" şi conduce, chiar fără alte dispoziţii.

Cunoşteam vederile şi metodele lui în toate problemele ce aveam de rezolvat. Acestea metode erau metode bine gândite şi nu bruscam anumite situaţii când trebuiau utilizate. Pentru Iuliu Maniu unul dintre cei mai preţioşi colaboratori a fost totdeauna: Timpul. El nu expunea inutil pe colaboratorii săi, dar nici nu părăsea terenul şi nu renunţa la credinţa lui de dragul unui rezultat momentan, sau a unei parveniri personale. De aici explicaţia, că el, care se ghida după marile principii generale şi care urmărea cu atâta fanatism progresul neamului lui de ţărani, despuiaţi dealungul secolelor de cele mai elementare drepturi, era mereu în conflict ideologic cu cei „grăbiţi" şi puternici.

./. [signature]

Metoda lui Iuliu Maniu, care o alesese în diferitele situațiuni, a fost aceia pe care el a examinat-o cu mult calm și judecată sănătoasă, inapelabilă.

In lunga lui activitate politică, toți colaboratorii lui s-au convins, că aproape totdeauna și în toate cazurile el avea dreptate și prevederile lui s-au verificat. Timpul - prețiosul lui colaborator - a confirmat totdeauna această susținere.

Tare pe credința și principiile lui curate și generoase el era și un șef de mare curaj. El nu se conducea în chestiuni mari ale neamului și poporului de mici combinații și interese personale. S-ar crede la un moment, că susținând cele ce afirm cu atâta hotărâre, se datorează unui fanatism sau mit. Nu, în lunga colaborare cu acest „șef" m-am convins, că toți ceilalți, de simpatia cărora la fel m-am bucurat, erau la o așa mare distanță, încât acest adevăr m-a determinat ca în trecut să renunț la situații înalte ce mi se ofereau, să rup legături intime familiare și să dau colabo-

[signature]

6

şi metoda lui Iuliu Maniu. Acest om, care n-a fost cunoscut şi apreciat, timp de o jumătate secol, a fost „Spiritus rector” conducătorul nedisputat a neamului. Părerile lui la diferitele epoci şi acţiunile lui personale au fost încununate de succese de săvârşite. Toţi colaboratorii lui din trecut, în lupta pentru libertatea neamului, credeau şi acceptau părerile lui ca inapelabile şi cele mai bune. Rezultatele discuţiilor finale cu diferiţi reprezentanţi din fostele împărăţii Austro-Ungaria, precum şi după unire cu diferiţi factori politici şi „regi”, i-au dat lui Iuliu Maniu <u>completă dreptate</u>, iar metodele lui, au fost cele civilizate, mărețe şi generoase fără bruscări şi fără renunţări, şi cu sacrificii cât se poate de mici. Revoluţia din 1918 din Ardeal, (situaţia în fruntea căreia era tot el-la Viena) a fost cea ce nu s-a mai văzut de-a lungul istoriei. De-aici explicaţia, că Iuliu Maniu, în opinia publică a neamului românesc, precum şi,

/. [signature]

în contactul cu lumea și tactul din afara granițelor țării a fost totdeauna de actualitate și pe primul plan. El nu și-a pierdut nici-odată trecerea ~~și~~ popularitatea și încrederea ~~enormă~~ ce aveau cei mulți în el. La fel streinii (și afirm aceasta, din auzite direct) îl admirau și considerau ca unul dintre oamenii politici de mare prestigiu și cu mari calități. Nu odată era vizitat sau chemat să-și spună părerile în diferite chestiuni mari internaționale.

Metoda lui civilizată și plină de bunătate și dreptate îl făcea pe toți să-l urmeze și asculte. Nu odată am asistat și auzit discuții între el și reprezentanții altor neamuri și interese, și am rămas atât cu „prietenul" cât și streinul „încântat de om și de șef". Aș putea continua la infinit cu demonstrațiile mele, aducând fapte concrete la cunoștința anchetatorilor mei, pentru a-l arăta pe Iuliu Maniu și metodele lui, cari au fost copiate și de mine, ca cele mai generoase, dar voi încheia această introducere a capitolului VI. pri-

I. [illegible]

nând pe hârtie și lucruri și fapte concrete desăvârșite de alți factori între alte împrejurări. Alta era metoda unui Vaida-Voevod alta a unui Iuliu Maniu Mihalache și toate metodele ce aveau, erau întrebuințate în diferite situațiuni și având a servi alte și alte obiective.

La fel, alte metode aveau unii din colaboratori, dependând de calitățile celui care utiliza metoda; și alte metode se întrebuințau pentru cetățenii țării din diferitele regiuni ale țării. Alte metode se întrebuințau la alegeri generale, alte la alegeri parțiale și colaborări cu alte partide, la noi în Ardeal în special contactul cu minoritățile, cu diferitele clase sociale, cu diferiți reprezentanți ai profesiunilor, cultelor etc.

Alte metode se întrebuințau la conferințe publice, la întruniri, la manifestațiuni culturale etc. Alte metode se întrebuința, la mese politice, unde se urmăreau scopuri politice, alte în localuri publice și alte în familie etc.

ss. [signature]

Alte metode se intrebuințau în vorbă și scris în Bănat, alte metode în Maramureș, alte metode în Capitală, alte la Țară, alte în regiuni cu populație mixtă, și alte în regiuni industriale.

Pentru a întrebuința metoda cea mai bună, corectă morală și conducătoare la scop, cel care era chemat a pune în aplicare metoda, trebuia să fie convins, sincer, bun cunoscător a realităților și să aibă și calități personale - (cultură, talent oratoric, de scriitor, animator)

Vaida-Voevod - personal, un om foarte simpatic, era mult iubit de noi, dar metodele lui nu erau metodele unui conducător. El era omul metodelor „prin persuasiune", el nu era prevăzător și nu avea liniște și calmul necesar. Vaida în trecutul său, și în luptele grele din fosta Ungarie, a fost cel mai apropiat și intim colaborator a lui Iuliu Maniu. Niciodată timp de 42 de ani n-a ieșit din vorbele și conducerea spirituală a lui Maniu, afirmându-se în aceasta situație ca cel mai bun și disciplinat executant. Nu odată ne spunea: „Maniu este cel mai bun dintre noi, el nu greșește niciodată, voi să-l urmați în fiecare clipă, el, cum om sfânt și-a dat viața întreagă"

./. [signature]

10.

Aceasta declaratie a făcut-o la o sedință a Comitetului provincial, când trebuia să lichideze niste neînțelegeri între niste prieteni, ca să ne dovedească că trebuie să fim ascultători și disciplinați.

De-aceia plecarea lui și despărțirea ~~lui~~ de Maniu, la dorința regelui Carol II, a fost o mare durere pentru Ardeleni și chiar și pentru el, care dela despărțire până la moarte n-a mers decât din greșeli în greșeli.

Să afișezi un program în care nu crezi, și împotriva căruia ai luptat „o viață de om", la sfârșitul carierii tale politice, numai pentru a satisface dorința unui om — regele — a cărui favorit preferai să fii, numindu-te „homo regius" a fost cam de neiertat pentru noi.

După plecarea lui Vaida celalalt „șef" și conducător a partidului: Ion Mihalache, a venit cu metodele lui bune, corecte și cu cele mai curate și bune intenții. Mihalache a căutat ca prin munca și prezența lui peste tot în toate direcțiile să se pună la adăpost de orice surprize

./. [signature]

cari la un moment dat, ar fi dus la complicațiuni.

El se pierdea în amănunte, și era bănuitor, și la un moment dat foarte pesimist. Totuși toată energia lui și-o punea în serviciul partidului pentru a-i salva unitatea, împotriva factorului constituțional - regele -, care se conducea după lozinca tuturor regilor absoluți, „divide et impera".

Trebuie să recunoaștem însă și faptul că Mihalache era în acel timp într-o situație foarte grea, vrând să salveze unitatea de partid și onoarea sa personală. Metodele lui au fost simpliste, dar pline de bună intenție și corectitudine.

Eu cu d-l Mihalache n-am prea avut în trecutul nostru politic, prea mult contact. Știu atâta că el avea pasiunea și metoda de a munci și colabora la tot felul de planuri de organizare cu comitete, unde se pierdea timp fără rezultat practic. Ca organizator pe teren, ca orator, animator este, după părerea mea, unicul, ca conducător însă, el singur se diminuă și desconsideră, deși, cred că exagerează, fiindcă are mai

./. [signature]

Calităţi intelectuale şi sufleteşti:

În cele ce urmează, indicând caracteristicele celor trei „şefi" a căror acţiune şi metode le-am executat în trecutul meu politic, voi arăta cum am lucrat şi care mi-a fost metoda de muncă" în cele câteva" funcţii statutare, şi care a fost metoda individuală şi rezultatele obţinute prin această metodă. Deci mă voi ocupa de metoda individuală mai mult, aceasta nu o fac pentru a lăuda şi prezenta [illegible] şi autobiografia" ci fiindcă, metoda şi faptele personale „adoptate" şi susţinute de conducere îmi sunt cele mai bine cunoscute şi pe cari fără posibilitate de contra-ficare le pot arăta mai fidel şi mai exact anchetatorilor mei.

De la început precizez un lucru, şi anume: eu în partidul naţional-ţărănesc am făcut parte din echipele de luptători, animatori şi organizatori pe teren, dând viaţă programului, ideilor şi metodelor altora şi acei „alţii" erau „şefii" şi conducătorii „spirituali" ai diferitelor forme din conducerea partidului.

[signature]

Necesitatea mi-a fost pasiunea și singur m-am ținut la o parte de alte metode unde calitățile mele nu m-au predestinat, și unde alții erau mai corespunzători. Eu nu eram „diplomatul" și „teoreticianul" pasionat și pregătit pentru astfel de acțiuni, în schimb pentru a exterioriza ideile și teoriile altor mai competenți eram unul dintre cei mai buni – spun alții – în partid.

Acest adevăr știut fiind, și „combinațiile personale" ale altora neprezentându-mă pe teren, aproape totdeauna se făcea apel la serviciile mele. Așa își explică că la un moment dat din cauza devotamentului meu pentru partid și „șef" mi s-au încredințat o mulțime de situații de „muncă" grea că m-am extenuat, iar efortul depus, stabilit de medicii mei curanți mi-a cauzat o boală grea – ulcer duodenal – care până la sfârșitul vieții îmi amenință ființa fizică.

Programul general al partidului, era trecut și acceptat de toate forurile „statutare",

iar difuzarea acestui program se făcea prin broșuri, manifeste și presa partidului. Organizațiile județene, înainte de a difuza prin întruniri și presa locală, programul conducerii centrale, îl supuneau unei largi discuții în cercul de studii și în forurile statutare județene, pregătind și adaptându-l situației locale.

În organizația condusă de mine, unde aveam și cerc de studii, am adunat prin un „chestionar" toată situația și informațiile din organizațiile locale.

Trimiși speciali cu cunoașterea celor locali luni de zile au adunat materialul, răspunzând la întrebările din „chestionar". Așa că un astfel de „chestionar" se depunea la conducerea centrală, altul la conducerea județeană și altul rămânea la conducerea locală. Aceasta reda icoana fidelă a situației locale din toate punctele de vedere. Când mi se prezentau în comitetele județene diferite proiecte, înainte de a le supune elaborării în cercul de studii examinam și oglinda fidelă a situației politice, economice, sociale ect, cu ajutorul acestui chestionar".

./. - [signature]

Un astfel de „chestionar" conținea arătarea și răspunsul exact la întrebări în toate domeniile, de pildă:
Ce populație are comuna?
Ce alte naționalități sunt?
Câți meseriași sunt în comună?
Câți comercianți?
Ce întindere de pământ cultivabil?
Cât izlaz? Câte vite? are păduri de munte? are pășune comunală? Cât pământ are gospodarul cel mai înstărit, câți inși fără pământ? Câți oameni din comună sunt plecați la munci industriale? Câți bolnavi în comună, câte vizite a făcut lunar medicul oficial? Câte partide sunt în comună? Este casă națională, club, bibliotecă? Câți copii sunt la școală? Câți la studii, la meserii? Care este spiritul public în comună? Ce ar mai fi necesar în comună? și alte întrebări importante în toate domeniile, nerămânând nici-o chestiune și situație nelămurită.

Acest sistem și metodă a mea mi-am cerut-o și eu, că am pus-o în aplicare și alți conducători de județe. Având deci icoana fidelă din întreg județul, căutam să prezint câte un program sau proiect de conducerea centrală, îl supuneam discuțiilor publice de colaboratorii mei în cercul de studii, care după ce îl desbăteam și pu-

/. [signature]

nevoii în concordanță cu situația locală, îl mai trimeteam la comentarii le specialiștilor în afară de partid, pe urmă, cu observațiile tuturor competenților adăugam o largă publicitate, atât prin presa locală cât și prin broșuri speciale, depinde de importanța proiectului, după aceasta echipe speciale ne deplasam cu tot materialul și organizam întruniri publice. S-a întâmplat de multe ori, că proiecte și programe pregătite în cercurile de studii ale conducerii centrale erau cenzurate și retrimise pentru a accepta modificări. Aceasta operație se făcea prin șeful județean care arăta prin un "memoriu" detaliat necesitatea" de a se modifica sau schimba, totul după o amănunțită studiere și cunoaștere a situației locale. Acest procedeu și metodă de retrimitere se făcea, atunci, când un proiect nu se trimitea fără a ști care și a cunoaște situația și necesitățile locale. Organizația condusă de mine - Maramureș - a prezentat înainte, conducerii centrale un program de realizări necesare, așa că conducerea centrală, avea întreaga situație și tot materialul pregătit

./. Ghiulescu

iar acești ani când ne ~~prezentam~~
cu cei mai indicați specialiști
pentru a da lămuririle nece-
sare. Aşa am procedat în trecut
şi datorită acestei metode, precum
şi simpatiei şi aprecierii de care
mă bucuram la conducerea
~~Cas~~ Centralei, am obţinut şi rea-
lizat o mulţime de lucruri, cari
şi azi servesc ~~unei~~ mulţimii a-
păturii de jos.

Aşi putea înşira o mulţime de
realizări mari sub scurta guvernare a şefului
meu Iuliu Maniu, şi cu ajutorul mi-
nistrului agriculturii din acel guvern:
Ion Mihalache, dar nu voi continua
pe această linie pentru a nu displace
anchetatorilor mei şi a nu părea, că fac
prea multă autobiografie, cum mi
s-a făcut această observaţie. Dacă am
relatat de necesar a arăta fapte concre-
te şi realizări, cu metoda personală, am
făcut acest lucru pentru motivul, că
în tot timpul vieţii mele şi luptelor grele
ce am dus, ca om de partid, am fost
la datorie, loial, corect, devotat şi activ, iar
pentru toate acestea eu niciodată n-am
cerut şi n-am avut nici un fel de re-
compensă, ba refuzând chiar cele mai
înalte demnităţi ce mi s-au oferit
în Stat. Dealtfel, am ales să arăt
faptele cele mai binecunoscute, cari le-am
făcut chiar eu personal, pentru ca răs-
punsul ~~???~~ la întrebare să fie cât mai posibil
de perfect şi exact.

Ghiulea

./.

Poate am caracterizat prea mult, arătând și fapte mari săvârșite de Iuliu Maniu, aceasta am făcut, deoparte fiindcă acest om și faptele lui nu le sunt cunoscute anchetatorilor mei, de altă parte fiindcă în foarte multele anchete ce mi s-au făcut în acești opt ani, Maniu a fost caracterizat, ca „mincinos". Mie mi-a imputat unul din anchetatori că „n-a fost la încoronare", altul mi-a spus „este un zaharisit", iar ultima observație a fost: „Maniu e un escroc și cine a fost cu el e tot escroc". Aceastea cuvinte m-au făcut să sufer mult, și aceasta a fost încă un motiv care m-a determinat să pun pe hârtie aprecieri personale și fapte mari ale lui Iuliu Maniu.

În acest răspuns al meu la întrebarea „Care au fost metodele de muncă în partidul național-țărănesc în interior", am arătat ce am știut despre metodele „șefilor" și care mi-au fost metodele mele personale. Sunt la dispoziția și ordinul anchetatorilor mei pentru eventuale completări, sau răspuns la alte întrebări, cu cea mai mare bunăvoință și conștiință.

Capitolul VII.

Urmare la declarația numitului Ş. Ilie Lazăr.

Intrebare: In activitatea d-tale politică care a fost sprijinul primit dela partid din punct de vedere intern și extern și care a fost sprijinul dat de d-ta partidului, inainte și după 23. August 1944.

Răspuns: La această intrebare voi răspunde cu următoarele fapte:

Sprijinul material dat de partid pe plan intern a-și putea afirma cu siguranța de a nu fi desmințit, a fost aproape inexistent in timpul când duceam luptă grea în opoziție, până la anul 1928. Partidul național-țărănesc n-a fost un partid bogat, un partid care dispunea de bănci și alte instituțiuni economice. Totuși au fost prietini din partid cari conduceau și astfel de instituțiuni, și cari - cred eu - ajutau prin acești conducători ai instituțiunilor acțiunea de partid.

Sacrificiul mare intră il făceam noi, cari din profesiunile noastre ne câștigam și existența noastră și a familiei și tot din câștigurile noastre ne lu- purtam și grosul cheltuelilor

ss. Ş. [illegible]

2.

Eu de pildă am fost avocat pro-
fesionist din 1923 până în ziua
arestării în actualul proces. Mani
legitimația de avocat este la baga-
jul din garderoba arestului. Ca-
jurisconsult la uzinele Skoda
am fost angajat cu contract pe 13 ani
având leafă fixă 25.000 lei și
suportarea tuturor cheltuielilor
de deplasare. Din această leafă
atunci mi-am putut susține și
familia și puteam să îmi suport
și modeste cheltuieli pentru politi-
că, deplasări și mici cheltuieli la
organizația județeană, în ziua
alegerilor. Singurele cheltuieli ce
aveam în politică timp de 25 de
ani au fost cele cu deplasările
pentru care primeam dela casie-
rul partidului, precum și o sumă
~~variabilă~~ - foarte puțină - înainte de
alegeri. De obicei manifestele le
tipăream la centru, iar cele
locale le tipăream noi la județ,
iar ziarele provinciale de obicei
ori pe lună sau săptămână, erau susți-
nute din contribuția partizanilor,
și toți care scriau și administrau
ziarul erau fără leafă, ci a-
vând altă existență.

I. Gh. [signature]

Conducerea centralei și dl. casier – foarte multă vreme – Mihai Popovici totdeauna era în pană la casieria partidului. Când ceream vreun ajutor pentru ziar sau pentru câte un partizan bolnav sau sărac ne răspundea: „partidul n-are bani!"

O altă resursă a mea, fiind cunoscut ca fost [illegible] membru în Consiliul de administrație la fabrica de textile I.T.A. din Arad, unde am fost invitat de către conducătorul și principalul acționar: Francisc Neuman, și unde m-a recomandat prietenul Ferenc Papp, care era și el într-un consiliu tot acolo la Societatea „Agricola".

Președinte al consiliului de administrație la I.T.A. era tot președintele de partid Mihai Năuțu.

De aici aveam tantieme și suportarea cheltuielilor de deplasare [illegible] săptămânal și de aici și pentru cheltuieli politice personale.

A treia sursă de trai și cheltuieli politice le aveam dela Societatea „Garajul Mihăeșeni" a cărui acționar (2000) ~~[illegible]~~ și președinte am fost până la arestare. De aici aveam leafă fixă, un milion de lei și suportarea cheltuielilor de deplasări. Principalul acționar aici a fost Ion Drumaș, el avea 34.000 din 50.000 câte avea societatea, ca acțiuni.

Eram coproprietar, cu 2000 acțiuni și președinte

[illegible]

Acestea mi-au fost sursele mele legale și publice din cari îmi susțineam familia și toate cheltuielile personale ce aveam cu politica.

Aceasta era cât să poate de modestă, și nimic ilegal și neobișnuit într-un regim capitalist.

Dela Skoda am fost dat afară în timpul lui Antonescu în 1942 de către germanii care era stăpânii și conducătorii la mai multe întreprinderi românești: Albert Göring. Când am fost eliberat din lagărul Târgu-Jiu m-am dus să îmi ridic leafa restantă pe trei luni 75.000 lei mi-a răspuns: „dta nu mai poți face parte, pentru politica dtale, din personalul societății”. Atunci răspuns nimic ci am plecat. A fost o mare lovitură pentru mine, iar dela I.T.A. din Arad mi-am dat, eu demisia, fiindcă vedeam [illegible] că prezența mea îi supără și căutam o nouă [illegible]. Am dimisionat dealtfel în aprilie 1945. Textul demisiei – copia – a fost văzută la [illegible] de ancheta – de anchetatorul [illegible], care mi-a spus „este un text și atitudine foarte dușmănoasă”, reținându-se la dosarul anchetei această copia.

/. [illegible]

5.

Ca președinte și fondator a Cooperativei Ardelenilor refugiați" nu aveam nici-o leafă, totul era gratuit din partea mea.

Cooperativa nu își putea permite cheltueli și personal prea mare.

Tot ce mi-a putut acorda cooperativa au fost cheltuelile de deplasare în provincie, și când era ceva important, consiliul de administrație vota pentru cheltueli, aceasta dela caz la caz și foarte rar. Cooperativa era condusă de un consiliu de administrație și stătea sub controlul permanent a Centralei Cooperativelor.

Un singur mare favor am avut eu și toți acționarii cooperativei, și anume: ne puteam aproviziona de-aici, pe <u>prețul de cost</u> - cooperativa fiind mult favorizată de autorități. Primeam dela cooperativă mărfuri ce nu se găseau în comerțul liber, zahăr, unt de lemn, orez, marmeladă și pește, având cooperativa în exploatare și două bălți - Lunca-Viță și Vitinel -.

[illegible signature]

„Sprijin primit dela partid din punct de vedere extern", eu nu cunosc. Nu am nici-o cunoştinţă, că partidul ar fi avut în afară un astfel de fond „pe plan extern", şi că s-ar fi dat cuiva un astfel de sprijin. În orice caz eu n-am beneficiat nici-odată de un astfel de „sprijin", dar eu nici n-am avut vre-o activitate externă vre-odată.

Sprijinul dat de mine" partidului, înainte şi după 23 August, n-a fost de ordin material, ci activitate – până la arestarea din 27 Iunie 1946 – politică pe teren. Eu nu mi-am putut permite nici-odată aşa ceva.

Toate resursele mele erau din cele arătate mai sus, cari având în vedere – leul devalvat – nu erau deloc exagerate. Susţinerea clubului ardelean, şi alte cheltueli cu organizaţia ~~unită~~ a refugiaţilor şi Ardelenilor din capitală, era ~~din contribuţia~~

./. [signature]

din contribuția tuturor ~~tuturor~~ participanților de partid – cotizația lunară – pe care li-o pipăita o casă, casierul Străinu și încasa cotizația dând o chitanță tipărită. Acest casier stătea sub controlul nostru permanent și avea biroul în localul Clubului, în aceiași camera cu secretarul administrativ și cu dactilografa.

Clubul era închiriat pe numele secretarului general a secției Ardeleanu Ioan Armaș, care s-a oferit să suporte el personal toate cheltuielile, oferta care s-a primit cu recunoștință. Dela conducerea centrală nu îmi aduc aminte să fi primit vre-un „sprijin mai însemnat, decât o singură dată patru sute mii lei (400.000)

Închei răspunsul meu ~~la~~ întrebarea de pe prima pagină cu următoarea informație ce dau.

Am auzit, că a existat în străinătate un fond, asupra căruia dispunea ministrul de externe personal, și că

./. Prietenu

8.

acest fond a fost încredințat de către ministrul de externe Vișoianu, ambasadorului Grețianu, care reclamat fondul, a refuzat să restitue ministerului acest fond. Amănunte și precizări în legătură cu această informație pot da foștii miniștri, cari au făcut parte împreună cu Vișoianu din acel guvern, Fănoiteanu. —

Cealaltă informație „pe plan intern" e următoarea: Un grup de prieteni, majoritate, ardeleni - între cari unii conducători de mari întreprinderi - au colectat și oferit partidului un fond de 57.000.000 (cincizeci și șapte) milioane, cu indicația lor categorică „pentru susținerea acțiunii de partid condusă de Ilie Lazăr" și cu rugămintea ca să administreze acest fond persoane pe cari le voi încredința eu. Am primit acest „sprijin" și l-am încredințat pe prietenii și colaboratorii mei Romulus Georgescu și Dr Zeno Bianu, vicepreședinte a secției ardelene cu administrarea acestui fond - care la [illegible] a fost acoperit, având în vedere lanțul devotat. Am rugat pe prietenii mei de mai sus, ca din acești bani să ajute pe partizanii bolnavi și săraci și să-l țină la curent pe dl. Maniu, pe care ei îl puteau vedea aproape zilnic.

Acesta îmi este răspunsul pe care îl semnez.

Gr Ilie Lazăr

3.

pose și Dr Dumitru Popa – nu sunt sigur – și eu. În total cred că am fost vreo douăzeci inși.

Din această sumă totală în tot timpul acțiunii conduse de mine cei doi: Gavrilescu și Bianu au ajutat și suportat toate cheltuielile avute, ajutoare la oamenii lipsiți și săraci și alte cheltuieli ce erau cu această acțiune, deplasările unor oameni, mașini etc.

Acest fapt îl cunosc și pot completa informația de mai sus, cei pe care i-am amintit.

Nu aș putea preciza cu siguranță când ne-am întâlnit la această masă, dar cred că în jurul lui 23. August 1944.

[illegible signature]

În declarația mea din „Capitolul VII." este o mare greșeală de formă și fond, pe care o corectez în declarația prezentă, și anume: Atunci la acea masă nu s-a „colectat și oferit" acel fond, ci s-au angajat acest „[illegible]" unui verbal, iar eu am acceptat acest oferit, care a fost atunci numai promisiune pentru viitor.

[illegible signature]

6/2

Prezentul dosar conține 118 file + fila I
un total de 119 file și a fost verificat
de Laura Stanciu.

19.05.2003.

Stanciu

PREZENTUL DOSAR CONȚINE
UN NUMĂR DE 118 . . . FILE
Ziua . 20. . . Luna . X . . . . 1969.

cpt. [signature]